ВАСИЛЬ СТОРЧАК

ЛЮТИЙ

Видання підготовлено за сприяння державної установи
«Український інститут книги»
за кошти державного бюджету України
та призначене для поповнення бібліотечних фондів.

Авторська думка може не збігатися з офіційною позицією
державної установи «Український інститут книги»

УКРАЇНСЬКИЙ
ІНСТИТУТ
КНИГИ

Василь Сторчак

ЛЮТИЙ

ВИДАВНИЦТВО АНЕТТИ АНТОНЕНКО
ЛЬВІВ

УДК 82-32
С-82

Василь Сторчак
ЛЮТИЙ
Роман

Це роман — прощання, зворотний відлік до точки неповернення. Нас усе ще об'єднує те, що було до 24 лютого. Попри те, що прощання з тим світом неминуче. Це роман-маніфест героїв проти ідеологічності як такої, проти нав'язливості будь-якої ідеології суспільству і кожному зокрема. Дійсність оголює справжні цінності і знімає маски. Автор зображує суперечливі почуття і вчинки героїв, один з яких має межовий розлад особистості, і закрадаються сумніви, наскільки адекватно тепер можемо говорити і, тим паче, писати про війну. Про втрачене назавжди, вже без жодних ілюзій. Але це світ, який варто було б запам'ятати, двері в той світ зачинилися назавжди. Свою історію стримано пише ексвійськовий і психолог, і хай нема в його словах надлюдського саспенсу війни, та проникливо виписана повсякденна реальність, будні життя киян перед вторгненням зла. Більшість людей за повсякденністю не бачать цінності власного життя, кожного прожитого дня і світу навколо, історії вулиці, дому. А в цій круговерті вирує таке безмежне життя, що жодна війна не спроможна його спинити. І життєствердність почуттів відгукується в уяві: зима тривоги нашої не може тривати вічно.

Усі права застережені. Жодну частину цього видання не можна перевидавати, перекладати, зберігати в пошукових системах або передавати в будь-якій формі та будь-яким засобом (електронним, механічним, фотокопіюванням або іншим) без попередньої письмової згоди на це **ТОВ «Видавництво Анетти Антоненко».**

ISBN 978-617-553-068-9

© Василь Сторчак, текст, 2024
© Видавництво Анетти Антоненко, 2024

05.02.2022

— Прокидайся, — сказав я, буцнувши ногою Даню. На секунду промайнула думка — чи живий. Буцнув знову і відкрив клапан надувного матраца. Хрущовка як хрущовка. Лютий як лютий. Влад вже їхав з дочкою на мій район за нами. Матрац мирно здувався, на ньому спав Даня, поки я сходив на кухню за альтернативним методом — позичити у фікуса його пульверизатор. Фікус слова «пульверизатор» не знав, але ідею підтримав. Я привідкрив йому за це вікно.

— Прокидайся, — якщо дійду до десяти, то поїдемо без нього, подумав я. Почав рахувати. Один. Перший пуск води. Два. Другий пуск води. Три. Після цього бризку води в обличчя Даня блискавично, за пів секунди, сів, зробивши глибокий ковток повітря, так, нібито я йому вколов у серце дозу адреналіну, і, сидячи, дивився на мене скаженими очима. Ніякої міміки, тільки червоні скажені очі, а одна зіниця була вдвічі розширеніша, ніж інша. Потім він, не витираючи обличчя, простягнув руку, взяв пульверизатор, відкрутивши і відкинувши далеко в куток кімнати ручку розпилювача, зробив декілька ковтків води просто з нього.

Турка. Вода. Кава. Вийшовши з ванної, Даня зайшов на кухню.

— Поверни фікусу його пульверизатор.

На це Даня не відповів, підійшов до фікуса, нахилився до нього і тихо сказав: «Сволота». А потім додав: «Дякую».

— Ні, не так. Viva Ficus! — виправив я його. — Читав цей роман чи, як всі, тільки «1984»? (Насправді «Viva Ficus» це переклад з перекладу — плювок в лице літератури, що вилетів з малоосвіченої моєї голови в момент слабкості —

легкого похмілля. Оригінальна назва далека від цього плювка, але, окрім Дані і фікуса, хто б ще міг це почути?)

— Передай всім, щоб ще почитали «Ферму тварин», — з очікуваною байдужістю відповів Даня, який, на мій скромний подив, взагалі не мав зараз говорити, ходити і дихати, а мав померти ще вчора. Тридцятилітнім, сімдесятип'ятикілограмовим, емоційно неврівноваженим, з хаотичними татуюваннями, дурнуватим чубом й недурною, але відчайдушною головою. В тому своєму «завжди не по погоді» пальті, яке зараз висіло в прихожій моєї старої скромної квартири, яку я орендував у своєї ж бабусі. Цього разу з вчорашнього дня і до кінця лютого бабусина квартира буде ще й домом Дані і стане, скоріше за все, дурдомом для мене, бо якщо ти п'єш літр рому сам і прокидаєшся, наче й не було нічого, хоч і з катастрофічно різними за розміром зіницями, а потім, після декількох ковтків кави, ти знову готовий до цього життя, то це не дуже добрий знак. Як мінімум, для тих, хто тебе оточує.

Ми випили каву кожний за два ковтки і вийшли на вулицю. Софія підбігла до Дані, який присів, як це робив завжди, коли говорив з нею. Влад сидів з відкритими дверима в машині і курив. Я підійшов з іншої сторони і сів на переднє сидіння.

Влад спокійно дивився, як його шестирічна донька щось захопливо розповідала Дані. Він забирав Софію у колишньої тільки на вихідні і майже завжди брав її з собою кудись, поєднуючи це з іншими справами, фактично ніколи не проводячи час тет-а-тет з нею. Тому Софія знала добре мене, Даню, Артура, весь шиномонтаж, який Влад відкрив років 5 тому і декого з центру реабілітації наркозалежних, який Влад відкрив близько трьох років тому. Якось він в розмові проронив про свої бізнеси, що машини і люди будуть ламатися завжди. Він відкрив центр реабілітації після того, як ми з ним відвезли Даню з алкогольним психозом у психіатричну лікарню. Для Дані

це стало першим кроком до психотерапії, для Влада — до мерседеса, в якому ми зараз сиділи, а мені це, надіюсь, почистило карму.

— Артур не змінив думку? — жартома спитав мене Влад.

— Навпаки, — відповів я, сміючись.

Даня і Софія сіли на заднє сидіння і не замовкали всю дорогу. Ми їхали старим добрим Києвом спокійного ранку суботнього дня. З набережної ми звернули на Поділ. У центрі старої частини міста стояв будинок, як то кажуть, «царських часів». Даня колись давно розповідав мені історію цієї квартири.

На третьому поверсі більш ніж сто років тому проживав один старий заслужений генерал російської імперії зі своєю дружиною, невісткою, двома маленькими внуками і покоївкою. Будинок на той час був новий, тому не менш шикарний, ніж зараз. Генерал був авторитетний, розпочав військову кар'єру заслугами ще на Балканах у війні проти османів, а після цього для успіхів на службі, більшою мірою, вистачало його природженої спритності. Внуки в ті часи були ще геть маленькі і в цьому домі постійно перебувала якась француженка-гувернантка, як і було заведено в ті часи в таких сім'ях. Дружина генерала — чи то графиня, чи то княгиня — була м'якою за характером жінкою, але сам статус генеральші говорив за неї, коли вона не могла з якоїсь причини підібрати правильних слів. Навіть не так вміння говорити відрізняло княгинь від гувернанток, як вміння вчасно і красномовно мовчати. Не вистачало в домі сина генерала, вже достатньо дорослого і зрілого чоловіка за тридцять, який обрав кар'єру науковця і проводив пару тих злощасних років в експедиції десь чи то на Новій Землі в Баренцовому морі, чи ще чорт його знає де, але десь дуже далеко з важливою місією масштабу зацікавленості високих кабінетів.

Генерал був у Києві вдома, тому його час прийшов тільки коли прийшли більшовики. Причин було немало роз-

стріляти генерала, але основна виявилася в Петлюрі. Притягнута за вуха причина. Ніяких справ якраз із Петлюрою у генерала не було, а от трагічно-комічне було в тому, що генерал Петлюру зневажав і ненавидів, що більше за нього ненавидів він саме більшовиків, які не були наділені жодною, навіть примітивною, здатністю до рефлексії. Якщо ти проходив тією ж вулицею, якою проходив Петлюра і навіть не о тій самій годині, а в той самий день, то цього було достатньо, щоб відправити тебе на той світ. Княгиню розстріляли разом з генералом. Вона прийняла смерть мужньо й не менш гідно, як приймала виклики життя. Мовчки. Для червоних комісарів офіцери царської армії були ворогом номер один — класово-ідейним ворогом, але в якийсь момент із появою на арені Петлюри той у свідомості більшовиків перетворився на загрозу номер один. Тому як не з однієї причини, то з іншої, та все одно розстріляли б. Але ворогів потрібно оновлювати час від часу, особливо, якщо вони уособлюють в собі голос тисяч. Ім'я наступника — демонізовано-міфологічного образу, який вийде за межі особистості і стане не так діячем, як символом ненависті — чи то росіян до українців, чи то українців до росіян — ім'ям, яке в темні часи загубленості ідентичності стає колючим, і навіть зубодробильним, але, як часто буває в таких випадках, залишається для пройдисвітів і дурнів лише ласим шматком для лозунгів. Ім'я його буде — Степан Бандера. Але то вже не стосується історії цієї квартири, де син генерала повернувся зі своєї експедиції вже в абсолютно нову реальність і мав би відправитися за батьками, залишивши напризволяще (а точніше, на світле комуністичне майбутнє) свою дружину і двох дітей. Вже без гувернантки, а головне, для нас, залишити без прекрасної квартири. Втрутилася доля, як завжди це буває в трагічні часи. Він залишився служити високим і великим кабінетам нової номенклатури. Залишився заради науки, як переконував себе кожний вечір

перед сном протягом всього життя. Залишився в рідному місті. Його наукові праці, можливо, оцінити й не було кому, але партія в якийсь момент подумала про дефіцит науковців. Квартиру зберіг частково, довелося на довгі роки дві кімнати віддати пролетаріям і розділити побут з ними до часів, поки син генерала сам не став номенклатурою і не відібрав ті дві кімнати. Один із його дітей був прадідом Дані. Хоча минуло більш ніж століття з часів, коли квартира належала генералу, але якимсь дивом пройшовши через все двадцяте століття, вона дісталася Дані. Того разу, коли він мені розповідав цю історію, це було ще з більшою кількістю подробиць, які я взяв на себе сміливість тепер не згадувати.

Даня піднімався на третій поверх за орендною платою в той день, як він робив в перші вихідні кожного нового місяця. Для того щоб отримувати таку орендну плату за квартиру, як отримував він від якогось залежного від кокаїну сина такого ж залежного від кокаїну свого татуся — музичного продюсера, мені б знадобилося здавати ще три такі квартири, як квартира моєї бабусі.

— Здоров.

— Даня? — виглянула голова орендатора з-за високих дверей. — Заходь. Скільки разів я просив попереджати. Я не сам. Я спав. Не подумай, звичайно, я знав, що ти прийдеш, але я не відкрию наступного разу і тільки із-за того, що ти не попереджаєш. Я регулярно викликаю клінінг, як ми і домовлялися. Плачу тобі більше, чим ціна на ринку. Ти мені скажи, ну скажи, я хоч раз не заплатив вчасно? Але ти така людина, що приходиш, коли тобі заманеться. Якби ми з тобою не зависали раніше і не було б між нами тієї братської взаємної енергії, я би вже послав тебе куди подалі і знать би не знав. Ти мені подобаєшся, як і квартира з цим антикваріатним хламом, але попередити — це прояв поваги, — втомлена від років дорогого кокаїну голова орендатора продовжувала бурчати, як бурчать всі

розбещені діти з якоюсь неймовірною роздратованістю і з таким самим неймовірним безсиллям.

— В тебе є прибадьорить мене чимось, окрім грошей? — перше, що відповів Даня на весь каламбур, який звучав із цієї голови.

— О, ти ще й хочеш нюхати за мій рахунок.

— За рахунок твого батька, ти хотів сказати? — брутально перебив Даня, повертаючи з довгого коридора на кухню і шукаючи щось на столі, що можна було б з'їсти, а потім шукаючи це і в холодильнику.

— І як після цього я маю пригощати тебе? Я вже не кажу, щоб просто говорити з тобою.

— Слухай, в мене страшне похмілля, — сказав м'яким голосом Даня. — Я майже не спав і якщо я вип'ю щось зранку, то це вже запой, а мені не можна знову в запой. Але якщо я трохи нюхну твого дорогого порошку, то знову відчую себе краще. А там, внизу, — Даня підійшов до вікна і показав на мерседес, де ми його чекали, — сидить неймовірна дитина і двоє набагато приємніших за тебе людей, які мене вже не раз витягали з того світу. Я хочу повернутися до них, щоб провести цей сірий день не так сіро, як зараз проводжу ці хвилини з тобою. Тому я в тебе візьму ось цей йогурт, — Даня вже відійшов від вікна і перебирав щось у холодильнику: — І візьму одну маленьку, майже не помітну дорожку твого цілющого порошку. І цілий місяць ми, я тебе, а ти мене, не будемо й близько бачити і чути. Про орендну плату теж не забудь, будь ласка. — Даня жував дуже втомлено кожне слово, водночас ще роздивляючись йогурт, і, закінчивши говорити, випив його зразу весь.

Орендатор мовчки розвернувся, щось собі сказавши під ніс, і пішов в іншу кімнату. З'явився через хвилину, мовчки віддавши гроші, насипав трохи порошку на кухонний стіл і класично кредиткою зробив акуратну маленьку білу доріжку.

— Все, щоб ти тільки звалив звідси.

— Ми ідеальні партнери, — відповів Даня, скрутив одну купюру з орендної плати в трубочку і зробив один глибокий вдих. Подивився на орендатора, потім перевів погляд на купюру у вигляді трубочки, потім на вихід із кухні в коридор. — Там же в тебе ще є повія? — спитав Даня, вказавши рукою в сторону виходу з кухні і засміявся.

— Йди на хрен звідси.

— Як скажеш. Йди обійму, мій наркоманський брате. — Даня підійшов, обняв орендатора і пішов до дверей. — Сам знайду вихід. Я тут все-таки прожив колись десять років.

Було близько одинадцятої години ранку. Ми їхали снідати. В машині Даня і Софія стали ще балакучішими.

— Показати тобі моє нове татуювання? — спитав Даня у Софії.

— Так. Де воно?

— На руці.

— Папа, коли мені можна буде зробити татуювання вже?

— Ніколи, — відповів Влад.

— А тимчасове? — спитав Даня у Влада.

— А тимчасове — хоч сьогодні.

— Ти хочеш татуювання? — спитав Даня у Софії.

— Так, будь ласка. Будь ласочка. Вже хочу.

— Я прогуглю зараз: де можна зробити тимчасові. Є ж, мабуть, якісь студії, — сказав Даня і показав Софії своє нове татуювання на руці.

— Хто це? — спитала вона.

— Дон Кіхот, — відповів Даня.

— Папа, я хочу Донкіхота на руку, як у Дані! — прокричала Софія Владу, а потім повернула голову до Дані: — А хто такий Дон Кіхот?

— Як говорив Уномуно, Дон Кіхот — це лицар віри, який дарує нам розум своїм божевіллям. Ти ж знаєш, що я жив в Іспанії?

— Ні. А де це?

— В цій країні найвизначніший літературний твір — це історія про Дона Кіхота,— пояснив Даня.

— Я взагалі нічого не зрозуміла… — сказала, зітхнувши, Софія. — Нічого взагалі!

— Дон Кіхот — лицар, який говорив своєму слузі і другу Санчо Панса так, — і Даня почав, жестикулюючи рукою перед своїм лицем, декламувати Сервантеса: — «Свобода, Санчо, є одна із найдорогоцінніших щедрот, які небо дарує людям! Заради свободи, точно так само, як і заради честі, можна і треба ризикувати життям», — Даня зробив паузу, потім проговорив щось іспанською, а потім нахилився до Софії і сказав, дивлячись дитині в очі: — Розумієш, Софіє, справа мандрівних лицарів — допомагати знедоленим, беручи до уваги їхні страждання, а не їхню мерзенність.

Даня після всього сказаного тицьнув пальцем в Дона Кіхота на своїй руці, а Софія була в абсолютному захваті від енергії, з якою він театрально декламував, махаючи при цьому рукою і своїм чубом.

06.02.22

Вечір наступного дня був особливим. Влад наполіг на грузинському ресторані і майже весь цей день я слухав буркотіння Дані, який не розумів: як в гарно освітленому місці, де ще й їдять, взагалі можна розслабитися. Я вдруге в житті дав притулок Дані. А першого разу це розтягнулося на місяць в цій самій моїй квартирі, а потім ми ще два провели в провінційному містечку за сто кілометрів від Києва, чекаючи, коли стане зрозуміло, що найкраще ставлення до Ковіду — це не зважати на Ковід. Хай як би це маргінально звучало, але я не заразився Ковідом, а заразився цим безвідповідальним ставленням до нього із тимчасовими затуманеннями свідомості, в яких щиро шкодував, що вакцинувався, але більше шкодував, що не міг зустріти доленосну невідомість романтично і героїчно — без вакцин і без тривоги. На цей раз ми домовилися прожити разом не більше ніж місяць. Даня в цей день не так часто виходив з кімнати, що тривало аж до самого вечора, але коли виходив — щоразу говорив з властивим йому трагізмом, що ідея з рестораном — це точка нашої дружби, де «ми» закінчилося, де все буде стерто безжалісно назавжди і що якби він знав, що саме ця точка нашої історії буде останньою, буде прощанням, то не прийшов би, але тепер через мене мусить. Цей вечір був особливий, тому що Артур мав нас познайомити зі своєю нареченою. Незважаючи на все, ми вирішили прийти раніше майже на годину, поки Влад відвозив Софію до колишньої дружини, а Артур з нареченою добиралися з Бучі.

— Мені салат який-небудь, грецький нехай буде, і, будь ласка, пустий графин. — Даня замовляв у дуже молодої

офіціантки, якій було років вісімнадцять, напевно. Ми вже сиділи за столиком, я поки що вирішив взяти собі тільки каву. В нас у запасі була ще година часу.

— Думаєш, пустий графин це нормально? — спитав я, коли офіціантка пішла.

— Абсолютно. Який в нас сьогодні буде чек в кінці вечора?

— Пару тисяч напевно.

— Побачиш, тисяч п'ять. Це достатньо немало. Ну, можливо, чотири. Точно не менше ніж три. Тим більше, окрім мене і тебе, ніхто не буде пить ром.

— Можливо, але зі своїм алкоголем не можна, а по-друге, ми тут будемо сидіти вдвох з пустим графином, еспресо і грецьким салатом, а офіціанти не знають, що прийде ще хтось і буде замовляти червоне вино і хінкалі, — сказав я, але згадав після цього, що коли резервував столик, то просив його на п'ять осіб.

— Отже, нас випруть із цього ресторану і ми знайдемо те, що нам більше підходить.

— Що більше підходить тобі.

— І мені. Треба вчитися цінувати свій дорогоцінний час, — відкинувшись на стільчику, сказав мені Даня.

— Поїси, може, нормально хоча б один вечір.

— Добре, скажемо їй, — відповів мені Даня, коли побачив офіціантку, яка несла нам еспресо і пустий графин.

— Що скажемо?

Даня вже не відповів, а просто чекав офіціантку — цю ще, по суті, дитину, і як тільки вона підійшла і ще не встигла поставити на стіл графин і каву, звернувся до неї:

— Вибачте, скажіть, ви як думаєте, для чого мені графин? — спитав він прямо і безпосередньо, як питають п'ятирічні діти без якогось відтінку сорому — так як питають про речі, які дорослі вважають за краще замовчувати.

— Я не знаю. — відповіла дівчинка, так і тримаючи все в руках.

— Ну як думаєте? — продовжував Даня.

— Хочете налити туди те, що принесли з собою? — боязко здогадалася вона.

— Саме так. А можна?

— Ні. За правилами, нам не можна, — втрутився я в цю недолугу розмову.

— Не можна, — повторив, зітхнувши, Даня. — Але в мене в кишені мого пальта є пів пляшки карибського рому і це найкраще, що на цей момент є в цьому ресторані. Тому мені потрібен пустий графин, щоб геть вже не здаватися нахабою і пити так, начебто я замовив тут, — Даня говорив швидко, а ця дитина так і стояла, тримаючи все в руках.

— Але якщо мій адміністратор спитає… — не встигла вона закінчити, як Даня її перебив.

— То ми його вб'ємо, — Даня подумав, що те, що він сказав, має звучати кумедно і навіть сам засміявся, але це вже було більше садистично й абсолютно безглуздо і геть без натяку на кумедність. Я втрутився знову.

— Поставте, будьте добрі, на стіл, прошу вас, — сказав я, показуючи на каву і графин в її руках. — Ми чекаємо друзів, у нас буде непоганий чек, ми ще багато чого замовимо і це не обійдеться без гарних чайових вам. Дозвольте йому пити його ром, бо, я вас запевняю, він зведе нас з розуму. Якщо ви покличете адміністратора — я продовжував — то він зведе з розуму його, а потім всіх клієнтів і, в кінці кінців, треба буде кликати поліцію, і це все для мене затягнеться на всю ніч, а мені завтра на роботу, — ось тепер на лиці офіціантки була помітна легка посмішка і полегшення від всього цього бомбардування її ще не повністю дозрілого мозку. Вона поставила, махнула мені головою і пішла.

— Я тобі що, клоун? — Даня, питаючи це, встав і підійшов до пальта, з кишені якого витягнув пляшку карибського рому. Я не відповідав. — Але вийшло непогано, начебто добрий і злий коп. — Він сів, відкрутив пляшку і почав

переливати ром у пустий графин. Я подивився на сусідній столик в цей момент, де жінка років під сорок, яка сиділа із чоловіком, що з вигляду був дорослішим за неї на років десять, дивилася на переливання рому дуже осудливо, потім вона подивилася на мене, і я їй посміхнувся. Вона відвернулася. Даня, поки переливав ром, теж звернув увагу на те, як я дивлюся на неї, і подивився на неї теж, але вже після того, як вона відвернулася.

— Знаєш чому розквіт жіночої сексуальності саме після тридцяти п'яти і ближче до сорока років? — сказав він рівно настільки голосно, щоб вона це почула. Я вирішив ніяк не реагувати на це, а Даня говорив так само достатньо голосно: — Вони відчувають, що свято сексу скоро закінчиться і жадібно вдихають цей останній кайф оргазмів. Целюліт, зморшки і життєвий досвід роблять жінок більш розпусними, більш легкодоступними і більш невибагливими. Саме те, що потрібно, щоб вбити самотній п'яний вечір, але не більше. — В цей момент Даня закінчив переливати ром з пляшки в графин і спокійно сидів, подивляючись то на мене, то на неї. Ця жінка відповіла ще одним довгим затяжним поглядом в сторону нашого столика. Ми вдвох тепер посміхалися їй і її бойфренду, який також подивився на нас, щойно Даня закінчив свою провокацію. В нас на столі були одне еспресо, графин з ромом і дві порожні склянки.

Я почав підбирати тему в голові, щоб перевести розмову в інше русло, але тут раптово побачив, як у ресторан зайшов Влад. Він заходив поважно. За останні пару років він звикся із цим стилем поведінки, коли дивишся на людину і розумієш, що за цією впевненістю стоять чи влада, чи гроші, чи зв'язки, чи успіхи. Одягнений він також був достатньо солідно. Ті гроші, що йому приносив шиномонтаж, були ніщо, якщо порівнювати з тим, що йому приносив реабілітаційний центр. Що таке зламані автівки в порівнянні зі зламаними людьми? Коли він підійшов до

нас, то пара за сусіднім столиком визначилася, скоріш за все, вже остаточно, проігнорувати нас, заговоривши про щось своє. Було очевидно, що провокація Дані їх збентежила і сиділи вони недовго так, начебто в своїх руках вони теж тримали підніс з графином і еспресо, від яких неможливо ніяк позбутися.

— А ти чому раніше приїхав? — не вітаючись, спитав Даня.

— Гамарджоба! — привітався Влад. — Діана виносить мозок постійно. Я завіз Софію, а вона просто виносить мозок без причини кожний раз. Кожний раз… — повторив він більш розтягнуто.

— Вона ненавидить тебе за те, що подарувала тобі найкращі роки, — припустив Даня.

— Це що? — спитав Влад, вказуючи на графин з ромом.

— Ром.

— Де офіціант? — Влад оглянувся і махнув першому офіціанту, якого побачив. Той кивнув у відповідь. Через хвилину до нас підійшла наша офіціантка.

— Мені чарку і меню, будь ласка, — сказав Влад.

— Ось меню, — я посунув меню, яке було в мене під рукою, ближче до Влада.

— Тоді тільки чарку, — сказав коротко Влад до офіціантки, навіть не подивившись на неї.

— І мені чарку, — сказав Даня.

— І мені теж, — сказав я, допив в один ковток каву і віддав чашечку офіціантці. Через тридцять секунд на нашому столику не було нічого, крім трьох чарок, двох стаканів, які так і залишилися пустими, і графина з ромом Дані.

Для мене було очевидним, що для Дані цей вечір був зовсім іншим, ніж для нас із Владом. Понад десять років минуло з моменту мого знайомства з Данею і Артуром. Саме вони вдвох були друзями з перших класів і знали один одного майже все життя — вчилися в одній школі, потім знімали разом квартиру на тому ж Подолі в студент-

ські роки. Даня не так давно на той час, як повернувся з Іспанії, де жив в прийомній сім'ї, за обміном, як сирота, і де навіть вступив до вузу, але кинув його, як і Іспанію, повернувшись у Київ, де вступив на філософський факультет, який також покинув, але вже за пару місяців до отримання диплому. Важко сказати, хто в нього був у Києві в той час, окрім Артура, який сьогодні мав познайомити нас зі своєю нареченою. Саме в тій квартирі зав'язалося спочатку просто моє спілкування з ними, а потім це переросло в дружбу. В ту маленьку двокімнатну квартиру мене позвали, як баласт. Чи то Даня, чи то Артур позвали одну із моїх університетських одногрупниць на афтепаті до себе на квартиру. Та одногрупниця позвала ще одну нашу одногрупницю, яка взяла з собою ще одну, а вже та взяла мене. Зараз я б сказав, що це звучить дивно, але в ті часи вся ця маніпуляція вміщалася всього-на-всього в одне коротке, трохи сп'яніле студентське питання «поїхали?». Так на ту квартиру приїхало чотири майбутні журналісти, які так і не стали журналістами. В будь-якому разі я був останнім елементом цього ланцюжка, ми шестеро на двох таксі поїхали до них. Згадуючи це зараз, важко сказати, чому я спочатку пив чиєсь домашнє вино в студентському гуртожитку з одногрупницями і чому ми потім пішли в нічний клуб, для чого мені запропонували поїхати і чому врешті я опинився у Дані й Артура вдома. Можливо, тому що в мене не було друзів. А можливо — це просто невід'ємність студентського життя. Можливо, це була доля. В будь-якому разі, тоді був початок, а в цей недільний вечір я сидів, тільки що попросивши собі чарку і мовчки думаючи, що для Дані цей вечір є складнішим, ніж для нас.

Ми випили ром за пів години. Даня говорив з Владом, а я більше мовчав у той вечір. Якщо Даня ніяк не міг подорослішати, то Влад є його повною протилежністю в цьому сенсі — в свої тридцять років він вже був достат-

ньо зрілою людиною. Перший раз я зустрів Влада через кілька років після нашого знайомства з Данею і Артуром. Даня купляв траву у Влада, а Влад її продавав усім, кому міг продати. Це був його перший бізнес. Але ми жили в Києві, а не в Амстердамі, і один з його клієнтів попав в руки поліції, і чи він був достатньо нерозумним, чи його було чим притиснути, але цей його клієнт з легкістю здав всю інформацію про Влада. Як правило, поліція ловить на гарячому підсилаючи когось, і ніхто не затримується, поки купляє наркотики. Ніхто, окрім Дані, який настільки не знав, чим себе зайняти, що міг легко сидіти в бариги годинами. Видно, це була також доля. Даня затримався у Влада. Влад вийшов у двір винести комусь траву, а повернувся назад уже з оперативною групою поліції і свідками — чи міг він їх не впускати до свого дому, чи не міг — історія замовчує. Їх зустрів Даня і закінчилося це все в Шевченківському райвідділку поліції. В кабінеті, де були три слідчі, які махнули їм присісти в куточку біля дверей і відпустили сержанта, який, їх супроводжуючи, привів у той кабінет. Вони ще хвилин 15 не звертали уваги на Влада і Даню, курили в кабінеті й обговорювали щось своє. Що робилося з Владом, важко уявити. Він знав, що це кінець. Але він не знав, що витягнув щасливий білет, коли дозволив Дані залишитися. Через 15 хвилин слідчі переключилися на юних наркоторговців. Для них вони не були чимось серйозним — тільки статистикою. Ще одна розкрита справа. Пару сотень грамів маріхуани чи щось таке — навряд чи можна назвати чимось серйозним, але кримінальна відповідальність була за продаж від шести грамів. Основне — це продаж і розповсюдження. Стовідсоткова кримінальна стаття. Після того як вони написали пояснювальні, їм повернули їхні речі, разом з мобільними телефонами. Дані дозволили зателефонувати — і через годину ці ж слідчі диктували текст нових пояснювальних. Даня і Влад переписали пояснювальні на нові — на такі,

як тепер вже було потрібно в цьому мінливому світі. Влад абсолютно не розумів, що відбувається. Ці пару годин Влад й досі згадує як жахіття. Їх відпустили і ніхто із них навіть не заплатив штраф. Усе минулося. Минулося, тому що дядько Дані був полковником СБУ і, можливо, він би і не взяв трубку, бо дядько Даню не любив і наперед не віщував йому нічого хорошого на майбутнє. Він вважав, і часто не безпідставно, що Даня покидьок і його поганий кінець — це всього лишень справа часу. Але не допомогти не міг, бо його племінник з 13-ти років ріс сиротою, а зі своїм братом, який загинув, батьком Дані, дядько мав дуже щирі стосунки. Через ту ж причину, хай як би того не хотів, але він виконав своє зобов'язання перед братом і переписав ту саму квартиру на Подолі на свого племінника. Дядько був корумпований і жадібний, але квартиру, яка була в його розпорядженні до повноліття Дані, передав.

Влад став частиною нашої компанії і ніколи не забував, що Даня його врятував. Трохи більше ніж три роки тому саме Влад забрав Даню з алкогольним психозом і відвіз в лікарню. Після цього він оплатив реабілітацію і пів року оплачував психотерапію і супровід психіатра. А років п'ять тому буквально спас Даню, коли той заборгував якусь досить значну суму вірменам після програшу на гральних автоматах в якомусь підпільному казино на Відрадному, яке належало тим самим вірменам. Хто знає, до чого би дійшов тоді Даня, якби не Влад. Як правило, коли хтось із сім'ї чи друзів оплачує борги ігроманам, то це впливає, навпаки, негативно на них і ніколи не зупиняє, які б обіцянки, з крокодилячими сльозами на щоках, ті не давали. Чим би не клялися. Як тільки хтось оплачує борги ігроманам — ті втрачають береги. Дивно, як добрі серця можуть вимостити дорогу в пекло. Як правило, так завжди, але кожен виняток з правил тільки підтверджує саме правило. Після тієї історії він не грав, але почав більше пити.

— Я не бачив його наречену. Яка вона? — спитав Даня.

— Зараз, — відповів я, дістаючи телефон.

— Інстаграм? — спитав Даня. — Не треба. Інстаграм не передає.

Я сховав телефон до кишені.

— Чому він нас вирішив зібрати? — питав Даня. — Залишає запасні аеродроми на випадок розлучення. Як ти, Влад. — Даня незграбно посміхнувся і так само незграбно махнув рукою в сторону Влада.

— Як всі. Звичайний перебіг життя, — відповів Влад.

— Якби закохані наречені знали, що це звичайний перебіг життя, кількість шлюбів напевно трохи б зменшилася, — сказав Даня і додав: — Я настільки зневажаю людей, які готові прийняти, що це нормальний перебіг життя, що навіть захоплююся ними.

Артур з нареченою запізнилися на хвилин десять. Під її чорною короткою шубкою була чорна сукня, що гарно огорнула її фігуру. В її лиці легко було впізнати щось азійське. Темне, довге, зібране і зафіксоване довгою шпилькою в вигляді меча, волосся повисало на ній, ніби за мить мало впасти на плечі. Ще б одна волосинка — і шпилька б не витримала. Чорний колір їй пасував, що буває дуже часто з гарними жінками, а зібране волосся, оголюючи шию, підкреслювало ще більше витончену жіночність лиця. Даня казав правду — інстаграм не передає.

Артур потиснув руку і обійняв після цього кожного з нас. Він представив нам Шаіру і кожного з нас представив їй. Вона сказала, як багато цікавого і гарного Артур розповідав про нас і що вона нервує і дуже надіється, що знайомство пройде добре. Я не мав жодних сумнівів — вона готувалася до зустрічі. Обдарована природною красою, яка тільки потребувала самої дещиці — підкреслити себе.

— Як добралися? — розпочав Влад. — Довго їхали з Бучі?

— Ми менше ніж годину їхали, — відповів Артур.

— Чому, власне, ви вирішили переїхати в Бучу? — спитав Даня у Шаіри.

— Подумали, що так буде спокійніше, — відповіла вона. — Після того як ми вирішили жити разом, то знайшли декілька чудових квартир там. Ми й так можемо приїхати в Київ, коли це потрібно, як зараз, наприклад.

— А ще в нас є новина, — сказав Артур.

— Ви заручилися, ми знаємо, — констатував я відомий всім факт і зробив два дружні легкі поплескування по плечу Артура.

— Насправді, є ще одна новина… — Після цієї фрази Артура настала коротка пауза. Всі вже зрозуміли, що це означає. В цей момент підійшла офіціантка, до якої першим заговорив Даня.

— Ми вже допили наш ром, — сказав він їй тихо, подивившись на офіціантку, але, здавалося, думками ще літаючи в іншому місці.

— Ви готові замовити? — спитала вона.

Ми замовили дві пляшки саперави та асорті грузинських сирів до них. Я замовив собі Аджарський хачапурі і салат з качкою. Кожний з нас вибрав щось з меню і тільки Даня сказав офіціантці, що йому те саме, що й мені.

— У вас буде дитина, — сказав Даня, переводячи погляд з Артура на Шаіру і в зворотному напрямку з Шаіри на Артура.

— Так. Я вагітна, — промовила Шаіра, не відводячи погляд від Дані. Через пару секунд вона перевела трохи розгублено погляд на мене, а потім на Влада.

— Це неочікувано. Я вас вітаю! Вас так багато тепер чекає в майбутньому! — сказав захоплено Влад.

— Неочікувано? — задумливо повторив Даня. — Як не старайся це зробити очікувано, але навряд чи вийде. Вітаю! Тепер ви сім'я, до чого й прагнули.

— Так, — сказав Артур, простягнувши руку до Шаіри і стиснувши її руку в своїй.

— Тепер зрозуміло чому ви переїхали в Бучу, — сказав я.

— Так, але і це ще не все, — сказав усміхнувшись Артур.

— Думаю, вразити нас більше уже не вийде, — промовив я посміхаючись.

— Ми не хочемо чекати з одруженням до червня, — сказав Артур.

— А коли? — спитав Влад.

— Вже. Це буде моє перше весілля, — сказала Шаіра, дивлячись на Артура, тривіально жартуючи натяком, що не останнє, і було видно, за цим жартом був ще один жарт, який знали тільки вони, бо Артур засміявся і стиснув її руку знову. Пізніше я перестав звертати увагу на стискання, бо повторювалися вони постійно протягом вечора. Шаіра продовжувала: — Хочу в цей день бути така, як я зараз сиджу перед вами.

— А вже — це коли? — уточнив знову Влад, але тепер то звучало розтягнуто і не так захопливо.

— Двадцятого лютого, — відповів Артур. — В неділю, рівно через два тижні.

— А черга? — спитав я.

— Якщо є довідка про вагітність, можна без черги, — відповів Артур.

— Для чого вам цей папірець про одруження? Повінчайтеся тільки, аби був привід зробити весілля — і все на цьому, — сказав Даня.

— Якраз ми не будемо вінчатися, тому що Шаіра мусульманка, — відповів Артур.

— Якщо я буду хрещеним, то коли ми будемо іноді їсти, я не збираюся слідкувати: зі свинини бургери чи ні. Краще вам знати це перед тим, як ви запропонуєте мені бути хрещеним, — сказав Даня, поглядаючи на Артура одним із своїх нахабно-провокативних поглядів, знайомим за цим столиком кожному, окрім Шаіри.

— Ми це також врахуємо, коли будемо вибирати хрещеного, — сказала з усмішкою Шаіра.

— І не виберемо тебе, — додав, сміючись, Артур.

— Дарма! Кращого варіанту за цим столиком немає, — сказав Даня.

— Це тому, що тільки ти застряг у п'ятирічному віці з нас всіх? — спитав я.

— Ні, це тому що я не звик дискримінувати свиней, — Даня завжди вмів говорити так, що не зрозуміло, жартує він чи ні. Говорити так тоді, коли це було на межі. Половину людей це бісило рівно настільки, наскільки й захоплювало іншу половину. Токсично інтелектуальні провокації в фоновому шумі якогось певного контексту — того чи іншого — зачіпають нерв тих, в чию сторону вони спрямовані. Не почуйте дитину, насваріть просто так, чи ще гірше — залиште на самоті з її проблемами, і вона витратить наступні двадцять років на те, щоб навчитися ставити вас у таке становище чи ставити всіх оточуючих замість вас. У такі моменти, хай де б і що б ви зробили — це не буде вам до лиця, окрім одного — проігнорувати його знову і знову.

— Мої батьки мусульмани, це частина їхньої культури і моєї теж, але я не бачу в цьому проблеми, — відповіла Шаіра.

— Якої культури? — спитав Даня.

— Я народилася в Узбекистані, жила в Ташкенті до восьми років, а потім ми спочатку переїхали в Москву і років десять тому, коли мені було чотирнадцять, ми переїхали в Київ.

— Чому з Москви переїхали в Київ? — спитав я.

— Якщо хочеш, не відповідай, — втрутився Артур, сказавши Шаірі, й вкотре стиснув її руку.

— Ми переїхали через булінг. Я слово «чурка» в школі чула частіше, ніж своє ім'я. Було навіть таке, що й від вчителя… — сказала Шаіра. — До людей із Середньої Азії в Москві особливе ставлення.

— І не тільки з Середньої Азії, — сказав Даня. — Чув раніше ідентичну історію. Вона також була про школу, але мені розповідав її вірменин.

— А часом про школу розповідав не один з тих вірменів, через яких в тебе були проблеми? — перебив я його.

— Так. Один із них, — сухо відповів Даня.

— Які проблеми? — поцікавилася Шаіра.

— Даня позичив гроші у вірменської мафії і програв ці гроші в їхньому казино, — відповів сухо тепер вже я, трохи хвилюючись, що підняв цю тему.

— Я б навіть казино це не назвав, — відреагував Даня. — Скоріше, підвал з гральними автоматами. Але прошу це не враховувати при виборі хрещеного — навряд чи я зможу програти вашу дитину. — Даня зробив паузу: — Скажи краще, Шаіро, як вийшов такий маршрут Ташкент–Москва–Київ? Скільки років ти прожила в Москві?

— Шість років. У нас були родичі в Москві і були родичі в Києві. Батьки вирішили, що краще їхати в Москву. Більше можливостей знайти роботу, в Ташкенті її було дуже мало. Про Київ насправді і не думали, мабуть, тоді. Скоріше, в Київ вже переїздили з відчаю, коли до моїх страждань в школі, батьки ще й побачили, що перспектив ніяких залишатися вже не було. Принаймні для нас. В 2012-му році я опинилася в Києві.

— Якраз перед революцією? — уточнив Даня. — Не налякала революція?

— Батьків налякала, а я тоді вперше відчула себе українкою, — засміялася Шаіра.

— Це цікаво, — зауважив я. — Чому?

— Важко пояснити, — відповіла і зробила паузу Шаіра. — Мені вже було шістнадцять, тобто я була вже доросла і прожила пару років у Києві, в мене з'явилися друзі, і в момент Майдану я змогла відчути вперше в житті, як це не зважати на свою національність. Я ж звиклась вже з відчуттям очікування, що мені має прилетіти тільки за те, що я узбечка. В моїй сім'ї з острахом або нейтрально ставилися до Майдану, але в інших сім'ях більшість не хотіли бачити Януковича і хотіли змін на краще, вірили в

те, що Майдан уособлював тоді. Я це чула в класі постійно. Чула від однокласників, чула від вчителів. Тому вона і є Революція Гідності. А я саме з того часу почала відчувати себе як вдома і забувати, що я «чурка».

Шаіра не повстидалася повторити це слово декілька разів, але в її інтонаціях не відчувалось відтінку незабутого прихованого приниження, як мені здалося. Ми й далі розмовляли про все, що прийде в голову, але слова «чурка» я вже не чув. Мені запала в душу її відверта зрілість, з якою це звучало. Запам'яталося. Недостатньо пройти щось у житті, потрібно ще й з цим якось жити потім. Що важче із цього, невідомо. Мене підкуповувало в людях вміння приборкати минуле. Навіть захоплювало. По Владу не було видно ніяких особливих змін в той вечір — виважений і спокійний, як і завжди. Артур теж поводився, як і завжди, але більше мовчав, ніж зазвичай. А Даню в якийсь момент розмови стало не впізнати. Спокійна міміка, ніяких різких слів. Він більше мовчав, ніж говорив. Навіть перестав вирізнятися.

— Я хочу дещо сказати, — Даня підвівся, взяв келих з вином, зробив паузу з певним офіціозом. — Шаіро, хочу тобі сказати, вже більше неважливо: розлучитеся ви в майбутньому, чи ні. Хай як би вже склалося, пам'ятай моменти, коли, дивлячись на вашу дитину, ти будеш в ній бачити Артура, впізнавати його — в ці моменти ти розумітимеш, що вже не зможеш відокремитися від нього ніколи і в тебе буде тільки два шляхи на все життя: або помічати і любити в дитині все те, що її ріднить з Артуром, або кожний раз згадувати про Артура з ненавистю і образою, коли бачитимеш, як твоя дитина так часто нагадує тобі про нього і нагадує не так, як тобі хотілося б. Не просто нагадує, а уособлює в собі так багато від нього. В такі моменти не переконуй себе, що для тебе Артур уже не важливий. — Даня зробив паузу. Він дивився на Шаіру і розумів, що вона не розуміє. Потім оглянув інших і побачив напружені облич-

чя. Він говорив далі: — Ти більше ніколи не зможеш бути байдужою до Артура, поки в дитині будеш бачити їх схожість. Тому я бажаю вам краще не розлучатися, але якщо все-таки розлучитеся, то я як хрещений батько прийду і стану вашою совістю, зробивши все, щоб мир переміг.

— Ми не розлучимось і будемо кохати один одного до кінця наших днів, — відповіла з усмішкою Шаіра.

Була майже північ, ми почали збиратися. Даня попросив мене поки що не викликати таксі, а всіх провести спочатку. Таксі Влада приїхало буквально за пару хвилин, ми навіть не встигли трохи поговорити на вулиці. Артура з Шаірою ми провели до машини і весь цей час я з Данею вели суперечки, як довго вони проведуть в дорозі до їхньої домівки в Бучі. Виявилось, довше, ніж ми думали обидва.

07.02.22

— В яку сторону підемо? — спитав Даня.

Я думав викликати таксі відразу, але після такого вечора немає нічого кращого, ніж пройтися. Ми вирішили йти в сторону Маріїнського парку, дійти до Арсенальної і звідти вже замовити таксі. Ми пройшли стадіон і пам'ятник Лобановському поблизу нього, піднімалися мовчки до парку. Позаду нас залишалася Європейська площа, залишався Хрещатик, в іншу сторону донизу лежав Поділ — все те, частиною чого ми були, тисяча моментів нас. Ми могли обрати будь-який напрямок — яка до чорта різниця, звідки викликати таксі — потягнуло в ту сторону — та й пішов. Могли піти через Хрещатик, дійшовши до номера 44, Даня б звернув в арку, зайшовши всередину дворика і спустився би в підвальчик, в якому був один із популярних барів міста. Але якби він не звернув туди, то він би звернув у перший наступний бар. Як рідко трапляється в житті, що в барах ти зустрічаєш людей, які з тобою залишаються надовго. Але хоч одне таке знайомство, яке тягнеться від барної стійки і на довгі роки в кожної людини, яка себе поважає, має бути. Один вибір, одна раптовість, один крок в певному напрямку й, можливо, це початок іншого життя. Один дзвінок, одна зустріч, один день — початок іншого тебе.

Незмінних речей в світі не так вже й багато, але серед них не обійтися без любові до рідного міста. Тієї любові, від якої стає так радісно, так легко поспішати повернутися. Залишати Єлисейські поля, Таймс-сквер, побережжя Середземного моря — що завгодно на цій планеті залишати, поспішаючи додому, щоб не перетворитися на привида

на чужій вулиці, бо на тебе чекає попереду Маріїнський парк і Арсенальна, а позаду залишаються не лише тисячі моментів, але й тисячі моментів саме з тими, хто і є твоє життя. Кого знаєш довше, ніж все життя. Нехай йому грець, ще й до всього, ні в одному барі ніде в світі ти не знайдеш таких людей, як в рідному місті.

— Думаєш, вона закохана в нього? — спитав Даня, підкуривши по дорозі третю поспіль сигарету.

— Думаю, важливіше, щоб він був закоханий в неї, — відповів я.

— Точно. Так хоча б є шанс на щастя, в іншому разі його б точно не було.

— Що? — перепитав я, не розуміючи.

— Ти когось колись кохав?

— Напевно, так.

— Тоді ти маєш знати, що коли кохають тебе, а ти ні, то не відчуваєш ти так само нічого особливого. Погрівся трохи, а далі від тебе не більше ніж пустота з поблажливою вдячністю. Навіть набридає через пару тижнів, — сказав Даня, посміхнувшись. — Цікаве ім'я Шаіра, — додав він, гучним глухим шепотом випускаючи дим.

— Які плани на тиждень? — спитав я.

— А вони мають бути? Тиждень вже розпочався, пів години як і непогано розпочався, як на мене. Тільки щось трохи мерзлякувато.

— Тобі треба тепліше пальто.

— Ще місяць — чи півтора і буде тепло. Нікому не завадить іноді трохи померзнути.

— А це ще чому? — спитав я.

— Щоб не забувати, що життя може бути гівняним. Давай ще зайдемо десь вип'ємо? Зігрію себе, не викидаючи гроші на нове пальто.

— Ні, через 9 годин на роботу.

— Так ти ніколи не знайдеш собі жінку. Не даєш долі шанс, — пророк Даня. — Робота потрібна вже потім, щоб

жінку втримати, але й то не завжди. Ми з тобою схожі в тому, що любимо поскиглити на життя. Несвідомо ми шукаємо мамочок. Це нас відрізняє від Артура і Влада.

— Для чого тоді ти образив ту жіночку в ресторані?

— Різні мамочки на світі, та з ресторану явно була стерво. Сорокарічним жінкам не до лиця зверхність. Зустрічався я якось з мамочкою — найсмачніша їжа і найбрудніший секс в моєму житті. Шкода, що такі жінки старіють.

— Ти цинік, — зауважив я.

— Серйозно, я цинік? Йдемо спитаємо в нього, — раптово Даня вказав на когось на лавці попереду, людину, яка сиділа на самому початку парку. — Думаю, він, як ніхто, знає про холод, жінок і цинізм.

Ми йшли в бік волоцюги на лавці і я навіть не збирався зупиняти Даню, це б його тільки ще більше заохотило.

— Ти хто? — спитав Даня волоцюгу, коли ми підійшли.

— А ти хто? — відповів п'яний безхатько років шістдесяти на вигляд.

— Що п'єш? — спитав Даня.

Я просто мовчки спостерігав і починав злитися, що ще не вдома. Було важко не відчувати сморід від волоцюги.

— Горілку, — відповів він.

— Пригостиш? — продовжував Даня.

— Пригощу, — відповів волоцюга і дістав з пакета якийсь пластиковий стаканчик. Він налив пів стаканчика з пляшки, з якої пив з горла. Як же це було огидно.

— Щедро! — здивовано й тихо промовив Даня. Взяв стаканчик і випив усе відразу за один ковток.

Як же треба себе не любити, — подумав я. Сморід, як це часто буває, почав переростати в огиду. Даня дістав з кишені гаманець, звідти — п'ятсотгривневу купюру і віддав її волоцюзі. Я починав злитися ще більше, тому що, окрім того, що в мене він жив цей місяць безкоштовно, то я й ще знав, що після двадцятого числа в Дані не буде ні копійки в кишені і він буде позичати, а мені ще й доведеться

його підгодовувати, бо до їжі в останній тиждень місяця в нього така ж життєва позиція, як і до нового теплішого пальта взимку.

— Як довго ти на вулиці? — спитав Даня у безхатька.

— Що ти хочеш від мене? — насторожено й агресивно прикрикнув у відповідь безхатько. Він не дивився на обличчя Дані, його голова поверталася начебто в сторону звуку голосу, який, здавалося, йому тільки заважав.

— Ти подумав, що ми хочемо тебе побити чи познущатися? — питав Даня.

Волоцюга почав вставати, але Даня поклав йому руку на плече і натиснув, щоб завадити.

— Що хочете від мене? — спитав знову безхатько, вилаявшись. Я не розумів, що відбувається і мені здавалося, що потрібно вже бути вдома, але я не зупиняв Даню.

— Давай вип'ємо ще? — запропонував Даня. Волоцюга не заперечував. Після того, як вони випили знову, Даня попросив волоцюгу розповісти свою історію, але той навіть чи то не зміг зрозуміти, що Даня хоче, чи, можливо, він усе прекрасно розумів, але з часом такого безнадійного життя він чи забув свою історію, чи робив усе, щоб її не згадувати. Ми так про це й не дізналися.

— Як довго ти на вулиці? — знову запитав Даня.

Волоцюга спробував знову підвестися, але Даня знову поклав руку на його плече. Після чого він вперше подивився в очі Дані, лице волоцюги змінилося на агресивне, і він криком послав Даню, спробувавши безуспішно вдарити його рукою. Даня відійшов і дивився на волоцюгу з абсолютно зосередженим лицем. Після цього ми нарешті викликали таксі і поїхали додому. В таксі я запитав, що це було, на що Даня коротко відповів: «цинічне життя».

Ми їхали нічними вулицями. Десь вони були освітлені більш яскраво, особливо в місцях, де світилися вітрини, десь менше — із жовтим потусклим присмаком, який так пасував цій мерзлякуватості, яка, здавалося, ось-ось мала

перейти в мороз, але так і не переходила. Ця погода була би більше до лиця листопаду, ніж лютому, і я подумав тоді, що з глобальним потеплінням варто боротися хоча б заради того, щоб листопад не продовжувався 120 днів на рік. Людство побудувало цивілізацію на протилежностях, як спосіб протистояти темній стороні людської натури. Людство створило цивілізацію на протилежностях, тому що людська натура збудована на протилежностях. Легко продати народу добро, а ще легше продавати народу зло, якщо у вашій PR кампанії гарні лозунги і знайдеться хтось чи щось, що можна перетворити на ворога. Але не глобальне потепління, його якраз продати важко.

— Що ти думаєш про глобальне потепління? — запитав я у Дані, який сидів на передньому сидінні біля водія.

— Що? — перепитав з посмішкою Даня. Він обернувся до мене, край його пальта в процесі повертання впав на коробку передач і накрив її повністю, Даня поглянув на моє обличчя, наче перепитуючи мене і цікавлячись, чи серйозно я зараз запитую. Втрутився водій. Йому було на вигляд років під п'ятдесят.

— Ви думаєте, глобальне потепління може комусь загрожувати? — сказав він, відкинувши пальто Дані з коробки передач. — В цій ідеї зацікавлені тільки декілька компаній, які можуть на цьому заробити, такі як Tesla. Клімат змінюється постійно, кожні пару тисяч років… — Він хотів продовжувати, але я його перебив.

— Кожний рік піднімається середня температура на Землі, подивіться у вікно — надворі лютий, а снігу немає. Це трохи насторожує, — сказав я.

— Я ж кажу, клімат змінюється час від часу. Це нормально, — відповів водій. Даня після його відповіді повернувся знову до мене, край його пальта знову накрив коробку передач і він знову його не забрав, залишивши це завдання водієві. Даня поглянув на мене тепер з такою мімікою, яка ще саркастичніше, ніж до того, мене запиту-

вала: «ти дійсно збираєшся продовжувати цю тему?» Але продовжив водій:

— Ми їздимо на автомобілях близько ста років, викидаємо гази в повітря сто чи сто п'ятдесят років, не більше, а Земля крутиться вже мільйони років. З нею точно все буде добре, — сказав він до мене з виглядом пророка, таким заспокійливим тоном, наче батько до сина і з впевненістю людини, яка все життя вивчає глобальне потепління. Мені здалося, що він відчув радість у той момент.

08.02.22

Психотерапія Дані була щовівторка вже декілька років. День майже ніколи не змінювався. Вони зустрічалися завжди в одному і тому ж кабінеті на бульварі Тараса Шевченка, без рідкісних винятків, коли це могло бути по відеодзвінку. Даня за всі сеанси, а їх було більше ніж 150, ще ні разу не запізнився. Ні разу не прийшов п'яним. Він працював, вкладаючи душу в це і прикладав неймовірних зусиль, які ніхто не міг побачити та оцінити. Він ставився до цього сакрально, так, як не ставився ні до чого в своєму житті. Чому? Чи він вірив в те, що він може змінитися? Йому подобалися його демони. Близько року психотерапії йому знадобилося, щоб усвідомити: думка, що його рятує від алкоголізму те, що він розбавляє це своїми іншими пороками, є хибною. Інші пороки тільки підкріплювали його залежність. Чому він не кинув психотерапію, а викладався на повну? Його страх перетворитися на алкоголіка був таким же маніакальним, як і бажання пити. Здавалося, він не міг відмовитися від одного і не міг допустити інше. Даня усвідомив в якийсь момент в глибині душі, що залишилося недовго — і він перейде грань, де перестане до себе ставитися критично, скотившись невідомо з якою швидкістю вниз без можливості повернутися. Він добре пам'ятав те, як бачив, з якою швидкістю людина може скотитися, коли переходить ту невидиму грань. Завжди невидиму для того, хто п'є. Але все це було лише симптомом проблеми, а не самою проблемою.

Даня перестав дратувати свого терапевта тільки через більш ніж сто сеансів.

— Як ти? — спитала психотерапевт. Питання, з якого починався сеанс всі ці роки.

— Відчуваю безсилля.

— Що це за безсилля?

Але Даня не відповів. Він сидів і дивився в її очі. Це були гарні зелені очі жінки, що геть недавно переступила за сорок років. Вона була дійсно милою і гарною жінкою, психіатром із широкою практикою, викладала в медичному університеті, була матір'ю і дружиною. Даня прив'язався до неї, хоча вони ніколи не спілкувалися, окрім цієї однієї години на тиждень, але місце, яке зайняла в свідомості Дані ця жінка, було колосальним. Фігура її особистості в його свідомості була однією із небагатьох, що дарували йому надію і якусь опору.

— Я думаю, мені пора зустрітися з мамою, — неочікувано сказав Даня через хвилину мовчання, навіть, можливо, неочікувано для нього самого. Він заплакав — і плакав так, як ще ніколи не плакав на сеансах. Психотерапевт встала, підійшла до нього, присіла поряд і обняла його. Вона спостерігала за роки практики різні важкі випадки, немало сентиментальних, з роками вона виробила в собі імунітет недовіри до слів пацієнтів, якщо за словами на стояли вчинки. Таким чином її стійкість залишилася непохитною в жалісливі моменти страждань тих, хто не міг впоратись із цими стражданнями або втікав від них. На одну коротку мить в неї з'явився цей всім знайомий клубок в горлі і жалісне співчуття до Дані — їхній шлях був нелегким і довгим. Даня не зупинявся і плакав, а вона просто сиділа поряд, обійнявши його. Без слів. За ці роки їхньої терапії, окрім слів, були й крики зі сварками в її сторону, були мільйони спроб переступити її межі, точніше, перші рік-півтора Даня тільки й робив те, що переступав межі. Вона їх непохитно тримала і ненавиділа в ці моменти свою роботу, тихо чекаючи наступного клієнта, не такого важкого, який не буде з межовим розладом осо-

бистості або, іншими словами, з психопатією, а масштаб проблем наступного клієнта дасть їй змогу відпочити в невротичних розповідях, пов'язаних зі страхом втрати роботи чи розлучення.

— Я втомився, — сказав Даня нарешті, крізь сльози, навіть трохи задихаючись. Психотерапевт встала, підійшла до сумочки, дістала звідти таблетки, налила в склянку води і повернулася, присівши знову поряд.

— Випий гідазепам, — вона простягнула до нього одну таблетку.

— Мені він не допомагає.

— Добре, тоді випий дві таблетки, — вона дістала ще одну і простягнула Дані. Він випив. Встав. Підійшов до вікна і стояв ще з хвилину, намагаючись заспокоїтися.

— Це була моя відповідь, — промовив Даня, не повертаючись від вікна.

— Відповідь?

— На запитання «як ти?» — прошепотів він майже беззвучно, а потім істерично засміявся.

— Ти можеш зустрітися з мамою? — запитала терапевт після того, як Даня повернувся і знову сів у крісло.

— Вона мене не впізнає. Можливо, я її теж. Я її не бачив більше ніж шістнадцять з половиною років. Після суду. Не впевнений навіть, чи вона ще жива. Краще б вона померла, — додав він після короткої паузи.

— Чому ти хочеш з нею зустрітися? — запитала психотерапевт.

Даня знову мовчав близько хвилини. Психотерапевт не сказала за цю хвилину нічого, чекаючи на відповідь, в цій паузі вона декілька раз спіймала себе на бажанні перебити тишу і знову нагадати йому, що він був дитиною і що він не міг вчинити інакше. Але вона втрималася і витримала паузу.

— Це так дивно, що років тринадцять я навіть не згадував про неї. Як це, взагалі, можливо на такий тривалий час викреслити її зі своєї голови?

— Ти пам'ятаєш, коли почав згадувати? — запитала терапевт, трішки нахилившись вперед і так залишившись, не повертаючись у попереднє положення, ніби вона тілом почала чекати відповідь.

— Дуже добре пам'ятаю, — відповів Даня. — Я прокинувся в один день від сну, в якому мені було близько двох років і я сидів вночі в темній кімнаті з собакою. Ми вдвох чекали, коли хтось прийде, але ніхто не приходив. Ця кімната, темнота і страх. Я їх відчував через сон, як щось абсолютно нестерпне — кожна секунда була переповнена стражданнями, які я в житті ще ніколи не відчував. Ніби тебе роз'їдає ця пустота в кімнаті, як кислота. До тебе підходить собака і облизує твоє лице, але тобі не стає легше від цього. Ти сидиш там так довго і втрачаєш надію, що хтось повернеться, але ще не знаєш, як це називається — ти навіть не знаєш слова «надія», щоб це означити. В якийсь момент ти перестаєш чекати. Ти не знаєш, що робити, куди можна піти, не вмієш говорити, ти не знаєш, що світ не повинен бути таким. Просто чекаєш, плачеш, кричиш, а потім в якийсь момент ламаєшся і більше не чекаєш. Пустота назавжди оселяється в тобі. Ти частина її, а вона — тебе. Я прокинувся тоді в холодному поту після цього сну. Не міг зрозуміти, чому це був такий реалістичний і важкий сон, як раптово згадав ту кімнату і себе в ній. Це було зі мною. Вона мене з тим псом закривала в тій кімнаті постійно. Я не пам'ятав це все своє життя, я не знав про це. Воно мені прийшло зі сном. І я все згадав. Іноді я сумніваюсь, думаю, що, можливо, мені це тільки приснилося. Що я це все додумав. Але згадуючи, що вона робила все моє дитинство, все, що я пам'ятав — мої сумніви після цих спогадів швидко зникають. Після цього сну мені не давала спокою думка, що вона ще жива. Після цього сну вона прийшла до мене привидом, який з'являвся по декілька разів кожний день, чого не було раніше. Завжди

мене відправляючи в пам'яті до нашої останньої зустрічі, як я виходив із залу суду, коли свідчив проти неї.

— Тобі було тринадцять років тоді? — перепитала терапевт, згадуючи, що Даня вже розповідав про це декілька разів раніше. Різниця була в тому, що кожного разу раніше він говорив відсторонено, легко, начебто говорив про те, як обідав в цей день, наче говорив про геть незнайомих людей. Сьогодні це змінилося — він говорив із червоними очима, зі схиленою головою і дуже повільно.

— Так, майже чотирнадцять.

— Ми вже говорили про це. Ти пам'ятаєш?

— Так, — відповів Даня і після короткої паузи додав: — Я зробив так, як мусив.

— Ні, ти не мусив. Але тебе поставили на ту трибуну і ти сказав правду, — сказала терапевт.

— І зрадив її, — перебив Даня. — Сказав останнє слово, поставив крапку, штовхнув у прірву, не залишив шансу, я натиснув останній контрольний раз на курок, — швидко тепер перераховував він, його лице перетворилося на зле від напруження і він, перераховуючи, підняв руку, на якій загинав пальці після кожного пункту. Після цього він підвівся, але одразу сів назад у крісло, відкинувшись і закинув ногу на ногу. Своїми червоними очима він подивився просто в очі терапевта з такою ненавистю, що їй стало трохи незручно від цього. Він дивився на неї, але бачив не її.

— Даня, послухай, що я скажу, — сказала серйозним, але все ще м'яким голосом терапевт.— Все, що тоді з тобою сталося, не є твоєю виною. Ти вчиняв як добрий, хороший хлопчик, який іноді залишався сам-на-сам з речами, з якими не можуть справиться навіть дорослі. Це неймовірно, що твоя психіка витримала, що ти сидиш зараз тут — це викликає так багато поваги. Я захоплююся твоєю боротьбою. Що було — це зробили з тобою, залишили одного, не побоюсь слова, з пеклом на землі, а ти це витримав. Ти тут. Борешся далі, як робив все своє життя. І тебе люблять

люди, ти їх причаровуєш своєю харизмою, щирістю і інтелектом. Віддай собі за це шану. Віддай собі шану за те, що ти тримаєшся. Це багато вартує. Щодо суду, то ти вчинив правильно. Як ти міг вчинити інакше? Ти вчинив як дорослий, взяв ношу на себе не по роках, але ти не мусив це робити. Мені щиро прикро, що ти опинився в таких обставинах. Подивися на себе зараз — ти не побоявся зустрітися з цим жахом знову вже скільки років по тому.

Терапевт в прагненні підтримати говорила прості слова, які Даня спочатку не чув навіть, але вона повторювала деякі фрази двічі. Спокійно і дуже повільно говорила, нахилившись вперед всім тілом. Вона була єдиною людиною в світі, якій він розповідав геть все про своє життя.

— Час закінчується, — сказав Даня холодним і байдужим тоном і мімікою повного знецінення, начебто все сказане терапевтом абсолютно йому не треба. Але окрім ледь помітної посмішки, це не викликало в неї більше жодної реакції.

— Почекай, — зупинила вона його. — Як ти зараз себе відчуваєш?

— Я ненавиджу це питання, — сказав Даня. А потім, перекривляючи повторив собі під ніс: «Як ти? Як ти?»

— Добре! Я буду чекати на тебе, як завжди, через тиждень. Проведу тебе.

Даня вийшов того дня о четвертій годині на бульвар Шевченка. Спустився вниз у сторону Хрещатика, по дорозі скуривши дві сигарети, і зайшов у бар на перехресті. Там було порожньо. Даня присів за барну стійку.

— Джек Деніелс. В чарці, — замовив Даня у дівчини-бармена. Після цього він зняв своє пальто, подивився на неї своїми ще червоними очима. — Давай, мабуть, п'ять чарок Джек-Деніелса одразу, щоб вони всі стояли навпроти мене. — Даня показав пальцем на пусту барну стійку перед собою, п'ять разів пальцем вказавши на місце для

кожної із них, ніби перераховуючи їх у своїй голові. Це трохи здивувало дівчину.

— Важкий день? — спитала вона.

Даня згадав, що він менше ніж годину тому випив гідазепам.

— Я випив тільки що легкі транквілізатори, — сказав він начебто сам до себе.

Дівчина виставила перед ним п'ять чарок.

— Колу ще, будь ласка, — попросив Даня і випив першу чарку. — Чи в мене важкий день? Чому тут нікого немає?

— Сьогодні вівторок, — відповіла дівчина. — Люди почнуть заходити через три-чотири години.

— Сьогодні вівторок, — повторив сам до себе Даня тихо і випив другу чарку. Після цього підвівся і пішов у туалет. Там він недовго простояв, дивлячись на себе в дзеркало. Його очі знову почали набиратися сльозами, але він відігнав від себе всі думки і пішов назад за барну стійку.

— В мене все добре, — сказав він із запізненням, відповідаючи на її питання, але знову ніби сам до себе. Позаду дівчини-бармена були виставлені десятки різних пляшок. Музика грала неголосно, як це буває в барах вдень. Це був підвал із цегляними стінами всередині, але дорого і висококласно обробленими. Дерев'яні лаковані столи, шкіряні дивани. Затишне місце. Даня підняв голову, роздивився дівчину і спитав: — Ти не проти трохи поговорити?

— Окрім нас, тут нікого немає, — відповіла дівчина, таким чином натякаючи, що це частина її роботи.

— Напевно, важко бути барменом, якщо ти не в настрої, — сказав Даня.

— Як і ким завгодно важко бути, коли ти не в настрої, — парирувала вона.

— Точно, — Даня випив третю чарку. — Взагалі, бути — це вже важко. Люди стараються будувати життя, підлаштовуючись під нього. Носять маски, зростаються з ними і

рано чи пізно забувають, хто вони, зростаючись зі своєю маскою назавжди, якщо їм, звичайно, не пощастить частіше цю маску знімати з лиця. Називають це тим, що вони знайшли себе в цьому житті, але частіше буває, що вони, скоріше, загубили себе в цьому житті. Одного разу придумавши образ, повіривши в нього, вони не звертають увагу вже, що всі наступні повороти життя засновані на тому розумінні себе, яке одного разу вони вбили собі в голову. Всі наступні вибори будують на фундаменті маски, до якої вони так пристрасно приросли. Згодом вони починають ненавидіти тих, хто не розділяє їхні погляди, тому що в глибині душі, несвідомо вони ще знають, що коли обрали цей шлях, то відмовилися від іншого. Це жертва, яку вони не можуть пробачити собі, але не визнають цього ніколи. Потім вони зустрічають когось, хто відрізняється, і ненависть опановує ними. Вони плюються злобою і здатні на страшні вчинки. Тому, якщо ти не хочеш перетворитися на злу людину, не дозволяй своїй масці прирости до твого гарного обличчя.

— А якщо пощастить не зростись назавжди? — спитала вона.

— За це теж треба заплатити. Треба, щоб доля схопила тебе ненадовго за горло. Але ненадовго, тому що доля така штука, яка легко роздавить, як черв'яка, кого завгодно. А ще потрібно, щоб не дуже сильно схопила за горло. Тимчасова криза — це подарунок долі. Ось на якій відстані— подарунок долі від невідворотної катастрофи. Трішки сильніше і трішки довше і шансів вже не залишиться. А як ще можна змінити свідомість такої самозакоханої істоти, як людина. Трішки вдарить по її его. Бійся моралістів — вони найпідліші люди на Землі. Вони знають так добре, як жити тільки тому, що вони нічого не знають про життя. Їх тінь страшна і вони в її руках, і чим більша мораль, тим більше там заховано ненависті. Тому моралісти шукають ідеологію, якій можна віддатися сповна. Вони не святі, в своїй

запозиченій від ідола самовпевненості лише маскують свою немічність. Юнг свята людина, що відкрив поняття тіні. Чула про Юнга?

— Ні. — відповіла дівчина в повному зніяковінні від почутого.

— Юнг відкрив поняття тіні. А коли таких людей, захоплених силою власної тіні, стає дуже багато в суспільстві, то тоді цілі народи сходять з розуму. Це і є справжня причина, чому в цьому світі є війни.

— В 21 столітті навряд чи я можу уявити війну. Який в ній сенс? Тому я не вірю, що Росія нападе на Україну, — сказала дівчина.

Даня подивився на дівчину і, задумавшись, не відвертав від неї погляду деякий час.

— Яка війна? — спитав він.

— Біля кордонів України Росія проводить навчання, — відповіла дівчина здивовано, що Даня не знав це. — Дехто почав казати, що Росія готується до вторгнення. Ти не знав про це? — спитала вона.

— Я чув, але не цікавився. Здається, рік тому таке вже було. Великі навчання.

— Ну от і я кажу, що не може такого бути. Президент також виступав і сказав, що не буде війни, — сказала вона з легкістю.

— Який президент? — спитав Даня відсторонено, про щось думаючи.

— Зеленський, — сказала дівчина з виразом обличчя, начебто говорила з тим, хто не розуміє очевидні речі.

— Зеленський, — повторив тихо Даня і випив швидко четверту чарку. — Голосувала за нього?

— Так, — відповіла дівчина з тим ж виразом обличчя, начебто це було так само очевидно.

— Дуже шкода, — сказав Даня. — Можна я розрахуюся?

— Так, звичайно. Карта?

— Готівка.

— Двісті шістдесят п'ять.

— Недешево, — сказав Даня, поклавши на барну стійку триста. Дівчина дістала здачу і віддала йому. Ще стояла одна повна чарка, і Даня відчував, як швидко сп'янів. Він забрав здачу.

— А чому шкода? — запитала дівчина.

— Ти би пішла лікуватися до актора, який зіграв лікаря? — спитав Даня. — Ти дивилася серіал, де Зеленський грає президента? — поставив він одразу ще одне питання.

— Трохи дивилася. В любому випадку краще вже Зеленський, чим всі ті, хто були до нього, — сказала впевнено дівчина.

— Це ми дізнаємося пізніше. Не бачу, щоб за ці два чи три роки щось стало краще. Я ще не розумію, знаєш що? Для мене секрет в тому, що людям подобається, як він говорить. Як він позує на камеру. Ну добре, нехай я чогось не розумію, але якщо нація обирає президента по тому як він говорить і позує на камеру, по серіалу, то це нація дітей. Скільки тобі років? Двадцять два-двадцять три? — запитав Даня.

— Двадцять три, — відповіла дівчина.

— Хоча, напевно, це вже не має значення. 73 % дітей в країні бути не може, — він випив останню чарку, одягнув пальто і вийшов не попрощавшись.

Даня вийшов з бару більш сп'янілим, ніж зазвичай, коли випивав таку кількість алкоголю. Його толерантність до алкоголю була вже висока — звичка пити давала своє. Але в той день він майже нічого не їв, змішав алкоголь, який був випитий достатньо швидко, з транквілізаторами, які йому дала його психотерапевт. Морально він відчував себе ще гірше і не знав, куди податися. Він би ще з радістю просидів в тому барі декілька годин, але відчув вперше якусь інтуїтивну не властиву йому зневагу до тієї дівчини.

Він йшов і думав, що як дивно, що він відчував зневагу до тієї дівчини через політику. Він не цікавився політикою, майже ніколи не говорив про це, але стало нестерпно з нею поряд. Він швидко відігнав ці думки і, як це бувало, коли він був сп'янілим, починав думати про нехитрі задоволення. Все це закінчилось тим, що він поїхав до проститутки. Коли він зайшов у пошарпану квартиру, побачив перед собою жінку років сорока п'яти, абсолютно не ту, що була на фотографії на сайті, то відразу не вітаючись сказав, що вона не та, що на фотографії.

— Фотографія то шаблон, — відповіла жінка.

— На фотографії молода брюнетка, а ви немолода блондинка, — відповів Даня.

— Зате я роблю те, що не робить ні одна в світі молода брюнетка, — потім вона розповіла, як добре вона це робить і що саме. Брудніші деталі мали звучати сексуально, але ця жінка вже втратила здатність змусити їх так зазвучати.

— В об'яві було півтори тисячі. Я вам заплачу зараз двісті за десять хвилин, якщо ми поп'ємо чай. Є чай? Давайте… триста за десять хвилин, — поки Даня це говорив, їй зателефонували. Вона відповіла на дзвінок, але не відповіла Дані. Це була жінка невисока на зріст, зморшки вже було не сховати, волосся зібране в хвостик, недоглянуті руки без манікюру, фігура середньостатистична — вона була худою, без особливих форм, у домашній футболці і спортивних штанях. Вона не готувалася — півтори тисячі гривень усе це не передбачали.

— Або плати, або уходь, — сказала вона Дані, закінчивши розмову по телефону. Даня обрав другий варіант.

Після цього він зайшов знову в бар десь на Дарниці, неподалік, де жила та сама проститутка, в якої він був. Це був бар набагато нижчого класу, ніж попередній. Всередині сиділи люди, але впало в око, що на відміну від людей, які приходять в бар у центрі міста, тут переважає робочий

клас. Алкоголь був дешевший, туалет брудніший, бармен менш щасливий.

— Ти теж голосував за Зеленського? — перше, що спитав Даня, присівши за барну стійку.

— Що? — перепитав бармен.

— Джек Деніелс, п'ять чарок, — не став повторювати Даня. Бармен налив йому п'ять чарок Джек-Деніелса.

— І колу, — додав Даня.

— Сто вісімдесят п'ять, — сказав йому бармен. Це був чоловік років тридцяти, як і Даня.

— Вже краще, — сказав собі під ніс Даня і поклав на барну стійку готівку. Він випив першу чарку. Поряд сиділа жінка. Даня подивився на телефон, вже була майже сьома година і ще пропущений дзвінок від мене. Він сховав телефон.

— Пригостити вас? — спитав Даня у жінки років сорока, яка сиділа поряд, не знявши свою дешеву куртку. По її обличчю можна було припустити, що вона п'є, як мінімум, з п'ятниці по неділю.

— Ні, дякую, — відповіла вона.

— Я наполягаю. Що ви будете пити?

— Добре, я буду пиво, — сказала вона.

— Такій леді, як ви, буде краще вибрати коктейль. Давайте коктейль, все-таки сьогодні вівторок.

— Добре, нехай буде коктейль, — відповіла вона сухо.

— Який?

— На твій вибір.

— Отже, мартіні драй, — відповів їй Даня. Він покликав бармена і попросив мартіні драй, але вони не робили такий коктейль.

— В них немає мартіні драй, — сказав Даня до тієї жінки, думаючи про себе, що це за діра, а не бар. Зрештою, так воно й було. Вона нічого не відповіла. Даня подивився на бармена, який очевидно не відчував симпатії до нього, як, можливо, й ні до кого іншого в цьому місці.

— Джин-тонік, — сказав приречено Даня. — Надіюсь, це у вас є. І зразу два, будь ласка, щоб я більше тебе не кликав.

— Сорок шість, — сказав бармен, а Даня подумав, коли розрахувався, що треба було й собі брати джин-тонік.

Після того, як бармен зробив два джин-тоніки, Даня обидва посунув демонстративно ще ближче до жінки.

— Мерсі, — сказала вона.

Даня кивнув головою і випив другу чарку. Він вже був геть п'яний і не міг тепер так швидко пити.

— Що робите? — спитав він.

— Чекаю на чоловіка, — відповіла вона. На її руці була обручка.

— У вас є чоловік, — підсумував Даня. — Він не алкоголік? — запитав раптово. Лице жінки стало здивовано-обурливе.

— Ні, звичайно, — відповіла вона з ноткою, яка буває, коли до тебе повертають голову висовуючи підборіддя вперед, а очі, ніби від'їжджаючи назад і розширяючись, починають дивитися на тебе трохи зверху вниз. Жінка старалася дивитися на Даню зверху вниз, підкреслюючи здивування і обурення від такого питання. В неї вийшло, не дивлячись навіть на те, що голова Дані була вище її. Але Даня в цей момент спіймав себе на думці, що вона була схожа на рибу, коли так робила. На рибу, яку щойно витягнули з води. Він здивувався і її реакції, і своїм думкам. Мимоволі відповідаючи мімікою свого обличчя зі здивуванням дитини, що вперше поїхала на рибалку і побачила дуже близько вперше зловлену рибину і всі її страждання.

— Ну, по лицю видно, — сказав Даня.

— Що видно? — спитала жінка, змінившись знову в лиці. Тепер воно було злим.

— Що ви часто п'єте, — спокійно сказав Даня.

— Ти хочеш сказати, що я п'яниця? — спитала вона підвищуючи голос.

— Так, але я не засуджую, — сказав Даня, ввігнавши її в стан, коли вона не могла зрозуміти, як відповісти. Даня скористався паузою і випив третю чарку, запивши її швидко колою. І додав: — Головне, щоб ви дітей при цьому не залишали самих закритими в квартирі.

В сторону Дані полилася брудна лайка, жінка встала і перейшла за вільний столик, при цьому забравши джин-тонік. Після того, як Даня залишився сам, передзвонив мені. Я сказав, що замовлю їжу, коли почув, що він абсолютно п'яний. Даня попросив залишити її на кухні і сказав, що скоро приїде. Після цього вийшов на вулицю, скурив дві сигарети і як тільки він зайшов знову в бар, до нього підійшов чоловік. Даня згадав його, як той проходив біля нього на вулиці з хвилину тому, розмовляючи з якимсь ще одним чоловіком, який його супроводжував.

— Що ти сказав моїй дружині? — спитав той, перегородивши шлях до бару. Даня подивився на нього і зрозумів, що не помилився. Все кричало в ньому, що він алкоголік. Даня подивився на його дружину, яка щось розповідала іншому чоловіку, що був з ними. Він придивився до її обличчя, але не зміг на відстані побачити вираз. Але Даня побачив, як вона подивлялася час від часу в його сторону, явно розповідаючи про ту ситуацію. Їхній друг хоч і вигляд мав кращий, але теж поводився, як вони.

— Я сказав, що вона п'яниця, і спитав, чи вона закриває вдома дітей самих, поки бухає з тобою, — промовив Даня рівним голосом, начебто це нічого не означало.

— Йдемо вийдемо, — сказав її чоловік після пари лайливих слів.

— Добре, я тільки на секунду до бару, — кинув Даня, відштовхнувши зі свого шляху того чоловіка рукою.

Він підійшов до бару, випив четверту чарку. Залишалася одна. Він дивився на неї і думав, чи він повернеться до

бару. Поки він стояв, його вже чекали всі троє його новоспечених ворогів. Він зняв своє легке пальто, повісивши його на стільчик навпроти останньої чарки. Він вже був геть п'яний. Його почало нудити. Але пора було йти до виходу.

— Ви тут всією шайкою мене чекаєте? — спитав він голосно, будучи за кроків сім до них.

Вони вийшли на вулицю, і з першого удару чоловік тієї жінки збив Даню з ніг. Той підвівся на одне коліно, в нього з'явилася кров на губі. Він не встиг встати, його збив з ніг ще один удар в голову ногою. Потім чоловік тієї жінки сів на нього зверху і вдарив двічі кулаком по обличчю. Напевно він побачив, що Даня не пручається і зупинився. Його жінка кричала йому, що досить, а їхній друг підкурив і хвалив переможця. Даня не підводився, але він був при пам'яті. Він лежав, відчуваючи, як по його обличчю тече кров і як болить його лице. Люди проходили повз, але він не підводився, з хвилину рукою мацаючи то губу, то гематому під оком. Всю цю хвилину він слухав, як ці троє, особливо жінка, істерично лаялися, і та жінка питала в нього, чи він хоче ще щось сказати. Даня майже через хвилину свого лежання сів і спокійним тоном, весь в крові, сказав:

— Я хочу запитати, всього ще одне питання.

— Тобі мало? — лаючись спитав чоловік. Видно, він не хотів продовжувати.

— Ні. Я хотів запитати, — Даня зробив драматичну паузу. І продовжив: — Чи не замовите ви мені таксі? — І він сплюнув кров.

— Сам справишся, — відповіла жінка.

— Джин-тонік робить людей злішими. Якби тут було мартіні драй, то і розмова склалася би по-іншому.

— Провалюй звідси! — гаркнув чоловік тієї жінки.

— Тільки заберу пальто, — підвівся Даня і пішов у бар, залишивши їх на вулиці.

Сівши з обличчям в крові за барну стійку, він подивився на чарку і, відразу підвівшись, пішов в туалет. Там Даня спробував себе трохи привести до ладу, наскільки це було можливо. Там він недовго простояв, дивлячись на себе в дзеркало. Потім повернувся до бару, випив п'яту чарку, одягнув пальто. Коли він подивився на бармена, то побачив, що той стоїть і дивиться на нього.

— В мене все добре, — сказав він йому гучно, щоб той почув, і пішов до виходу з бару.

09.02.22

— Я йду за шмотками, — сказав я Дані крізь двері, постукавши в його кімнату о п'ятій вечора. — Як твоє обличчя?

— Болить, — відповів він з-за дверей.

— Нічого, до весілля пройде.

Даня вийшов в одних трусах з кімнати. Вигляд мав такий: гематома під оком і розбита губа. Він пройшов повз мене на кухню.

— Ти зі мною? — спитав я.

— Куди ти йдеш?

— Купити сорочку і краватку на весілля Артура.

— А костюм в тебе є? — спитав він.

— Є. А в тебе?

— Немає.

— Тобі потрібен костюм, — подумавши, сказав я.

— Не думаю. В мене ще не було в житті ні одного костюма, і весілля не привід його купляти.

— Тоді що є привід для костюма, якщо не весілля? — запитав я.

— Може, отримання Нобелівської премії, чи хоча б Пулітцерівської, але точно не весілля, — відповів Даня, прямуючи назад до себе в кімнату. — Я з тобою, але тільки якщо зайдемо десь поїсти, — додав він.

Я пішов у свою спальню, щоб знайти старі сонцезахисні окуляри. Це були старі, але непогані окуляри з коричневим склом, а не чорним, тому я подумав, що Даня зміг би прикрити ними свій фінгал і щось бачити ввечері.

— Ось приміряй.

— Ти хочеш, щоб я ввечері носив окуляри? Вже майже темно.

— Це краще, ніж лякати людей. Треба закрити якось око. Вигляд у тебе, чесно кажучи, неприємний. А так будеш як рок-зірка, — спробував я його запевнити, що так може бути краще.

Даня надягнув светр, накинув пальто і приміряв окуляри. Підійшов до дзеркала, рукою прибрав чуба і погодився зі мною, що дійсно краще.

Ми взяли таксі та їхали в «Оушен Плазу». Ми стояли в заторах, але фактично не розмовляли. Вчора ввечері, повернувшись, поки Даня їв на кухні і сварився на п'яниць, які його побили, він у кількох словах розповів все, що з ним сталося. Після цього я зателефонував Владу, і ми вирішили після весілля Артура поговорити з Данею і запропонувати пройти реабілітацію, при тому вдатися до всіх маніпуляцій і ультиматумів, які зможемо придумати. Ми вже під'їжджали до «Оушен Плази», коли Даня раптом спитав мене:

— Як думаєш, Влад міг би покласти мене в свій рехаб безкоштовно на деякий час?

— Думаю, міг би, — відповів я, дуже здивувавшись такому питанню.

— Тоді після весілля. В кінці лютого, — підсумував він.

Я був вражений цим питанням, але вирішив нічого більше не питати, тільки сказав йому, що це правильний вибір і що давно вже пора. Він не відповів на це нічого.

В той вечір ми купили кожному по сорочці і краватці. Дані під джинси, мені під костюм.

— Завтра буду вечеряти з Марго, — сказав я Дані, піднімаючись на ескалаторі на поверх з ресторанами.

— А сьогодні будеш вечеряти зі мною. Нарешті я поїм, — відповів Даня, прямо говорячи, що все, що його зараз цікавить, це їжа. — А коли весілля, двадцятого? — спитав він після короткої паузи.

— Так. Буде в Бучі. Вчора говорив з Владом, йому вже сказав Артур, що ресторан замовили.

— Ну правильно, де збираються жити, там треба й святкувати. Коли будуть розлучатися, то тоді нехай розлучаються в Києві.

— Чому? — спитав я.

— Розлучення — це початок якоїсь нової романтичної історії. Для таких починань краще вибирати більші міста.

— Буча — це майже Київ, — сказав я.

— Майже, — відповів коротко Даня.

— Незрозуміло все-таки, чому ти такий впевнений, що вони розлучаться? А якщо навіть і так, то що? Історії починаються і закінчуються.

— Можливо, не розлучаться. Можливо, хтось з них помре до цього часу, — сказав цинічно Даня.

Ми зайшли в ресторан, зробили замовлення. Даня не знімав окуляри, але всім, хто його бачив, було видно, чому він їх носить. При цьому, як мені здавалося, його обличчя хоча б не викликало відрази. Принаймні, в мене не викликало.

— Вона не твого польоту пташка, — після декількох хвилин в тиші сказав мені Даня.

— Хто?

— Марго.

— Я знаю, — відповів я з легкою посмішкою. — Ми просто друзі.

— І в чому ваша дружба?

— Нам приємно спілкуватися.

— Ні, — заперечив він. — Ось ми з тобою друзі. Але ти навіть боїшся собі зізнатися, що хочеш сексу з нею.

— Якщо навіть так і є, то це неможливо.

— Тобі подобається в ній те, що ти просто такого ніколи не бачив. Дорога машина, дорогі прикраси, дороге життя — вона заплатить сто доларів за стейк і не поперхнеться. А ти поперхнешся. Тобі подобається в ній її зовнішня елітність.

— Елітність, — посміявся я з цього слова.

— А що ні? Наскільки я пам'ятаю, вона утриманка. Скільки їй років, тридцять?

— Тридцять два.

— Ну тоді краще подаровану квартиру оформити на себе, якщо вона це ще не зробила, — підсумував Даня. — Можеш по-дружньому їй це порадити.

— Оформила вже на себе, — і я знову посміхнувся.

— Тобто ти хочеш сказати, що коли вона набридне своєму коханцю і залишиться сама, то ти був би не проти зав'язати з нею стосунки? — Даня зробив ковток чаю, який йому вже принесли. — Підібрати її. Впевнений, вона ще буде ефектною. Ще й з квартирою. Але «лексус» вам доведеться продати і купити щось бюджетніше — «фіат» чи «рено». По неділях, коли ви будете їздити в гіпермаркет закупити гречку і макарони, вона буде ненавидіти тебе за ці злидні і себе ненавидіти за таке життя. Вона завжди буде пам'ятати смак стейка за сто чи двісті доларів, як, зав'язавши, наркоман вічно пам'ятає кайф, від якого був змушений відмовитися. Щоб зберегти такий шлюб, вам потрібно буде податися в свідки Єгови чи щось таке.

— Як для людини з розбитим лицем, ти досить нахабний, — відповів я знову з посмішкою. — Ні, друже, мені просто вона цікава. Вона хороша людина. Точно краща, ніж ти, — засміявся я. — Але ти попав в точку з «фіатом» чи «рено». Марго колись мені розповідала історію про одного залицяльника, і було видно, що він їй подобається. Був в них роман чи ні, не знаю. Вона підсумувала все фразою «І що я буду робити з його тойота кемрі?» А в мене навіть «тойоти кемрі» немає. Було видно, що вона тяжіла до нього, хоча пояснити не могла. Ми завжди купляємо кота в мішку, коли закохуємося. Він працював простим робітником десь за кордоном. На заробітки їздив. З її слів, він був майже ідеальним, але все це швидко закінчилося.

— Подобаються мені люди, які вірять в дружбу між чоловіками і жінками. Це навіть фантастичніше за роз-

махом, ніж віра в фемінізм чи кохання з першого погляду, — сказав Даня, коли перед ним поставили його стейк із сьомги. — Чи у вегетаріанство, — додав він, починаючи їсти свій стейк.

— Якщо не звертати увагу на стать, то можна в людині побачити людину перш за все, — відповів я.

— А якщо звертати увагу на стать, то не можна? Можна теж, — відповів він сам собі і продовжив з короткою паузою. — Але спочатку вам можна переспати, щоб не відволікало, а потім вже розглядати її прекрасну душу, шукаючи там людяність. Можеш називати це запрограмованістю від природи. Я десь чув, що нас робить людьми те, що ми вищі за наші інстинкти. Не впевнений, що ми можемо бути вищими за них, а якщо й можемо, то за рахунок тих самих інстинктів. Ми з'являємся на світ завдяки інстинкту. І зверни увагу, як неприємно жінці, якщо вона відчуває, що неприваблива. На цьому побудована вся індустрія краси.

— Як ти не виріс маніяком?

— Звідки ти знаєш, шо я не маніяк? — запитав і засміявся Даня. — Маніяк бачить те, що хоче і бере це. Між імпульсом і реакцією ніякої затримки. А в нас з тобою між імпульсом і реакцією культурно-соціальна прелюдія. Ця прелюдія — ось це дійсно місце, де в людині можна побачити людське, а не намагатися проігнорувати, що проігнорувати не можна. — Даня закінчив зі стейком, поклав виделку і відкинувся назад на спинку стільця. — Що ти будеш дарувати на весілля?

— Не знаю, може, щось для дитини.

— Можна не вгадати. Якби це була їх п'ята дитина, то їм би вже було все одно, а так вони будуть хотіти походити повибирати.

— Може, давай скинемось їм на путівку на море кудись? Ти, я і Влад. В Єгипет, там тепло зараз.

— Гарна ідея, — сказав я.— Але треба обговорити з Артуром.

— Так, сюрприз точно не вийде зробити з таким подарунком. А можеш зібрати всіх, щоб ми обговорили?

— Ти з Артуром дружиш довше всіх нас. Чому ти не хочеш йому написати?

— Тому що наша дружба доживає останні дні в передсмертних конвульсіях. Не хочеться псувати собі настрій спілкуванням з ним, — відповів Даня.

— Добре, я переговорю з ним.

— Мені ще треба буде позичити гроші у Влада їм на подарунок, — невдоволеним тоном додав Даня.

Ми розрахувалися і вийшли з ресторану. Спускалися по ескалаторах на нижній поверх за продуктами до супермаркету крізь блискучі бутіки.

— У нас в компанії вважають, що є загроза нападу Росії. Запропонували декілька варіантів для виїзду на два-три тижні, поки не стане зрозуміліше, — сказав я Дані.

— Куди виїхати?

— Болгарія і Польща. Або Західна Україна. Оплачують готель і переліт.

— Клас, їдь, а я поживу в твоїй квартирі поки що, — зрадів він.

— Нікуди я не поїду. Ти що, серйозно думаєш, що може бути війна?

— Я чув, що вона вже йде, — іронічно сказав Даня. — Можливо, там буде щось масштабніше. — Подумавши, додав Даня. — Я, чесно кажучи, не здивуюся.

— Ти уявляєш, що в Києві можуть бути російські танки? — спитав я, посміхаючись. — Ось вийдемо ми зараз, а там танк російський… і що він буде робить в такому великому місті? Стріляти по будинках? Чи уявляєш, як ракети летять на місто? Що вони будуть запускати ракети по будинках?

— Вони можуть заїхати зі сторони Білорусі на кілометрів тридцять, щоб трохи полякати, як було в Грузії, — відповів Даня.

— Їхати на Київ — це безумство, — сказав я.

— А обстрілювати Київ? — спитав Даня.

— Може, військові аеродроми чи щось типу того, але ж не Київ, — сказав я. — Це неможливо.

Ми спустилися в супермаркет.

— Ти військову кафедру проходив? — запитав Даня.

— Ні. А ти стоїш на обліку в військкоматі?

— Ні, — відповів Даня.

— Ну тоді ми в безпеці, — підсумував я.

Ми ходили по супермаркету, складаючи у візок то одне, то інше.

— Скоріше всього, все обмежиться Донбасом, — сказав Даня. — Половина Донецька вже проживає в Києві чи Харкові й так.

— Значить, приїде й інша, — сказав я не думаючи, зупинившись біля томатного соку й вибираючи, який саме взяти.

— Якщо всі ці російські військові на кордоні почнуть прориватися кордон, то люди в Росії вийдуть на мітинги проти війни, — сказав Даня і зняв окуляри.

— Надінь їх, — сказав я, після чого Даня подивився роздратовано на мене своїм червоним оком і надів їх знову.

— А взагалі-то, треба буде подивитися новини, — сказав Даня.

10.02.22

Після роботи я поїхав на зустріч з Марго. Я вирішив в той день працювати з офісу. Дякуючи Ковіду, я тепер міг сам обирати: працювати з офісу чи з дому. В офісі з моєї команди не було нікого, але я все ж таки спитав у чаті, чи хтось розглядає варіант на пару тижнів виїхати з Києва. Ніхто не розглядав.

Я їхав у метро і думав, як я не люблю метро, але затори я не любив ще більше. З Марго ми познайомилися на психологічних курсах, куди я пішов, тому що не знав, чим себе зайняти, а вона починала вчитися на психотерапевта, можливо, з тої самої причини — щоб себе чимось зайняти. Я подумав, що хай які вони різні не були б з Данею, але вони були схожі в тому, що не мали ні роботи, ні сім'ї. Чому вона спілкувалася зі мною? Чому я хотів спілкуватися з нею? Вона мала все те, що мене причаровувало. Витончену вроду, яка таки заслуговувала на дорогу косметику, дорогі перукарні, дорогі речі, spa-салони і все в такому дусі. «Тридцять два роки» — подумав я. Вона була на два роки старша від мене. Даня казав правду, що вона пташка не мого польоту, але він також мав рацію, що вона старіє. Якою ж вона була в двадцять п'ять? Вона виросла в бідній сім'ї в Донецькій області. Вона розповідала, як її батько тяжко працював і відкладав на те, щоб відправити її вчитися до Донецька. Але поїхала вчитися до Києва. Потім працювала клерком в офісі. Потім зустріла чоловіка, який давав їй все, що вона хотіла. Вона розповідала мені про нього і його важкий шлях, його бізнеси — хвалила його, але потім розповідала про когось на «тойоті». Квартира, машина і не зрозуміло скільки тисяч доларів щомісяця на

таку гарну жінку для її коханця було приблизно такими ж витратами, як мені два-три рази повечеряти в ресторані, як ми вчора повечеряли з Данею. Мені не подобалося, що світ так влаштований. Але мені також не подобалося, що мене звабив зовнішній блиск. «Кокетлива елегантність», — подумав я. Як же вона уміла граційно підкреслювати себе. Ці рухи, міміка, легкі дотики, що завжди ненароком виходили в неї самі собою дуже легко. Природно. Це гіпнотизувало.

— Привіт, — вона зняла куртку і повісила її на стільчик, який на неї чекав, як і я. Ми зустрілися в «Львівських круасанах» на Либідській, неподалік, де вона жила, якраз навпроти «Оушен Плази», де ми вчора були з Данею. — Як ти? — спитала Марго.

Я почав розповідати про своє життя за останні дні, ловлячи себе на думці, що навіть мій голос змінюється, коли я з нею розмовляю. Що зі мною не так? Але як я не старався, в мене не виходило говорити якось інакше. «Львівські круасани» — що це за забігайлівка, чому не можна було піти в краще місце? Ми пили чай. Що я взагалі тут роблю? Але я продовжував розповідати, а вона так уважно слухала. Ми згадали декількох знайомих і поговорили про нашу минулу групу на курсах. Я розпитав про її плани на подальше навчання.

— Так, весною, а зараз я поїду на місяць з країни, — сказала вона між іншим, розповідаючи щось про свої плани на весну.

— О, клас. Куди? — спитав я.

— В Дубаї, — відповіла Марго.

— Надовго?

— На місяць, напевно. Я тобі дещо розповім, — сказала вона і зробила коротку паузу. — Насправді ми виїжджаємо з країни через ситуацію, яка склалася. В мого коханого є знайомі в Генштабі і в нього є контракт на замовлення з Міністерством оборони. Він з ними працював. Чи

працює, — додала вона невпевнено. — Є інформація, що Росія нападе. Поки що невідомо, що саме і як, але є така інформація, що точно щось буде.

— Коли ви їдете? — спитав я.

— Я вилітаю через чотири дні. Він має прилетіти числа двадцятого. В нього є квартира в Дубаї, я буду його чекати там.

— А чому б вам разом не полетіти? — спитав я наївно. Марго зробила паузу і посміхнулася.

— Бо в нього є ще сім'я, — сказала вона. — Я тобі не говорила?

— Говорила, але я думав, він розлучений, — сказав я своїм неприродним голосом і хотів провалитися крізь землю, що не думаючи спитав про це. — То що, серйозно є небезпека? — спитав я, кваплячись, щоб перевести тему.

— Напевно є. — відповіла Марго.

Додому я їхав також спочатку на метро, а потім ще на трамваї. Було вже близько десятої вечора, тому в транспорті я міг присісти. Я завжди насолоджувався вечірнім Києвом ще із тієї причини, що місто сповільнювалося, вулиці пустіли. Коли менше людей тебе оточує, то стає вільніше дихати. Коли їх менше, ти звертаєш увагу на деяких з них. Все ж, найбільш самотнє місце у світі — це натовп.

Можливо, місто тому й дарує це відчуття твоєї невидимості одночасно з відчуттям різноманітності можливостей для зустрічі з ким завгодно. Ти проходиш повз одного, проходиш повз іншого. Долі тисяч проходять повз тебе, і навіть якщо ти звернеш на когось увагу в натовпі, то через двадцять секунд це забудеться і більше ніколи не згадається. Так як і ти забудешся, якщо навпроти тебе такий самий пасажир розглядатиме твоє лице до того моменту, поки ти не подивишся на нього. Ти вийдеш на наступній станції, а він буде розглядати лице когось наступного. Ви просто пасажири в одному вагоні.

— Я читав про Чеченські війни, поки ти знущався і принижував свою самодостатність зустрічами з тими, хто тебе ніколи не зможе оцінити, — сказав епатажно Даня, зустрічаючи мене своїм підбитим оком під чубиком і голим торсом в татуюваннях.

— Я бачу, тобі не холодно.

— Я обожнюю ці теплі, як парники, хрущовки, — відповів Даня. — Що будемо їсти?

— Ти знущаєшся! — сказав я йому незадоволеним тоном. І подумав, що треба було десь поїсти по дорозі.

— Давай пити чай. Є дещо обговорити, — сказав бадьоро Даня і додав: — Бачиш, в кого вона тебе перетворює.

— В кого? — спитав я приречено в відповідь на дозу пасивної агресії.

— На закомплексованого ображеного на життя хлопчика, який ніколи не задоволений тим, що він має, хай як би його похвалили за це, — сказав Даня і через пару секунд додав, поплескавши мене по плечу: — Ти, може, і бідний, але не дешевий.

— Давай без цих кліше, — сказав я, відкривши холодильник, щоб зрозуміти, що можна з'їсти, навіть не підігріваючи. — Я дзвонив Артуру і Владу сьогодні.

— І як вони? — спитав Даня.

— Ми завтра їдемо до Артура і Шаіри додому.

— В Бучу? — спитав Даня. — Надіюсь, їдемо з Владом, тому що трястись по автобусах у п'ятницю ввечері я не готовий.

— Так.

— А чому не в суботу?

— Влад забирає в суботу Софію, — відповів я.

— Добре, все одно треба довести всі справи з весіллям до кінця, — сказав Даня, сидячи на моїй маленькій кухні вже в футболці. — Зробити тобі чай теж?

— Марго виїжджає в Дубаї. Її чоловік, — я зробив паузу, — має знайомих в Міністерстві оборони, які сказали, що буде війна.

— Це те, про що я хотів поговорити. Я подивився новини, чув про телеканал «Дождь»? — запитав Даня.

— Ні.

— Неважливо. Я натрапив на них на ютубі, російські ліберали, опозиційний канал. Дивився години чотири, випуски за останні дні. А потім, якраз перед тим, як ти прийшов, читав про Чеченські війни. Спочатку, правда, почав з війни в Грузії, але суть в іншому. Якщо ще точніше, я почав читати ще з біографії Путіна.

— А це ще для чого? — спитав я, присівши за стіл навпроти Дані.

— Тому що я нічого не знаю про Путіна. І якщо хтось і буде приймати останнє рішення, то це, очевидно, він.

— І що ти дізнався? Що він російський диктатор? Що ще можуть сказати опозиціонери? — поцікавився я з посмішкою.

— А тобі не цікаво, чи він може напасти на Україну і чи він готовий до великої війни? Знаєш що?

— Що?

— Я думаю тепер, що може напасти, — сказав Даня.

— Для чого? Кому це вигідно?

— Хто його знає, — відповів Даня. — За декілька годин ютубу і вікіпедії зрозуміло не багато. Я ще подивився їхню зустріч із Зеленським в Нормандському форматі. Він точно не ставиться серйозно до Зеленського. Це було дуже чітко видно.

— Щось відбувається, чого ми не знаємо, — сказав я.

— Чому Сполучені Штати прислали літак зі зброєю? Чому їх розвідка попереджає про можливість вторгнення так відкрито? — запитав Даня. — В них не той авторитет, щоб говорити просто так.

— І чому в мене на роботі пропонують варіанти виїхати, а потім Марго розповідає мені те, що розповіла? — спитав я у відповідь на питання Дані.

— Тому що щось відбувається, — сказав Даня.

— Цікаво, що говорять по наших телеканалах, — відповів я.

— Мені позавчора барменша сказала, що Зеленський сказав, що хвилюватися немає причин, — Даня зробив паузу. — Я перед російськими новинами «Дождя» спробував подивитися наші новини, але там, навпаки, розповідали, як все мирно на кордоні з Кримом. А російські ліберали якраз нагнітають по повній.

— Якби була реальна загроза, то логічно для нашої влади попереджати про це, — зауважив я.

— Або, навпаки, логічно не попереджати, — сказав Даня. — А сама наявність російських вояк на нашому кордоні так довго — це не попередження?

— Схоже, щось буде, — сказав я знову.

— От і я про це, — відповів мені Даня.

— Напевно, справа все-таки в Донбасі. Якщо і нападати, то щоб закрити це питання вже назавжди, — подумав я вголос.

11.02.22

Влад приїхав раніше, ніж ми домовлялися. Його зустрів Даня. Я зміг звільнитися тільки через годину. Вони весь цей час проговорили на кухні.

— Як справи? — підійшов я до Влада і потиснув йому руку.

— Даня каже, що буде війна, — сказав мені Влад.

— Я вже теж думаю, що щось точно буде, — відповів я.

— Я вам скажу, що буде. Всі швидко про все домовляться і розійдуться по домівках, — сказав самовпевнено Влад. — Ми навіть про це не дізнаємося.

Ми спустилися і сіли в мерседес Влада.

— Слухай, а ведуться жінки на твою машину? — спитав Даня, який сів на переднє сидіння.

— Думаю, що були такі, — відповів Влад, повільно виїжджаючи з двору.

— І що, тобі це якось допомогло в житті? — допитувався Даня.

— Ні, — відповів коротко Влад.

— Бачиш, це не важливо, — сказав Даня, розвернувшись до мене і засміявся.

— Чого ти смієшся? — спитав Влад.

— Ти знаєш про Марго? — спитав у Влада Даня.

— Це та, яка захомутала якогось багатого чувака? — запитав у відповідь у Дані Влад.

— Ага. Саме та, — Даня розповідав, що я зустрічався з нею вчора, показуючи Владу на мене пальцем. — Він думає, що якщо в нього буде мерседес, то вони зможуть нарешті бути разом.

Влад теж посміявся. У відповідь на це я розповів йому, чому Марго їде в Дубаї. Після чого, здалося мені, Влад призадумався. Потім я розповів йому після короткої паузи про пропозиції в моїй компанії щодо виїзду з Києва на деякий час. Ми виїхали на кільцеву дорогу і їхали з періодичними заторами практично в тиші.

— Я прив'язаний до Києва, — сказав Влад після деякої тиші. — Навіть якщо щось почнеться, все моє життя тут.

— А хтось з вас говорив Артуру, що ми йому подаруємо? — спитав Даня.

— Ні. Зараз скажемо, — сказав я.

— А Шаіра? Як же сюрприз? — спитав Даня.

— Ти думаєш, що він би нам сказав, що краще дарувати, без її відома? — запитав Влад у Дані у відповідь.

— Так, — сказав Даня.

— Ну тоді ти не знаєш, що це так не працює, — втрутився я.

— О, ти багато знаєш про те, як працює цей світ. А найбільше — про жінок, — сказав саркастично у відповідь мені Даня.

— Єдиний в машині, хто це знає — я, — пожартував Влад. — З гіркого досвіду.

— Знаєте, всі, хто мають серйозні стосунки, хоч раз та скажуть тобі, що от всі баби як баби, а його особлива, — вів далі Даня. — Або не справляться зі спокусою хоч раз тебе запитати з викликом і повними щоками гордості, щось таке: «Ти бачив мою дружину?» При чому, скоріше всього, це буде така сама баба, як і всі баби в цьому світі.

— Ну, Шаіра дійсно справила класне враження, — сказав я.

— Вона ще більше враження справить на тебе, коли Артур, як побита собака, знову з'явиться в нашому житті після того, як вона розлучиться з ним, — відповів мені пихатим тоном Даня.

— Так він нікуди не зникає, — відповів на це йому я.

— Ти наївний дурень, — сказав Даня. — Тепер, щоб я був вхожий в їхній дім, мені потрібно бути достатньо пристойним для цього. Завести стосунки з порядною жінкою, знайти роботу.

— Перестати пити, — додав я, перебивши його. — До речі, ви говорили про рехаб?

— Так, — сказав Влад. — Даня приїде після весілля до нас на деякий час.

— Прямо з твоєї хати в хату, повну наркош, — сказав мені Даня, розвернувшись, і я навіть у напівтемряві все, що я бачив, це його підбите око. — До речі, дякую тобі, що приютив мене на цей місяць.

— Так вже менше виходить, ніж місяць, якщо після весілля, — сказав показово радісно я.

Ми вже були в Бучі, під'їжджали до Варшавського ринку, біля якого жили Артур і Шаіра. Коли ми вийшли з машини, Даня підкурив і попросив нас зачекати на нього.

— А ви ж теж не були в них вдома? — спитав він.

— Ні. Вони тільки недавно переїхали сюди, — сказав Влад.

— Затишне місце, — додав Даня, озирнувшись. Навколо нас були нові п'ятиповерхові будинки.

Ми піднялися на третій поверх. Артур нам відкрив двері. Позаду нього стояла Шаіра. Першим зайшов я. Це була маленька однокімнатна квартира з гарним ремонтом. Мені всміхалася Шаіра. Я підійшов до неї і обійняв. Я пройшов на маленьку кухню і присів у найвіддаленішому місці біля виходу на балкон. На столі були дві піци, бутерброди з анчоусами і снеки. Влад зайшов другим на кухню і сів біля мене. Даня довго і повільно роззувався в коридорі, розповідаючи щось Артуру. Шаіра підійшла до нас і спитала, як справи. Ми перекинулися парою слів.

— Алкаші, — заходячи на кухню, скінчив Даня свою розповідь Артуру про підбите око. Він присів з протилежного до мене кінця столу. — Я так бачу, мені залишилася тільки табуретка. Анчоуси? — Даня взяв бутерброд.

— Хтось буде коньяк? — спитав Артур.

— Я за кермом, — сказав Влад.

— Я буду, — відповів я. Даня підняв руку і кивнув головою не сказавши ні слова. Артур поставив на стіл три чарки.

— В нас є рагу, — запропонувала Шаіра. — Тільки приготувала.

— Якщо чесно, я голодний, — сказав Даня.

Я з Владом відмовилися, сказавши, що нам буде достатньо піци.

— Сала у вас немає? — запитав Даня з легким провокативним сміхом, згадавши, що Шаіра мусульманка. Це викликало у неї легку усмішку.

Ми випили по першій чарці. Шаіра подала Дані рагу. Як тільки вона поставила рагу перед ним, він взяв її руку і поцілував.

— О, як це мило, — здивовано промовила вона і сіла поряд з ним.

— Давайте з місця в кар'єр, — сказав Влад. — Ми хочемо вам подарувати путівки в Єгипет після весілля.

Артур і Шаіра переглянулися.

— Не треба, — сказав Артур.

— Насправді, — не дала йому договорити Шаіра. — Нам якраз мої батьки подарують путівки.

— Куди? — спитав я.

— В Єгипет, — відповів, сміючись, Артур. — В старий добрий Єгипет.

— Клас! — сказав я. — А на які числа? Одразу після весілля?

— Двадцять п'ятого лютого їдемо на дванадцять днів, — сказав Артур і почав наливати по другій чарці.

— Ну тоді за гарний відпочинок! — промовив я тост, викинувши вперед себе руку з коньяком. Ми випили по другій.

— Значить, я вам подарую тюль і фіранки, — сказав, доїдаючи рагу, Даня.

— А що ж тоді вам подарувати? — спитав я.

— А за скільки ви хотіли подарувати нам путівки? — спитав у відповідь, оглядаючи нас всіх Артур.

— Ті, які дивився я, коштували 1200 доларів, — відповів Влад, радий, що йому не треба вже цим займатися. — Тоді ми вам подаруємо гроші, вони точно вам пригодяться, щоб ми не гадали і не купували непотрібні речі.

— Якщо чесно, нам гроші зараз точно не завадять, — сказав Артур, радий, що Влад запропонував варіант з грошима сам.

— От і чудово! — підсумував я.

— Ви вже знаєте: буде хлопчик чи дівчинка? — спитав Даня.

— Ще ні, — сказала Шаіра.

— А кого більше би хотіли? — спитав знову Даня.

— Однаково, — відповіла Шаіра.

— Я би хотів хлопчика, — сказав Артур.

— Вже думали про імена? — спитав я.

— Думали, але ще не придумали нічого, — відповів Артур.

— Артур пропонував назвати, якщо це буде хлопчик, Рустамом, — додала Шаіра.

— Рустам звучить, як про людину, яка не їсть свинину, — сказав Даня задумливо.

— Рустам Артурович, правда ж, звучить? — спитав Артур.

— Рустам — це ж середньоазійське ім'я? — запитав я.

— Наскільки я зрозумів, у нього перське походження, — сказав Артур.

— Головне, щоб їв свинину, — сказав знову Даня.

— Що ти вчепився до тої свинини? — спитав, сміючись, Влад.

Ми випили по третій чарці. Даня пішов на балкон курити. Я з'їв шматок піци і подумав: чому мені б не поїсти теж рагу.

— Шаіра, а є ще рагу? — спитав я.

— Звичайно, — вона зраділа і швидко підвелася й підійшла до плити.

— Мабуть, і мені тоді, якщо можна, — попросив з усмішкою Влад.

— Звичайно, — повторила Шаіра ще більш піднесеним і радісним голосом.

Ми почали їсти рагу, Шаіра була рада, з балкона повернувся Даня.

— О, вони нарешті дозріли до рагу, — сказав Даня, заходячи з балкона.

— Так, як ти до рехабу, — відповів Влад.

— Даня лягає в рехаб? — спитав здивовано Артур. — Ти готовий відмовитися від алкоголю? — звернувся Артур до Дані.

— Ні, — сказав Даня, взявши пляшку коньяку, налив тільки собі, поставив її і випив показово сам. — Але вже час спробувати знову.

— Знову? — спитала Шаіра. — Ти часто п'єш?

— Я алкоголік, Шаіро, — сказав Даня, але якось легко, наче не хотів в це вірити.

— Без рехабу не можеш просто кинути пити? — спитала Шаіра.

— Більшість не може, — втрутився Влад. — Вони будуть казати все, що завгодно, що не хочуть або що вони не алкоголіки, що вони можуть зав'язати в будь-який момент, але насправді не можуть. Ілюзія контролю.

— То чому Даня так спокійно лягає в рехаб? — спитав Артур, звертаючись до всіх, і після цього повернув голову до Дані і звернувся до нього: — Раніше, наскільки я пам'ятаю, ти до білої гарячки взагалі не бачив берегів.

Даня, не відповідаючи, всіх оглянув, знову взяв пляшку коньяку і налив собі чарку, випив її сам і без відповіді пішов знову на балкон курити. Вже майже вийшовши на балкон, він розвернувся і сказав: «Розповім, коли повернуся».

— Може, й ми вип'ємо? — спитав я. Після цього Артур налив нам з ним по чарці. — За тебе, брат, — сказав я йому.

— Як тобі з ним живеться? — запитав мене Артур.

— У вівторок прийшов пізно ввечері п'яним і побитим, а так більше нічого не було, в усьому іншому все спокійно, — відповів я.

— Я коли згадую, то не розумію, як ми не вляпалися в щось серйозне, коли жили разом, — сказав Артур. — Пару разів все ж його прийшлось витягати, а йому як з гуся вода.

— Ні, останній час це вже інший Даня. Все-таки психотерапія і досвід дають своє, — втрутився Влад. — Але так, дуже повільно він змінюється.

Даня повернувся.

— Як говорив мені один наркоман, весь кайф в проміжках між вживанням, — почав він. — Я вже не знаю, чи алкоголь робить мене щасливішим. Після білої гарячки все, що я зрозумів, що більше не контролюю себе. І тільки після другого разу, коли я лежав у рехабі…

— Це тоді, коли ти з нього втік? — спитав Влад.

— Я не втік, я зірвався, — відповів Даня.

— Ну нехай так, — сказав Влад.

— Так-от, після другого разу я зрозумів одну річ, яка мене потрясла і, може, тепер це і є моя справжня мотивація. Я зрозумів, що якщо я зараз зупинюсь і не буду пити, припустимо, п'ять років, то, повернувшись до алкоголю, я повернусь саме в ту точку, в якій я зупинився. На ту саму стадію. Перед цим я вважав, що коли не п'ю, то відкочуюсь назад до тих часів, коли я був не так сильно пропитим. Я дізнався, що це не так працює і я був вражений цим. Ти не обнуляєш свою залежність, ти її архівуєш. Виходить так, що поки я п'ю, я зменшую той час, який мені залишився до точки неповернення. До точки, де вже повернутися не буде можливості.

— Чому не буде? — спитала Шаіра.

— Бо більше не буде Дані, — сказав він і зробив паузу. — Тому що я прийду до алкогольного слабоумства. До третьої стадії.

— Зараз ти на якій стадії? — спитала Шаіра.

— На другій, — відповів спокійно Даня. — Я вже перебрав багато різних варіантів з надією, що знайду свій ексклюзивний шлях пити так все життя, щоб не скотитися і не оскотинитися, але при цьому все ж пити, бо як можна жити і не пити? Але все, до чого я прийшов з часом, це тільки до того, що я вже це не контролюю. Єдиний шлях, що мені залишився, це повністю перестати пити, — сказав Даня трохи розгублено.

— Тепер залишилося це зробити, — сказав Влад. — Недаремно ж ти так довго в терапії.

— Не знаю. Я постійно надіюся на завтра. Надіюся, що я прокинуся і завтра все зміниться само собою. Начебто в мене буде ще завтра і це завтра буде завжди, — сказав, посміхнувшись, Даня. — Але якщо це завтра й буде, то точно вже не сьогодні. Тому Артур, наливай ще нам.

Артур налив нам ще по чарці.

— Ну якщо такі розмови, то це моя остання на сьогодні, — сказав я. Ми випили.

— Тобі треба знайти дівчину, — сказала Дані Шаіра.

— Думаєш, це мене врятує? — спитав, усміхаючись, Даня. — Нікого не врятовує, а мене врятує?

— Не знаю, але, можливо, ти потрібен тим, кого ти ще не зустрів… — сказала вона.

— Гарно сказано, — сказав Артур і поцілував Шаіру в щоку, обійнявши її однією рукою.

— Все-таки дуже затишна у вас оселя, — сказав я.

— Але маленька. Ми, напевно, будемо тут не більше двох років, — сказав Артур.

— Можливо, навіть вийде купити щось своє, якщо батьки допоможуть, — сказала Шаіра. Рука Артура і досі обіймала Шаіру.

— В Бучі? — спитав я.

— Ми дивилися ціни, які тут, але час покаже. Треба трохи пожити тут і подивитися, як нам тут буде, — відповіла вона.

— Буча — спокійне місце. Схвалюю, — сказав Даня. Він взяв знову пляшку і налив собі. Випив і оглянув всіх, — Я ж казав, що я алкоголік і я не винен, що у вас такий повільний ритм.

Ми ще просиділи в той вечір півтори, а може, й дві години. Різні балачки, як буває, коли збираються люди на кухні посидіти і поговорити про все на світі. Це була маленька кухня, на якій ми так легко всі поміщалися. В кожного з нас були свої плани на життя. В кожного з нас була своя боротьба, свої тривоги, свої мрії і місце, де цим могли ділитися між собою.

12.02.22

Об одинадцятій ранку я зайшов в кімнату Дані не стукаючи. В цьому не було сенсу — він би не відповів. Даня лежав на надувному матраці. Мені не було ніякого сенсу купувати ще одне ліжко, ця кімната слугувала мені підсобкою — я скидав туди все, що мені не потрібне було. Ракетки для тенісу, старий телевізор, декілька коробок з моїм старим одягом… Всі книжки, які збирала за життя моя бабуся, були закинуті без будь-якої послідовності в хаотичному порядку в старий радянський сервант, а які не вмістилися, лежали на ньому зверху. Посередині кімнати лежав Даня на надувному матраці. Гостей, окрім нього, в мене не бувало, а матрац і бардак в кімнаті Даню не просто влаштовував, а, здавалося, навіть гармонічно йому підходив.

— Добрий ранок, — сказав, я стоячи над ним. — Влад вже їде з Софією.

Даня розплющив очі, подивився на мене і показав мені середній палець.

— Прокидайся або я піду за пульверизатором, — сказав я і пішов на кухню варити каву.

— Зроби каву! — прокричав мені вслід Даня. Він встав і прийшов за мною на кухню. — Ти знаєш, що в тій кімнаті живе привид твоєї бабусі?

— Вона ще жива, — відповів я.

— Ага, значить, не вона то була… — сказав задумливо Даня, начебто там дійсно хтось був ще, крім нього. — Є щось від голови?

Я відкрив шафку і дістав йому звідти пластинку таблеток. Даня випив дві і пішов назад у свою спальню,

зайшовши по дорозі у ванну. Через десять хвилин, коли я зайшов до нього знову в кімнату, він лежав точно так само на матраці із заплющеними очима, як і тоді, коли я заходив нині вперше.

— Я встаю, — сказав він. — Слухай, є прохання.

— Яке прохання?

— З'їздиш завтра зі мною в Васильків? — спитав Даня. — В тебе ж немає ніяких планів?

— Немає, але я не поїду в Васильків, — сказав я. Даня підвівся і присів, почухавши обома руками голову, а потім, відкинувши чуба, подивився на мене.

— Дуже треба. Треба декого побачити, — сказав він. — Я візьму таксі, якщо хочеш.

— Таксі в Васильків це не дешево. А звідки туди йде автобус? — подумав я вголос. — Їхати годину звідси.

— З ВДНХ, — відповів Даня. — Від ВДНХ пів години. Не так вже й довго.

— Для чого тобі в Васильків? — спитав я знову.

— Ой, не хочеш — не їдь. Виносиш весь мозок, — сказав роздратовано, підвівшись, Даня. Він почав одягатися, а я пішов до себе в кімнату. Влад написав, що вони вже приїхали і чекають внизу.

Ми вийшли на вулицю. Софія підбігла до Дані, а не мене навіть не звернула увагу.

— Вона навіть на мене не звернула увагу, — сказав я Владу, усміхаючись, коли підійшов до нього. Він вийшов з машини і підкурив після того, як побачив, що Даня зразу вийшов з під'їзду вже з підкуреною сигаретою.

— Ти б бачив, як Софія чекала на зустріч з Данею, — відповів мені Влад. — Я вже сьогодні навіть подумав, що вона більше чекає на зустріч з ним, ніж зі мною.

В цей час Даня стояв і з серйозним обличчям розмовляв із Софією, яка крутилася біля нього: то підходячи до нього з правої сторони, то, обійшовши, ставала з лівої.

— Якби вона знала, наскільки він може бути противним, — сказав я, посміхаючись.

— Якщо Софія знайде, коли виросте, кавалера хоча б трохи схожого на нього, я його особисто пристрелю, — сказав Влад. — Просто відразу пристрелю, — повторив він, дивлячись, як радісно його дочка витанцьовує навколо Дані.

— Їдемо снідати? — спитав я у Влада.

— В мене сьогодні купа справ, але спочатку звичайно снідати. Поїдемо їсти млинці, — Влад докурив і закомандував всіма, що пора їхати.

Я сів на переднє сидіння. Даня із Софією сіли на задньому і, не зупиняючись, говорили то про одне, то про інше.

— Куди ми їдемо? — спитав Даня.

— Їсти млинці! — сказала Софія, випередивши нас із Владом.

— А куди саме? — поставив Даня питання, і вже Влада не міг ніхто випередити, тому що крім нього ніхто не знав.

— На Поділ, — сказав той.

— Люблю Поділ! — сповістила Софія.

— Всі люблять Поділ. Я там навіть колись жив, — сказав Даня.

Це був рідкісний для лютого сонячний день. Ще одна субота, коли Влад катався на машині по місту з Софією. Напевно, коли ця дівчинка виросте, то, як мінімум, кожну суботу буде згадувати про батька. Навіть якщо вони вже давно перестануть проводити суботи на дорогах цього великого міста, заїжджаючи в різні місця у справах чи без справ.

— Тобі вже сім? — спитав Даня у Софії.

— Шість, — відповіла вона.

— Отже, за тиждень нічого не змінилося, — сказав їй Даня.

— Тільки твоє око посиніло, — відповіла йому Софія, сміючись.

— Воно вже зеленіє. Подивись, — Даня пальцем відтягнув вниз щоку, щоб краще показати око.

— Ти страшний, — сказала Софія. — Страхопудло.

— Страхопудло? — повторив я, слухаючи їх базікання. — Так і є. Так точно Даню ще ніхто не називав. Він страхопудло.

— А ти нудна пика, — сказав Даня мені.

— Брудна пика? — перепитав Влад.

— Нудна, — розсміявшись, повторила Софія. Вона все сміялася. — Нудна пика. А хто тоді тато?

— Я не можу йому придумувати прізвиська. Мені ще позичати в нього гроші, — пояснив з посмішкою Даня.

— Я сама йому придумаю, — сказала Софія. Вона затихла на секунд двадцять, обдумуючи і щось бурмочучи собі під ніс, і розсікала своїм дитячим пальчиком повітря перед собою. — Нехай він буде слинозавром.

— Це що, динозавр зі слини? — поцікавився я.

Софія розсміялася.

— Ну ні, це… ну, дивись, ну добре, динозавр зі слини, — все-таки здалася вона, заходячись сміхом.

— Оце так в тебе тут компанія, — продовжував Даня. — Слинозавр, Страхопудло і Нудна Пика. Дурдом «Сонечко».

— Дурдом «Сонечко», — повторила Софія, не припиняючи сміятися.

Ми під'їхали, вийшли з машини, Даня підкурив і попросив його почекати дві хвилини. Ми були біля самого Дніпра, де розмістився ресторан «Хуторець на Дніпрі». Мені здалося, що це будуть дорогі для мене млинці, але місце було гарне, з гарним краєвидом, і я подумав: Влад правильно робить, що постійно вибирає різноманітні місця, щоб проводити час з дочкою.

— Коли я жив в Іспанії, ми іноді ходили їсти млинці на вихідні в одне кафе з виглядом на море. — сказав Даня. — А сьогодні я буду їсти млинці в місці з виглядом на Дніпро.

— Ти жив в Іспанії біля моря? — спитала Софія.

— Так, в Аліканте, — відповів Даня. — Гарне місце.

— Це місто? — розпитувала далі Софія.

— Так, провів там одні з найкращих років свого життя, — сказав Даня.

— А чому ти повернувся? — спитав я.

— Після того, як помер Хорхе, я більше не знайшов причин там жити, — відповів Даня.

— Яке дивне ім'я. Хто такий Хорхе? — не вгавала Софія.

— Велика людина, — сказав Даня. — Коли я приїхав в Іспанію, я був дитиною, злою на весь світ, але він зі своєю дружиною піклувалися про мене і відігріли мене з часом.

— Ти що, приїхав замерзлим? — спитала, засміявшись, Софія.

— Можна й так сказати, — Даня викинув сигарету, і всі почали повільно йти на вхід в ресторан.

— А чому він помер? — продовжувала розпитувати Софія.

— Від старості.

— Жаль. А велика людина — це яка людина? — не зупинялась Софія. Кожне її питання супроводжувалось різними рухами, підплигуваннями чи кривляннями, ніби її несла енергія на хвилі якої, окрім того, що народжувалась незліченна кількість питань, то ще й ця енергія була причиною незліченної кількості різних рухів її тіла.

— Велика людина — це насамперед добра людина. Хорхе постійно повторював одну цитату, коли дивився новини чи розповідав про громадянську війну в Іспанії, а він часто про неї розповідав, тому що його батько загинув на цій війні. Йому тоді було 5 років. Майже твого віку, — подивився Даня на Софію, продовжуючи: — Дня не проходило в тому домі без цієї цитати. Повторював, що в цьому світі злі люди переслідують добро сильніше, ніж добрі люди його люблять.

— Добре, що немає ніяких війн більше, — сказала Софія.

Ми сиділи за столиком і чекали на наші млинці. Даня замовив каву, і коли її принесли, знову вийшов на вулицю

перекурити, взявши чашечку кави з собою. З ним вирішив вийти Влад. Я сидів навпроти Софії і на диво вона мені не ставила ніяких питань, а просто грала в якусь гру на телефоні Влада. Я дуже не хотів, щоб вона мене щось запитувала. Я застиг і не рухався, настільки я не знав, про що можна говорити з дитиною. «Не люблю говорити з дітьми», — подумав я тоді. Але чому не люблю — я не зміг відповісти собі на це питання.

Мені хочеться думати, що в руках Господа ті обставини, заручниками яких ми стаємо. Ті обставини, які так легко можуть розчавити людину, як щось незначне. Ті обставини, які людині не під силу. Хочеться вірити, що людина значуща і несе в собі те, що є важливим для Бога. Що людина не метелик, який швидкоплинно зникає назавжди до кінця дня, залишаючи цьому світу не більше ніж мить свого існування. Хочеться вірити, що життя не є всього-на-всього спалахом, коротким і беззмістовним. Дивишся на світ і думаєш, що в ньому не може бути Бога, але через секунду розумієш, що такого світу не може бути без Бога. Я мав багато питань і не мав відповідей на них, як і Софія, запитував про все. Пізніше я забув усі відповіді, які знаходив. А потім і питання, які собі ставив. Іноді ти маєш просто йти. Прокидатися вранці і робити знову крок за кроком. Якщо пощастить, то буде день, коли прийдуть відповіді, але цей день настане тоді, коли ти не згадаєш про те, що колись вже шукав їх. І не знайшов. Хочеться вірити, що в руках Господа ці відповіді.

Мила молода офіціантка принесла млинці.

— Ви звернули увагу, що чим дорожчий заклад, тим красивіші у них офіціантки? — спитав Даня, знімаючи своє легке пальто і проводжаючи поглядом офіціантку.

— Якщо тобі захочеться знову просити в офіціантки номер телефону, то не забувай, що ти страхопудло, — сказав я.

— І вже не молоде, — додав Влад.

Софія знову засміялася, розрізаючи виделкою один із млинців на своїй тарілці. Потім вона залила всю тарілку джемом, вилившиши його з невеликого горнятка. Влад, не сказавши ні слова, підсунув до неї свою тарілку з млинцями.

— Ти теж хочеш джем? — спитала його Софія.

— Ні. Якщо ти не зможеш їсти свої, тому що тепер вони напевно настільки солодкі, що вже не їстівні, то їж мої.

Пробігло не так і багато часу, як так і сталося. Софія з'їла трохи своїх млинців, а потім ще трохи з тарілки Влада. Ще, мабуть, третина із них була розкидана на столі навколо її двох тарілок. Білу скатертину вона ненавмисно прикрашала мимоволі падаючими рожевими краплинами джему зверху на розкидані шматочки млинців.

— Може, ще додати декілька плям від кави? — сказав Даня, дивлячись на цей випадковий прояв експресіонізму.

— Я все, — сказала Софія, закінчивши кремсати все, що було на двох тарілках. Влад забрав обидві тарілки собі і почав доїдати, беручи шматочки то з одної, то з іншої. Водночас Софія, всидівши спокійно хвилину, почала спочатку одним лише вказівним пальчиком, а потім і всією долонькою розмазувати джем, при цьому також роздавлюючи шматочки млинців на скатертині. Потім вона поплескала в обидві долоньки і, дивлячись на них після цього, згинаючи і розгинаючи пальці, сказала невпевнено, наче запитуючи, що їй треба помити руки. Влад залишив гарні чайові тій милій офіціантці.

Після сніданку ми вирішили з Данею, що складемо Владу й Софії компанію сьогодні й надалі. Ми поїхали в гіпермаркет купувати різні побутові речі, які були потрібні для рехабу. Після цього ми мали їх доставити туди.

— Завжди хтось щось забуває, не докупить чи не доробить до кінця, — розповідав Влад по дорозі. — Тому я займаюся безліччю різних речей, підчищаючи це. Чи то купити туалетний папір, чи знайти нового адміністратора,

чи заїхати на кафедру психіатрії і допомогти домовитися нашому наркологу за ліцензію. Єдине добре, що я майже ніколи не спілкуюся з родичами наших пацієнтів. Це навіть гірше, ніж спілкуватися з пацієнтами.

— Чому? — спитав Даня.

— Майже всі вони довго працювали в парі із залежними над їхньою залежністю. Якщо це батьки, то це вбивча турбота. Якщо це дружини чи чоловіки, то це вбивче партнерство в тому чи іншому вигляді, навіть якщо вони не вживають. Вони підігрують іграм розуму, який веде залежний — до кінця, іноді вже до безповоротного кінця. Наші пацієнти часто не визнають свою проблему, а їхні рідні все визнають, але визнають так, наче вони живуть у світі кривих дзеркал, де очевидного під своїм носом вони не бачать, але при цьому знають, як краще лікувати їхнього рідного — їхнього особливого і не такого, як інші, наркомана чи алкоголіка. Іноді задумуєшся, що, маючи таких рідних, почати вживати здається навіть досить розумним рішенням.

— А мені ти не підігруєш? — спитав Даня у Влада.

— Я тебе не рятую. В мій рехаб тобі двері відчинені завжди, але прийти ти маєш туди своїми ногами.

По гіпермаркету Даня катав Софію у візку між рядами, виконуючи спецзавдання від Влада з пошуку того чи іншого. Він возив дуже швидко Софію поміж рядів, а вона мала дивитися на полиці і казати «стоп», коли зрозуміє, що те, що вони шукають, уже десь поблизу. Вона дуже часто казала слово «стоп», тоді Даня різко зупинявся, іноді з розворотом на 360 градусів. Ми ж із Владом ходили і за списком шукали все необхідне. Там був туалетний папір, а ще різні миючі засоби, які ми брали коробками, пачки чаїв і кави, рушники, пару комплектів постільної білизни, батарейки й інші побутові дрібниці. Йдучи на паркінгу до машини, ми з Данею несли по коробці, а Влад штовхав візок, набитий всякою всячиною. Софія не припиняла щось

розповідати, але після того, як ми виїхали з паркінгу, вона спочатку засумувала, мовчки дивлячись у вікно, а потім й геть заснула в дитячому кріслі в машині.

— Минулого разу ти був без дитячого крісла? — спитав Даня, звернувши увагу, що дитина мирно спить у ньому.

— Так, забув минулого разу. Довелося їздити без нього, — відповів Влад.

— Ми зайдемо з тобою всередину? — спитав я про рехаб.

— Ну я ж не буду носити сам всі ці коробки, — відповів, посміхаючись, Влад.

Ми виїхали на Одеську трасу і звернули біля повороту на Боярку. На окраїні цього містечка ми під'їхали до великого триповерхового будинку, обгородженого невисоким парканом. Територія була невелика, але мала охайний вигляд з гарною альтанкою з дерева і криницею біля неї.

Біля входу в будинок стояло двоє людей. Один — з мітлою в руках, одягнений в якусь стару зимову куртку поверх спортивного костюма. Він тримав у руках сигарету, і навіть попри його зимову куртку було видно, наскільки він худий. Запалі щоки і глибоко посаджені очі створювали хмурий ореол навколо нього. Він часто робив затяжки і випускав дим трохи в сторону, слухаючи свого співрозмовника. Кремезну людину років п'ятдесяти, в шкіряній дублянці.

— Що він замітає там… в лютому? — запитав саркастично Даня, подивившись на них, коли ми під'їхали і припаркувалися якраз навпроти входу.

— Та хто його знає? — відповів Влад. — Був би сніг, відкидав би сніг. Немає снігу, то щось там мете.

— А Юра йому щось втирає про життя, — сказав ще більш саркастичним тоном Даня. — Продає цьому наркоші свій приклад.

— Приклад? — перепитав я. Влад в цей час вийшов з машини і підійшов до них.

— Юра — співзасновник цього дому останньої надії разом з Владом, — відповів Даня, залишаючись сидіти

разом зі мною в машині. — Він колишній наркоман, та вже років двадцять не вживає. Тепер монетизує свій досвід за рахунок таких же бідолах, яким був сам колись, але монетизує з відчуттям, що рятує світ. Говорив з ним пару разів колись. Послухаєш його, то свята людина перед тобою, а колись було, що ледве не вбив свою ж матір, грабуючи і виносячи з її квартири все, що міг винести. А тепер ходить і корчить приклад.

— Не знав, що у Влада є співзасновник, — сказав я.

— У Влада немає досвіду вживання чого-небудь. Він відвіз мене того разу в дурку з делірієм, потім повозив мене по лікарях, а потім десь підвернувся цей Юра. Може, на шиномонтаж приїхав, не знаю. Так народжуються ідеї, а гроші вже якось знайшлися на старт. Благо, це перспективний бізнес у цій країні, — пояснив Даня.

Ми вийшли з машини, залишивши в ній Софію, яка собі мирно спала в своєму кріслі. Влад уже стояв з кремезним своїм партнером і про щось говорив з ним. Хлопчина з хмурим ореолом кудись зник.

— Юрій, вітаю, — сказав йому Даня, підкурюючи сигарету. — Ти ще більше підкачався, я бачу.

На що Юрій нічого не відповів, тільки помахав нам рукою і далі розмовляв з Владом. Я підійшов до багажника, відкрив його і дістав коробку з миючими засобами. Я хотів зайти всередину і побачити, як там. Ідучи в сторону входу, Влад мені сказав, що можна занести усе всередину і поставити де мені заманеться. Відкривши двері, я побачив зразу біля входу сходи на другий поверх, а просто переді мною коридор і п'ять чи шість кімнат по різні боки. Я пройшов трохи далі по коридору, минувши по ліву сторону першу кімнату з відкритими дверима. Це був досить просторий зал з декількома шкіряними диванами, розставленими так, що вони утворювали коло. Всередині цього кола стояв стілець. В цій кімнаті не було нікого. Наступна кімната праворуч від мене була зачинена, але коли я тільки її

минув, з неї вийшов чоловік з бородою, йому на вигляд було років шістдесят. Він з вигляду не справляв враження людини з проблемами, навпаки, був дуже бадьорим.

— Хто такий? Що несеш? — поставив він мені відразу два питання.

— Влад купив деякі речі, допомагаю занести, — відповів я.

— Ясно. А де Влад? — спитав він.

— На вулиці.

— Добре, що я його побачу перед тим, як піти додому сьогодні, — сказав він і пішов до виходу.

Потім я дізнався, що цей бородатий чоловік був психіатром-наркологом, який приходив у вихідні на пару годин попрацювати з пацієнтами. В будні дні психіатр-нарколог залишався впродовж цілого дня. Їх було двоє, вони змінювали один одного. Ще були в штаті лікар-невролог і психолог, які приходили декілька разів на тиждень. Пацієнти на ніч залишалися до наступного ранку з двома медбратами. Іноді лишався один медбрат. Як правило, це були люди з досвідом роботи в психіатричних лікарнях. Групи часто проводили колишні залежні, які отримали якусь психологічну освіту і були багато років у зав'язці. Пацієнти мали обов'язки порядкувати на кухні і в будинку загалом. Одночасно цей будинок міг вмістити до п'ятнадцяти пацієнтів. Вони жили по двоє в кімнаті на другому і третьому поверхах. На кожному поверсі була ванна кімната. На першому, по якому я продовжив йти після зустрічі з лікарем, містилися кабінети і два зали для проведення груп. Я дійшов до кінця коридору, трохи звернувши наліво, де була ніби трохи захована кімната з табличкою «кухня». Цю кімнату не було видно, поки не дійдеш до кінця коридору. Відкривши двері на кухню, я побачив того хлопчину з впалими щоками і посадженими глибоко очима. Він стояв точно так само вдягнений, як і щойно на вулиці. Я не сказав ні слова, поставив коробку

на підлогу біля входу. Він на мене не звернув ніякої уваги. Стояв в куртці і шапці, правою рукою помішував ложкою чай, а лівою — тримав пакетик із чаєм, який то витягував із чашки, то назад опускав. Я вийшов з кухні і пішов за іншою коробкою. В коридорі зустрів Влада, який ніс дві коробки одна на одній, пакет, набитий всякою всячиною, а під пахвою тримав велику пачку з десятком рулонів туалетного паперу.

— Я в кухні поставив, — сказав я Владу, проходячи біля нього.

— Добре. Більше там нічого не залишилося, зараз вже будемо їхати, — повідомив він мені. З вулиці забіг якийсь чоловік років сорока, в джинсах і гольфі, а поверх того вдягнутий в медичний костюм бірюзового кольору. Це був медбрат.

— Давайте допоможу, — підбігаючи, сказав він Владу.

— Я сам, — відповів той. — Як тут справи?

— Все спокійно, — відзвітував медбрат. — Є один персонаж, який недавно поступив, він розкачує обстановку, але не критично. Справимося.

Я вийшов на вулицю. Сонце сховалося, і день, перестав-ши бути сонячним, знову накрив усе навколо свинцевим небом. Даня вже сидів у машині. На задньому сидінні все ще спала Софія. Юрія вже не було видно. Я вирішив почекати Влада біля входу, щоб з ним піти до машини.

Ми поїхали до мене на район. Даня попросив Влада зупинитися біля супермаркету і не заїздити в двір. Попрощавшись, ми вийшли з машини і пішли до супермаркету.

Я завжди любив цей район. Можливо, він не найкращий в Києві, але був завжди найріднішим мені. В такий місяць, як лютий, цей район не вразить вас нічим, якщо ви приїхали сюди вперше. Із краєвидів тут, в основному, тільки спальні будинки радянської забудови, а нові висотки деінде видніються острівцями то в одній, то в іншій стороні. Їх, на щастя, немає ні на моїй вулиці, ні на сусід-

ніх. У нових районах, які повністю забудовані вже пізніше новими висотками, ви не знайдете просторих дворів, як у мене, та й життя в п'ятиповерховому будинку мені завжди здавалося розкішшю, якщо порівнювати з тридцятиповерховими вуликами. Тому я ніколи не хотів переїздити зі свого старого, сірого і неприваблівого, на перший погляд, району в нові, які виросли за останні декілька десятиліть на обох берегах Дніпра і ростуть далі, але залишаються, як більшість спальних районів, однаково сірими, тільки сірими по-новому. А на старі їх уже перетворить час.

Лютий, як і зима, не триватимуть вічно. Вже геть скоро вулиці позеленіють. Парк, який зовсім недалеко від мого дому, знову стане пишно зеленим і стежки навколо озерця в ньому знову стануть місцем прогулянок для всіх, хто втомився ховатися в своїх квартирах від темних зимових холодних днів під свинцевим небом. Не може ж такого бути, що лютий буде завжди? Найкоротший місяць зими, в якому все, що тобі залишається після довгої зими, це дочекатися на весну. Вона, як символ життя, обіцяє повернути все те, що поставила на паузу зима, а лютий — це буквально фінішна пряма перед відродженням, коли ти тілом відчуваєш тепло і знаєш за припливом жвавості на рівні клітин, що це і є час прокинутися і жити далі.

Можна застрягнути в своєму спальному районі на все життя, любити його і хотіти повертатися, але не можна застрягнути в лютому, любити його і хотіти, щоб він тривав, знаючи, що за ним слідує. Ні, не може такого бути, щоб лютий не закінчувався.

Ми зайшли в супермаркет. Даня взяв собі пляшку рому і салат. Він ходив, тримаючи це в руках, за мною, поки я, роздумуючи, що мені потрібно на наступні дні, складав це в кошик.

— Хочеш, приготую суп? — запропонував я Дані, розуміючи, що все одно немає ніяких планів на вечір.

— Як у старі добрі часи, ми знову будемо їсти твою баланду. Те, що треба, — відповів він.

На вулиці вже стемніло. Ми вийшли з супермаркету і пішли в сторону мого дому, до якого хвилин десять пішки. Здійнявся вітер і хотілося вже сховатися від цієї погоди якнайскоріше в теплі.

— Чув раніше прислів'я «Хто посіє вітер, той пожне бурю»? — спитав мене Даня.

— Так.

— Колись давно я йшов вночі з одного нічного клубу і по дорозі побачив підвал, звідки виходили люди, — почав свою розповідь Даня. — Звідти лунала музика, і люди, які виходили, були напідпитку. Це був далеко не центр міста. Я нікуди не поспішав, просто вештався, а коли зрозумів, що там вечірка, зайшов. Ніяких вивісок не було, просто підвал. Всередині він був розділений на танцпол і на такий собі другий поверх, який можна назвати й балконом, якби він не займав половину простору від того підвалу. Тому це було більше схоже на другий поверх, ніж просто на широкий балкон. До нього йшли сходи і з нього було видно весь танцпол внизу. Коли я зайшов, то зрозумів, що під кожну другу пісню чоловіки танцюють лезгінку і що всі чоловіки в цьому місці кавказці. Всі жінки ж були, навпаки, українки. Я піднявся на другий поверх. З першого не було видно, що там відбувається. Коли я піднявся, то побачив, що там один довгий на весь поверх стіл, за яким сиділо близько п'ятдесяти людей. Чоловіки-кавказці і наші дівчата з ними. Дівчата з вигляду, як і в будь-якому іншому клубі — достатньо легко одягнені, веселі й молоді. Я спустився назад вниз і стояв біля бару, роздивляючись це все. До мене підійшов худий низького зросту кавказець у спортивному костюмі. Його щоки були запалі, худе щетинисте лице, зачесане назад волосся. Він спитав, чи я його не пригощу. На перший погляд він здавався неприємною людиною, і я відчув інтуїтивний острах. Але в мене не було грошей, і я чомусь дістав гаманець і показав, що там буквально нічого немає, тому пригостити не зможу. Він

узяв мене за руку і провів до бару. Дістав з кишені своїх дешевих спортивних штанів дуже велику пачку готівки і купив нам випити. Щось почав мене розпитувати, а поки він розпитував, за його плечем весь час стояв розміром з велику шафу його друг і тихо чекав з нудьгуючим лицем. Через хвилин десять мій новий друг сказав, що йому потрібно відійти і щоб я нікуди не йшов. Підвівшись, він щось сказав своєму другові і той залишився зі мною, а коли я встав і хотів піти звідти, то ця велика шафа спитала мене, куди я зібрався. Я сказав, що на другий поверх і він пішов зі мною. Коли ми піднялися, то я вже розумів, що відбувається і просто стояв зверху, дивлячись на танцпол і попиваючи свій напій. Шафа стояла біля мене за два кроки і просто чекала щось із таким самим нудьгуючим лицем, як і до цього. Я поставив на підлогу свою склянку і, не обертаючись, з усіх сил почав бігти до виходу, розштовхуючи тих, хто трапився мені на шляху. Я вибіг з підвалу і пробіг ще напевно декілька кілометрів пустими вулицями, поки не побачив патрульну машину. Це був «Беркут». Це було давно, тоді ще в Україні був «Беркут», а ми напевно ще навіть не були знайомі з тобою. Тільки тоді я відчув себе в безпеці, обернувся і побачив, що навкруги нікого. Тільки я і патрульна машина. Ніколи не думав, що біля «Беркуту» я відчуватиму себе в безпеці.

— Як ти думаєш, що від тебе хотіли ті кавказці? — спитав я.

— Я не впевнений, але думаю, що наступного ранку я би був уже їхнім клієнтом, а на одній з моїх вен красувалася би дірка від ін'єкції. Все інше, що мені приходить в голову — ще гірше. Але я добре знаю одне: ці люди не хотіли просто потеревенити зі мною про життя, проводячи час за коктейлем у барі.

Ми підійшли до мого будинку. І почали підніматися в квартиру.

— А до чого прислів'я? — запитав я.

— Я думав потім про тих дівчат, які були там, — відповів Даня. — Це було схоже на закриту вечірку для своїх, але де сотня кавказців могла взяти таку велику кількість молодих місцевих жінок?

— Повії? — спитав я.

— Але, думаю, що вони їх не замовляли, а покликали зі своїх борделів, — відповів Даня.

Ми пройшли на кухню. Я почав розбирати пакет із продуктами, а Даня, взявши склянку з шафи, сів у кутку за столом з пляшкою рому і своїм салатом.

— Що ти хочеш цим сказати? — спитав я знову.

— Я можу бути параноїком, але хто сказав, що моя версія не може бути правдою? — роздумував він. — Якщо ти зустрічаєш монстра, то навряд чи найкраще, що ти можеш зробити — це не допускати думки про те, що ти зустрів монстра. А всі ті молоді дівчата в коротких спідничках теж колись одягали такі ж короткі спіднички і, ще не вляпавшись в бруд, були відкриті цьому світу з наївною вірою, що кожний, хто їх зустріне, порадує своє око їх вродою без задніх корисливих чи насильницьких помислів.

— З цим згоден, — сказав я. — Але до чого тут прислів'я про вітер і бурю?

— А до того, що коли ти ведеш себе вітряно з монстром, то не чекай від нього, що він це не сприйме як сигнал до дій, — відповів Даня. Він помовчав, поки, жуючи салат, наливав собі в склянку ром, зробив ковток і, подивившись на мене, провадив далі: — Якщо тебе твоя влада запевняє, що двісті тисяч військ чужої армії на кордоні — це не загроза, та ще й військ тієї країни, з якою у вас вже вісім років, по суті, війна, то все це якось наївно, як мінімум, а як максимум така наївність то дуже апетитно для монстра.

— Ти зайшов так здалеку, що я зараз навіть не розумію, як ти це зв'язав у своїй голові… — сказав я, діставши овочі для супу і поклавши їх на кухонний стіл. Даня закінчив

їсти свій салат, підійшов до холодильника, дістав пляшку пепсі і сів за стіл далі пити ром.

— Думаєш, я знаю? Просто лежав вчора перед сном і думав. Я так завжди думаю, коли тверезий.

— Ти ж вчора був не тверезий, — зауважив я.

— Значить, я так завжди думаю, коли не тверезий, — засміявся він. — Я хотів сказати, що коли на тебе ричить амурський тигр, то нерозумно робити вигляд, начебто все нормально.

— А я подумав, що ти хотів сказати: якщо дівчину, одягнену, як повія, зґвалтував маніяк, то в цьому є і її вина, — додав я.

— Може, й немає, але кому від цього легше, — відповів Даня.

— Добре, тепер розумію зв'язок у твоїх алегоріях, але з вітром й бурею це все ж якось не в'яжеться, — подумав я вголос.

— Чому? — запитав Даня. — Все в'яжеться. Ігнорування зла теж є злом. Хто годує себе із дня в день ігноруванням реальності, того використають. Хто годує свою інфантильність, той робить все, щоб стати жертвою монстра. Якщо якийсь дурень готовий вручити свою долю в руки пройдисвіта, то нехай не дивується, що той пройдисвіт приведе його рано чи пізно просто в лапи звіра — і той з радістю з'їсть і цього дурня, і самого пройдисвіта, який його привів. Хто посіє пройдисвіта, той отримає монстра. Тому я тепер серйозно вважаю, що Росія може напасти.

— Може, ти й правий, — сказав я, закінчивши з нарізанням овочів. — Але я все одно не розумію, як можна зв'язати в себе в голові це прислів'я, твої пригоди в тому підвалі і прийти до таких висновків.

— Я теж не розумію, — промовив Даня. Після цього він одним великим ковтком допив усе, що в нього залишалося в склянці.

— Все ж, якщо війна почнеться, то, як думаєш, закінчиться швидко? — запитав я.

— Я мало що знаю про нашу армію і про армію Росії, але схоже, що довго війна тривати не може, — сказав Даня. — Але одне я знаю точно, що якщо і почнеться війна, то ми проснемося в геть іншому світі і вже ніколи не повернемося в цей свій світ, який в нас є зараз.

Мені захотілося випити, але я відмовився від цієї думки. Даня продовжував пити.

— А якщо ж якимсь чином війна буде довгою? — запитав я.

— Не знаю, але якщо думати логічно, то чим довше йде війна, тим болючіше буде після неї, — відповів Даня. А потім додав: — Якщо ми залишимося в живих.

— Я не військовий і не збираюся воювати, — сказав я.

— Я теж, — сказав Даня. — Тим більше, з таким президентом.

— Може, досить уже в усьому винити Зеленського, — сказав я.

— Я його не виню, він в мене всього-на-всього викликає відчуття безвиході і неприязні. А звинувачую я тих, хто за нього проголосував, — пояснив Даня.

— Добре, нехай, — відрізав я. — За десять років я від тебе тільки й чую, які люди придурки і як влада хоче нас обдурити, тому нічого нового.

— І коли я був не правий? — запитав з посмішкою Даня, додавши іронічно: — Але за ці десять років вперше, якщо я нічого не забуваю, на кордон прийшли двісті тисяч російських вояк і стоять там вже місяць, а всі роблять вигляд, що нічого не відбувається.

— Це правда, — погодився я. — Мені сьогодні ще й написала Марго. Запропонувала зустрітися ще раз перед її вильотом в Дубаї… — додав я після деякої паузи.

— Я тут саме подумав, — сказав Даня з паузою. — Можливо, вона тобі Богом була послана не для того, щоб ти

перестав нарешті вірить у казки про чисту любов без меркантильності і вигоди, а для того, щоб дати тобі знак перед катастрофою, яка змінить наш із тобою світ назавжди і ти ще встиг би щось зробити перед цим.

— Що? — спитав я.

— Я не Бог, я не знаю, — відповів Даня. — То що хотіла Марго? Щоб ти її в аеропорт провів?

— Звідки ти знаєш? — запитав я.

— Вона ще гірша, ніж я думав, — сказав, засміявшись, Даня. — Я сказав перше, що прийшло в голову, але смішно, що це і є правда. Коли вона вилітає?

— В понеділок. Ввечері.

— Ідеальний день, щоб з'їздити в Бориспіль і подивитися на щасливих людей, які поїдуть подорожувати, а потім, гарно подивившись на них, повернутися на цей жахливий район у цю жахливу квартиру, — сказав уже достатньо сп'янілий Даня.

— Де мене чекатимеш ти. Ось це дійсно жахливо, — відповів я, підійшовши до плити подивитися на суп.

— Коли вже буде готовий суп?

— Недовго ще… — відказав я.

13.02.22

Згадую цей день і мені здається, я врятував Даню від того, що він би не зміг собі простити ніколи. Це була неділя, я прокинувся о дев'ятій ранку і зайшов на кухню. Я був здивований, що Даня вже не спить, а сидить за столом на кухні на тому ж місці, де сидів вчора ввечері, але тепер перед ним стояв не ром, а чашка з чаєм. Він подивився на мене, коли я зайшов, але не відповів на привітання, перевів погляд знову на чашку, яку він повільно повертав правою рукою спочатку в один бік, а потім в інший.

— Твій фінгал вже майже пройшов, — сказав я йому. Хотів додати до цього, що заживає на ньому все, як на собаці, але, побачивши, що від Дані немає ніякої реакції на мої слова, не став це говорити. Він мовчки сидів і далі крутив чашку в руці то в одну, то в іншу сторону. Даня над чимось роздумував. Я почав варити собі каву.

— Ти поїдеш зі мною у Васильків? — запитав він.

— Що ти забувся там? — запитав я.

— Я хочу побачити маму.

Після цього я мовчав деякий час. Я не знав, що мама Дані жива. Він ніколи про неї не згадував, а всі, знаючи, що він сирота, думали, що його батьки померли. Я не одразу зрозумів, у чому річ, тому сказав слова, які крутилися в мене в голові.

— Я думав, що її немає.

— Її немає, — відповів Даня.

— Вона жива? — спитав я.

— Не впевнений, — відповів він.

— Я думав, що вона померла… — промовив я.

— Ти це вже говорив, — сказав Даня, так само дивлячись на чашку, яку далі крутив у руках. — Її позбавили батьківських прав.

— За що? — вирвалося в мене.

— Якщо ти її побачиш, то зрозумієш. Якщо вона ще жива.

Я згодився поїхати з ним. Вирішили, що краще їхати на таксі до ВДНХ, а звідти автобусом. Раніше я ще ні разу не бував у Василькові. Мені здалося, ми їхали довше, ніж це було насправді. Ми не розмовляли в дорозі, тому в мене був час на роздуми. Я думав, як можна при живій матері не захотіти її побачити всі ці роки. Я думав спитати, чи Даня не зустрічався з нею, але не став, будучи впевненим, що він все-таки не зустрічався з нею. Мені захотілося зателефонувати до своєї мами і поговорити з нею, як тільки ми повернемося з Василькова. Що могло чекати у Василькові, я уявити не міг, так само, як і не міг уявити, що Даня міг би сказати своїй мамі, коли зустріне її. А якщо вона вже не жива, то що він робитиме? Мені захотілося, щоб ця поїздка завершилася безрезультатно. Щоб ми просто нікого не знайшли і нічого не дізналися. Щоб ми повернулися і все йшло так, як раніше. Я розумів, що якщо Даня знайде маму, то хай як би це закінчилося, це таки не закінчиться для нього без наслідків. Хоча якщо він її не знайде, то хто сказав, що він зможе просто жити далі. Як би не склалося, Даня вже не мав квитка в минуле, де якимсь чином зміг би викреслити зі свого життя людину, завдяки якій з'явився на цей світ. Навіть якщо ми не знайшли б його маму, то він би поїхав знову її шукати. Він вже прийняв це рішення для себе, і це рішення його б не відпустило.

Я знав, що він прожив п'ять років в Іспанії, як сирота в програмі з обміну. Пенсіонери з Аліканте взяли до себе дитину з притулку, в якому Даня провів менше ніж пів року. Я все життя думав, що його батьки померли в авто-

катастрофі, але виявилося, що тільки батько. Мати його покинула раніше, і після того, як батько загинув, то Даня ще деякий час жив з матір'ю, але дуже швидко її позбавили батьківських прав. Чому? Я не знаю й досі, але після цієї поїздки до Василькова можна про дещо здогадатися. Після повернення з Іспанії, вже студентом він ні разу не захотів до неї поїхати. Минуло понад шістнадцять років, коли Даня вирішив знову побачити маму. Що сталося з ним і чому для нього це стало важливо, можна тільки здогадуватися, але, можливо, ми не можемо іноді рухатися далі, якщо не дамо собі відповіді на деякі питання. На яке питання хотів отримувати він відповідь? Я не зрозумів і надіюся, що ніколи в своєму житті не зможу зрозуміти. Але в той день в мене з'явилася якась неймовірно велика повага до нього, яка не покидала мене вже ніколи.

Ми їхали по Одеській трасі. Почав йти мокрий сніг, який одразу танув, долітаючи до землі. Автобус був наполовину заповнений. Якась жінка говорила по телефону за нами. Я прислухався.

— Він зробив ще одне татуювання на руці на видному місці. Який з нього буде юрист, якщо всі його руки в татуюваннях? — говорила вона. — Я відчуваю, що до спини ці п'ять років навчання. Отримає диплом в цьому році, повернеться з Харкова і піде працювати до батька. Ні-ні, вже в цьому році закінчує. Так, швидко пройшли, але якби ж була користь від цього навчання, — незадоволено розповідала жінка комусь, можливо, давній знайомій чи далекій родичці, подумав я. — Так навіть вчора ми поговорили о восьмій вечора, потім я передзвонила через годину, і вже він не відповів і до цього часу не передзвонив, нічого не відписав. Нічого. Він же там в Харкові зустрічається з якоюсь Аліною з Охтирки, чи з-під Охтирки вона родом. То тепер мама більше не треба. Як довго? Та й року ще не пройшло. Не знаю навіть, як буде тепер. Якщо ти хочеш шукати роботу, то краще шукати в Києві, але із-за цієї

Аліни ще, дивись, залишиться в Харкові. Ой, я не знаю, як буде, я не знаю. Нехай ще знайде роботу, але я вже сказала, що як тільки отримає диплом — ніяких більше грошей. Кришу над головою ми йому дамо, покормимо, але якщо хоче залишатися там, то нехай сам себе і забезпечує, значить, — констатувала суворим голосом жінка. — Так, так, мені вже теж скоро виходити. Так, привіт теж чоловікові від нас. Пока-пока, — вона поклала слухавку, важко зітхнувши і сказавши сама до себе пару слів пошепки, які я вже не розчув.

Ми заїхали у Васильків. Проїхали військову частину і вийшли на наступній зупинці. Як я потім дізнався, це було військове містечко колись, ще в радянські часи. Тепер всі ці будинки приватизовані. Даня запропонував випити кави. Ми взяли каву біля автобусної зупинки в одному з кіосків і пройшли недалеко в найближчий з дворів. Я був здивований, що там стояли декілька будинків сталінських часів і скидалося це на маленький острівок в урбаністичному радянському стилі п'ятдесятих років минулого століття — останньому періоді радянської урбаністики, коли ще будували щось пристойне. Мені здалося, що навіть ці декілька старих пошарпаних будинків тих часів мали якийсь шарм, але, можливо, я несвідомо шукав щось позитивне в цьому паскудному дні і бачив це там, де його і близько не було.

— Як ти знаєш, де її шукати? — запитав я.

— Я пам'ятаю будинок, в якому вона жила, — відповів Даня.

— Пройшло ж більш ніж п'ятнадцять років… — сказав я.

— Шістнадцять з половиною, — уточнив Даня.

— Думаєш, вона ще живе тут?

— А де їй ще жити? — відповів він зосереджено. — Головне, щоб ще була жива.

У мене промайнула думка, що, можливо, буде краще, якщо ми не застанемо маму Дані живою. Ми допили каву і

я пішов за Данею. Він йшов трохи попереду. Через декілька хвилин він зупинився біля однієї із цих сталінок і почав дивитися на вікна першого поверху. Він знову підкурив і стояв дивився на вікна, не звертаючи уваги на мене.

— Ну пішли, — сказав він тихим спокійним голосом, докурив і викинув недопалок.

Ми зайшли в під'їзд і Даня зупинився біля першої ж квартири на першому поверсі ліворуч. Я стояв за ним. Він постукав в обшарпані старі двері. Я подумав, що ці двері і цей під'їзд у своїй недоглянутості пасують цьому будинку. Даня постукав ще раз, але сильніше і довше. Двері відчинив чоловік років п'ятдесяти, скоріше за все, але він здавався старшим. Його лице було опухлим, зморщеним і з почервоніннями — типове лице хронічного алкоголіка. Високий лоб і велике підборіддя робили його погляд ще більш грізним, але цей погляд не дуже поєднувався з худою статурою і сутулістю, які робили цей грізний погляд якимсь недолугим.

— Надя тут живе? — спитав Даня, не вітаючись.

— А хто ти такий? — спитав у відповідь чоловік.

— Її син, — відповів Даня.

— В неї немає сина, — відрізав одразу у відповідь цей чоловік і замовк, продовжуючи дивитися на Даню, але не роблячи більше жодних рухів, начебто чекаючи на наступне питання, намагаючись зрозуміти, що робити далі. Даня також не став нічого говорити у відповідь, дивлячись на нього, й начебто застиг, теж прагнучи зрозуміти, що робити. Через секунд двадцять такого мовчання чоловік почав закривати двері — і в цей момент Даня блискавично штовхнув двері всередину обома руками. Цей поштовх відкинув чоловіка, і той відступив. Змінився на лиці, воно стало агресивним. Даня зробив крок у квартиру, ще раз відштовхнувши двері, і налетів на чоловіка, змів його зі шляху і, притиснувши до стіни, вдарив тричі по обличчю правою рукою. Чоловік сів на підлогу, прикриваючи голову руками.

— Де вона? — спитав після цього Даня знову.

Чоловік, нічого не сказавши, вказав рукою на кімнату. Я пройшов за Данею в кімнату. Квартира була абсолютно занехаяною. Обдерті шпалери, ліворуч були прочинені двері на кухню, де на столі стояв брудний посуд, порожні пляшки і попільниця, повна недопалків. Ми пройшли в кімнату. Гармидер, який був там, важко описати. Це було більше схоже на смітник, ніж на кімнату, де живуть люди. Перед старою софою стояв стіл, на якому була пара порожніх пляшок і якісь недоїдки. За цим столом на софі сиділа жінка років п'ятдесяти, але зблизька вона нагадувала бабцю під сімдесят. Одягнена в якийсь старий халат, незграбно застібнутий зверху таким чином, що було видно більшу частину її грудей. Було очевидно, що вона тільки прокинулася і не розуміє, що відбувається. Волосся, сиве біля скронь, стирчало в усі сторони, а погляд розгублено блукав коло двох незнайомих чоловіків, які стояли навпроти неї. Даня підійшов до неї, нахилився просто перед її обличчям і дивився на неї, нічого не кажучи. Вона теж мала час роздивитися його обличчя. Раптом чоловік позаду щось почав кричати і вже поривався ввійти в кімнату. Даня відійшов від мами і йшов до того чоловіка. Він зупинив його, коли той якраз входив у кімнату, і ще декількома ударами по голові знову всадовив на підлогу. Сказав йому після цього, що якщо той ще раз підведеться, то він труп. Чоловік залишився знову на підлозі, продовжуючи лаятися й прикривши голову руками. Даня повернувся до мами, і було добре видно, як налякало її те, що Даня зробив. Попри всі обставини цієї ситуації, Даня здавався дуже спокійним. Він підійшов до своєї мами, знову нахилився і дивився їй в лице.

— Ти впізнала мене? — запитав він її, прикрикнувши: — Впізнала?

— Впізнала, — сказала вона зціпленими від злості губами. А потім з неї вирвалося криком: — Такий же садист, як і твій батько!

Її губи були стиснуті, лоб зморщений і все її лице кричало злістю в той момент. Вона поривалася підвестися, але Даня штовхнув її на стару софу, на якій лежали декілька брудних подушок у плямах, одна була просто без наволочки.

— Виродок! — закричала вона знову, з якоюсь тваринною несамовитістю, йому в лице: — Нащо ти прийшов, виродок? — гарчала вона.

Даня кинувся на неї, схопив її за шию і, душачи, притиснув її голову з усієї сили до однієї з подушок. Він її тримав за горло декілька секунд, з таким виразом обличчя, якого я ніколи не бачив ані в кого ні раніше, ні після цього. В цей момент я підбіг до нього, схопив його і всією масою свого тіла відтягнув в сторону. Він відпустив маму і стояв з перекошеним червоним лицем і тремтячими руками, дивився, як вона робить ковтки повітря відкашлюючись.

— Нам пора йти, — сказав я йому. — Пора йти. Не сьогодні. Все. Забудь її. Немає сенсу, — говорив я все, що завгодно, тільки б він мене почув.

— Виродок, як і твій батько! — знову закричала істерично його мама крізь кашель. Поки я заспокоював Даню, чоловік підвівся, але не наважився підійти до нас. Він продовжував лаятися, відійшовши в куток, і шукав, що можна було б узяти в руки і відбиватися чи, може, напасти з цим на нас, але, так нічого не знайшовши, залишився в кутку. Під крики, які вони обидвоє здійняли, я виштовхнув Даню з квартири. Мені здавалося, що він втратив будь-яке розуміння ситуації і, вийшовши на вулицю з під'їзду, сівши на лавочці, схопився за голову руками і просидів так зо хвилину. Потім він заплакав. Я відійшов убік. Я відчував сильне серцебиття і тремор в руках. Я хотів скоріше забратися з цього місця подалі.

Я підійшов до Дані, поплескав його по плечу і сказав, що пора їхати додому. Він нічого не відповів, а тільки кивнув ствердно головою і підвівся. Почувався він не дуже добре.

Витираючи червоні очі, під одним з яких ще виднівся фінгал, він почав йти в тому напрямку, звідки ми прийшли, не чекаючи на мене. На декілька секунд не рухаючись, я завмер на місці, ще будучи в певній прострації, помахав сам собі головою і вилаявся сам до себе від всього побаченого. Даня вже відійшов на метрів десять і, не звертаючи ніякої уваги ні на що, крокував вперед, залишаючи мене позаду. Бігцем наздогнавши його, я ще раз по-дружньому поплескав його по плечу, сказав щось безглузде, в стилі, що все буде добре, і запропонував взяти таксі, скільки б воно не коштувало. Він знову нічого не відповів, а тільки кивнув ствердно головою. До автобусної зупинки ми йшли не проронивши ні слова. На ній я відразу побачив таксі і в розмові з таксистом, запитуючи, назвав неадекватно низьку ціну для такої дистанції, на що той розсміявся і сказав ціну вдвічі більшу, але все ж меншу, ніж я очікував від нього почути. Я згодився миттєво і покликав Даню, який стояв неподалік і курив, похиливши голову і не відводячи погляду від колеса якоїсь машини.

Ми їхали так само в тиші після того, як я попросив таксиста вимкнути радіо. Бачивши, з яким обличчям Даня сідав у машину, таксист вимкнув радіо без будь-яких питань і за весь час у дорозі не сказав ні слова. Поки ми їхали, в мене знову з'явився час на роздуми. Я сів зумисне на переднє сидіння біля водія, а Дані залишив увесь простір задніх сидінь.

Я не міг прийти до тями навіть не через те, що ця зустріч перетворилася на екшн замість мирної розмови, а через одне-єдине питання, яке не давало мені спокою. Як ця жінка, мати Дані, яка його виносила і народила, могла таке говорити своїй дитині, не бачивши його шістнадцять з половиною років. Я повторював подумки собі це питання знову й знову, роблячи акценти в своїй голові на словах «мама», «син», «дитина», «народила». А коли, в паузах, не обдумував повні речення з цими словами, даючи відпочи-

нок від побаченого своїй враженій свідомості, яка начебто відключалась на деякий час і відмовлялася думати, то все одно в голові беззвучно крутилось без відповіді одне лиш слово — «як?»

З часом я якось все ж собі це пояснив, раціоналізуючи, що таке стається, радше, як виняток з правила, але все ж стається. Напевно, якби я не побачив це, то ніколи б не задумався про те, що людина може так легко забути свою дитину, або й навіть так легко її ненавидіти. Напевно, після цієї події я вперше усвідомив по-справжньому, що людина може дійти до такого повністю тваринного стану, коли розгледіти в ній щось людяне буде нелегко.

Ми приїхали додому о пів на першу дня. Даня сказав, що вип'є заспокійливі і спробує заснути. Він пішов у кімнату і не виходив до сьомої вечора. Я в цей час подзвонив Владу і розповів все, що сталося. Виявилося, що він знає, що мама Дані не померла, а на питання, чому раніше про це не говорив, він відповів, що ніхто ніколи й не питав. Це було справедливо, я ніколи не задумувався, що за автокатастрофою і осиротілістю Дані може стояти більш складна історія, а оскільки ця тема ніким не піднімалася в розмовах, то й вважав весь цей час, що батьки Дані загинули в автокатастрофі.

Даня вийшов з кімнати о сьомій вечора в одних трусах і, не сказавши ні слова, пішов в душ. Як тільки він вийшов після душу з ванної, то так само в одних лише трусах зайшов на кухню, де я дивився серіал.

— Де мій ром? — спитав він про ром, який лишився зі вчорашнього дня. Він швидко знайшов напівпорожню пляшку, яка стояла на холодильнику і, діставши ще склянку, сів за стіл біля мене.

— Як ти? — запитав я.

— В повному порядку, — сказав Даня, наповнивши склянку більш ніж на половину.

— Що плануєш робити сьогодні? — випитував я.

— Для початку доп'ю цю пляшку. Потім сходжу за ще однією. Потім покурю трави і знайду проститутку. А потім в такій самій послідовності зроблю все це ще раз знову, — сказав він і додав: — Приєднуйся, до речі.

Я встав, підійшов до кухонної шафи і дістав склянку й собі.

— Наливай, — сказав я, сівши за стіл, і поставив склянку біля Дані.

— Неочікувано.

— А запивати немає чим? — спитав я.

— Немає, я все вчора допив. Купимо, — сказав Даня і випив весь ром, що в нього був у склянці, двома ковтками.

— Сходимо в магазин, а потім ще замовимо доставку з якоюсь їжею.

— Твій суп ще в холодильнику стоїть, — зауважив Даня. — Якщо ти хочеш замовити піцу, то я вже краще буду їсти твою баланду.

— Я думаю, що було б непогано замовити щось із «Пузатої Хати», — сказав я.

— Борщ і котлету по-київськи.

— Можна й це, — і я, взявши приклад з Дані, випив усе, що в мене було в склянці, залпом. Запивши ром водою, я вже пошкодував, що надумав пити. Даня налив, ніби нічого й не було, нам знову в таких самих пропорціях — собі трішки більше ніж половину склянки, мені — вдвічі менше. В пляшці залишалося рому приблизно на ще один такий заплив.

— Стосовно повій я не жартував, — промовив Даня.

— Без проблем. Тільки б вони не вкрали нічого звідси.

— Якої ж ти поганої думки про людей все-таки, — буркнув Даня.

— До сьогоднішнього дня був значно кращої, — відповів я дуже щиро, хоча це було зайвим.

— Не знаю, що сьогодні такого сталося, але надіюся, це пішло тобі на користь, — відповів іронічно Даня, посмі-

хаючись, і знову в два ковтки випив усе, що в нього було в склянці. Я ж, видавивши з себе легку награну посмішку, теж випив усе, що було в моїй.

— Треба кола… — сказав я, відчуваючи, наскільки важко так пити.

Даня встав і пішов до себе в кімнату. Через хвилину він повернувся вже одягнений і сказав, що готовий виходити. Ми сходили в супермаркет і, повернувшись з ромом і колою, замовили доставку їжі. Дві порції борщу, дві котлети по-київськи і по два салати. Даня відкрив нову пляшку рому, розливши цього разу порівну, й сказав, що якщо я захочу, то він мене може пригостити повією. Він вжив саме слово «пригостити», що мене ввело в певний ступор.

— Ти хочеш оплатити мені повію? — перепитав я.

— Саме так, друже, — відповів він.

— Пригостити — що за дивне слово? — сказав я.

— Думаєш, дивне? Слово як слово, — відповів Даня.

— Максимально не підходяще.

— Чому? А слово «скуштувати» теж не підходить у такому разі? — поцікавився він.

— Для мене не підходить. Ти не можеш живими людьми когось пригощати.

— Повії на деякий час делегують право розпоряджатися своїм тілом тому, хто платить. Чому слово «пригостити» тут не доречне? Все доречно, як на мене. Ти ще скажи, що можеш піти в бордель і вибрати собі там наречену. Хоча, враховуючи твою історію з Марго, я не буду здивований, що ти десь у глибині душі віриш, що навіть повія може бути гарною дружиною, — не зупинявся Даня, а я був радий його й не зупиняти. — В кожній жінці, в її душі, живе її внутрішня повія і її внутрішня монашка. І гарна жінка — це та, яка знає про обидві ці внутрішні частини себе і ще знає, як кожну із них використовувати. Справжні повії, як ми, можливо, сьогодні побачимо, повністю поглинуті своєю «внутрішньою повією» раз і назавжди, і ніколи вже

не знайдуть баланс між своєю внутрішньою монашкою і, відповідно, своєю внутрішньою повією. Їхня жіночність ніколи вже не відновиться, або якщо й відновиться, то не повністю. Як, до слова, і в твоєї Марго.

— В Марго? — спитав я. — Вона ж не повія.

— Хто знає, хто вона. Можливо, якийсь дядько з грошима колись викликав повію. Приїхала молода Марго, і цей дядечко від суміші молодого енергійного жіночого тіла зі своїм пристаркуватим бажанням попіклуватися про прекрасне створіння, завів собі Марго в окремій квартирі неподалік від дому, як ковток свіжого повітря в його нудному багатому житті.

— Тобто вона теж повія? — перепитав я, зробивши ковток рому.

— Всі жінки — повії, але якщо моя теорія не хибна, то Марго свою внутрішню повію зробила неповноцінною. Вона не дала їй можливості розвиватися ні в одну зі сторін. Якщо би в сторону повноцінної повії, то її очікувала б можливість поглинання повністю цією внутрішньою частиною її, і поринання в блуд сповна, без останку. В цьому знайшовши своє вульгарне щастя і спокій — з часом, коли б її внутрішня повія згоріла б до кінця і внутрішній монашці нічого б не залишилося, як тільки прийти на те місце і забрати Марго так само повністю і без останку в свій монастир, як колись це зробила внутрішня повія. Монашка так довго була в тіні, що, втративши конкурентку в подобі внутрішньої повії, вже до смерті окупує душу мораллю і благотворністю. Тому якщо зустрінеш вже немолоду дуже моральну жінку, то, можливо, вона віддалася своїй внутрішній повії свого часу так сильно, що тепер, будучи у безкомпромісній владі своєї внутрішньої монашки, ненавидить усе живе, бо колись з ним дуже сильно перебрала. Якщо повернутися до Марго, то в іншому напрямку вона також не дала можливості розкритися своїй внутрішній повії в коханні, таким чином, приручити її природним

способом, або, іншими словами, інтегрувати в себе й врешті знайти баланс. У внутрішньої монашки Марго в такому разі не було б шансів. Марго свою внутрішню повію залишила в підвішеному стані і, зробивши її штучною й награною, перетворилася й сама потім на актрису, яка не може вже згадати, як бути собою. Якщо вона не вибере все ж таки сторону, в яку й вирушить, то, зрештою, з часом вона буде готова зробити все, що завгодно — переспати з ким завгодно чи боротися за мораль молячись усім богам, але буде готова це зробити, тільки якщо їй за це заплатять. Ігнорувати потреби своєї внутрішньої повії якраз й означає по-справжньому перетворитися на повію, — пророк Даня, і через пару секунд, зробивши задумливе обличчя, додав: — Внутрішня повія — це шлях жінки до щастя.

— Ти міг би легко бути пастором секти якихось обкурених хіпі! — осяяло мене.

— Скажи? Я міг би бути їхнім провідником до істини, — підтвердив він і налив у склянки наступну порцію рому. — Але якщо тобі важко збагнути сказане мною, то це ще не означає, що це все не може бути правдою.

— Я вже не пам'ятаю, що ти говорив, — відповів я.

Приїхав кур'єр з їжею. Даня сказав, що сьогодні їжу організовує він, і пішов за нею, вийшовши при цьому в двір, щоб ще перекурити. Повернувся він разом з кур'єром і, дозволивши йому не роззуватися, провів його на кухню. Чоловік той був одягнений в жовту куртку і в руках тримав жовтий великий квадратний рюкзак. В Дані в руках був пакет з нашою їжею, який він поставив на стіл.

— Це Іван, — Даня відрекомендував мені кур'єра, якого незрозуміло для чого покликав до нас на кухню. Але після того, як Даня дістав із шафи чарку і ще одну склянку, я вже зрозумів, у чому річ.

— В чарку? — запитав Даня в кур'єра.

— Так, — відповів той і опустив на підлогу просто на одну з моїх ніг свій великий жовтий рюкзак.

— За тебе, брат, — піднявши свою склянку, сказав Даня, а після того, як ми випили, запропонував присісти за стіл Івану, який все ще лишався стояти прямо наді мною. Іван присів, подякував і сказав, звертаючись до мене, що забіг буквально на пару хвилин і що Даня його люб'язно запросив після того, як вони разом перекурили. Я подумав у той момент, що нехай запрошує кого захоче, якщо це його може відволікти від будь-якого згадування сьогоднішнього ранку.

— Що ви тут святкуєте, хлопці? — спитав кур'єр без задніх думок, радісний, певне, тому що може відпочити в теплі і випити. На вигляд це був чоловік років сорока, який тільки коли присів за стіл, зняв шапку і трохи розстібнув свою куртку.

— Кожний день — це свято! — викрикнув чомусь Даня і запропонував Івану мій суп. — Не хочеш суп? Вчорашній, але я кращого супу не їв в своєму житті, — збрехав Даня, який не їв суп, але почав діставати з пакета борщ.

— Не відмовлюся, — відповів Іван. Даня відкрив холодильник і дістав каструлю. В цей момент я вирішив, що краще на своїй кухні зі своїм супом справлюся я і, вставши, перехопив ініціативу подати Івану суп. Через декілька хвилин Іван їв суп, так і не знявши куртку, а ми їли борщ, який ще не встиг охолонути. Після цього Даня знову розлив усім ром. Іван випив ще одну чарку і попрощався, сказавши, що в нього замовлення. Даня його провів, а коли повернувся, то сказав щось таке: «Для добрих справ не потрібно срібло».

— Тільки потрібно, щоб хтось зварив суп, — сказав я, усміхаючись.

— Ми команда, в якій в кожного своя роль. Хтось варить, а хтось годує. А взагалі-то, не будь малодушним, — Даня сів на своє місце і, трохи посидівши в тиші, запропонував вийти в якийсь бар.

— А як же повії? — запитав я.

— Вечір ще тільки починається. Треба дати час повіям розім'ятися перед головною зустріччю дня.

— Ти знаєш, — зробив я коротку паузу, думаючи, як краще сформулювати свої думки, і таки сказав: — Ти знаєш, як прицільно точно змушувати людей поруч відчувати огиду.

— Якщо ти можеш бути пастором, то можеш бути й прокаженим ізгоєм, — відповів Даня.

Ми випили ще по одній і вирушили в бар у центрі. В те саме популярне місце за адресою Хрещатик, 44. Коли ми вийшли з таксі і пішли в сторону входу, в підвал, Даня сказав мені, що відчуває спокій тільки тоді, коли випиває. Мені стало його шкода. День був важким навіть для мене. Потім я згадав, що завтра понеділок, що мені завтра на роботу, але чи через те, що я вже був достатньо п'яним, чи через те, що вся атмосфера лютого дихала якоюсь тяжкістю, мені не хотілося працювати. Ще й до цього завтра ввечері потрібно буде їхати в Бориспіль. Побачу вранці — подумав я, коли мимовільно в мене почали з'являтися думки про лікарняний на завтра.

Ми зайшли в бар о пів на десяту, пройшли великий зал і звернули в другий зал, менший і в якому дозволялося палити. Там була також барна стійка, хоча й в десять, якщо не в п'ятнадцять разів менша, ніж у більшому залі, але за нею ми знайшли два вільні місця поряд з двома жінками нашого віку. Людей було достатньо багато, як і завжди тут бувало ввечері, особливо на вихідні.

— Пригостити вас? — Даня спробував зав'язати розмову з жінками поруч.

— Ми й самі можемо себе пригостити, — відповіла одна з них.

Даня провадив і далі розмову, питаючи, що вони п'ють, й замовив те саме нам. Так переді мною з'явився віскі сауер. Коли ж він дізнався, що вони обидві журналістки і, впевнившись, що вони обидві не пов'язані з політикою,

то миттєво включив в цю розмову мене, сказавши, що з ним тут теж журналіст.

— Де працюєте? — спитала мене та жінка, яка сиділа подалі від нас.

— Я не працюю за спеціальністю, і дня не працював. Не склалося, — сказав я.

— Добре, що не склалося, — втрутився Даня. — Ще б став би політичним журналістом і перетворився би на повію.

— Не звертайте увагу, — сказав я цим не дуже вродливим, але приємним жінкам. — У нас сьогодні день роздумів про повій.

— І до яких висновків прийшли? — запитала одна з журналісток.

— Схвальних, — відреагував Даня швидше, ніж питання було сформульовано. Я же в цей момент, поки він дивився в їхню сторону, махав їм головою зліва направо зі скорченою гримасою: що абсолютно не схвальних. Можу допустити, що вийшло в нас це достатньо гармонійно й, можливо, забавно, тому що вони засміялися. Або вони були вже п'яні не менше, ніж ми.

— Що не так з політичними журналістами? — запитала жінка, яка сиділа ближче.

— Даня, тобі слово, — відразу відхрестився я від цієї теми.

— По-перше, — почав він, — вони часто помиляються, а по-друге, коли вони не помиляються, то готові працювати на політиків і для політиків, що прямо протилежне їх професії. Це ще добре, що поки в нас ще є політики, які конкурують між собою, а отже, є і журналісти, які критикують тих, хто їм не платить і не критикують тих, хто платить. Але якщо ми були б автократією, то політичним журналістам довелося би зробити камінг-аут і вже відкрито бути пресслужбою для політиків, а не маскуватися, як це відбувається зараз.

— Повії, значить? — спитала з посмішкою ще раз та сама дівчина. Після другого віскі сауер вона стала здаватися молодшою.

— Поки що все-таки ескорт, — відповів Даня. — Але без політичної конкуренції все, що їм світить — це шлях вуличних проституток.

Після першого віскі сауер було друге, а після другого — третє. Розмова ставала все веселішою, але об одинадцятій наші нові подруги, пояснивши тим, що завтра понеділок, пішли. Мені не подобався сигаретний дим, тим більше, що я сидів біля Дані, який постійно курив. Як тільки вони пішли, я втратив бажання там залишатися і запропонував Дані йти вже додому. Він відмовився, але коли побачив, що я все-таки йду, незалежно від того, залишиться він, чи ні, то пішов теж.

Ми вийшли на початку дванадцятої на свіже повітря — і я нарешті відчув якесь полегшення. Даня ж одразу знову підкурив. Вийшовши з арки, ми опинилися на Хрещатику. Я подумав, що, можливо, Даня є не найкращим сусідом в світі, але, дякуючи йому, я частіше бачу центр.

— Ти знав, що тут геть неподалік кабінет мого психотерапевта? — спитав він.

— Ні.

— Так, п'ять хвилин звідси пішки, — додав він. — У вівторок наступний сеанс.

Ми вирішили зайти купити води в маркет, який був якраз біля Бессарабського ринку.

— А ти на рахунок повій сьогодні серйозно говорив? — спитав я.

— Ні, якщо ти пишеш про спорт чи культуру, то ти журналіст, але якщо… — почав Даня, але я його перебив.

— Ні, я маю на увазі повій, яких ти пропонував замовити.

— Звичайно, а ти що, несерйозно? — спитав він мене.

— А я ні, але якщо ти захочеш зняти повію, то моя кімната з всім хламом і надувний матрац у повному твоєму розпорядженні.

— Ти дав таку точну ілюстрацію слову «дружба» цією фразою, що краще не скажеш, — відповів Даня саркастично, але, подивившись на мене таким серйозним поглядом, що на секунду промайнула думка: він, може, й дійсно зараз серйозно говорить.

14.02.22

О пів на першу я пішов спати з сумнівами, чи варто зранку брати лікарняний. Даня залишився на кухні з телефоном в руках і коктейлем з ромом. Він шукав на якомусь сайті повію. Через деякий час мене розбудив шум. Почувши гуркіт дверей, я прокинувся остаточно. Якась жінка пробігла біля моєї кімнати, супроводжувалося це істеричним криком. Я швидко встав і вийшов у коридор. Біля вхідних дверей ця жінка, яка не встигла одягтися, тримаючи однією лівою рукою сумочку і куртку, іншою рукою намагалася відкрити двері. Виходило це в неї не дуже добре, вона ніяк не могла провернути ключ і це ще більше змушувало її панікуючи робити хаотичні зайві рухи. Вона кричала голосно, щоб до неї не підходили. В цей час Даня стояв роздягнутий, розслаблено обіпершись на стіну біля дверей в свою кімнату.

— Що сталося? — спитав я його. Він помахав головою і стенув плечима, відповідаючи таким чином, що нічого. Нарешті у дівчини вийшло відчинити двері і вона вибігла з квартири, не зачинивши їх. — То що ж все-таки сталося?

— Насправді нічого серйозного, — сказав Даня. Він пішов на кухню, махнувши мені рукою, запрошуючи обговорити це там.

— Я сказав, що її вб'ю і трохи схопив за горло, — пояснив він.

Знову за горло, подумав я. Ми зайшли на кухню.

— Тепер приїде її сутенер? — спитав я. Даня від цього питання розсміявся.

— Дуже сумніваюсь, але треба передзвонити в їх бордель раніше, ніж вона їм розповість свою версію. В мене є козир, — сказав він і пішов за телефоном.

Ця ситуація змусила мене рознервуватися, і я хотів швидше все залагодити. Я почув, як Даня почав говорити з кимось по телефону ще в своїй кімнаті і продовжував, зайшовши на кухню. Він розповідав, що вона була під кайфом, що вона нюхала наркотики при ньому і, взявши гроші, відмовилася з ним спати.

— Все так і було? — спитав я, коли Даня поклав слухавку.

— Майже так, — відповів він.

Йому зателефонували. Він взяв слухавку, щось вислухав з посмішкою і зі здивованим обличчям сказав лише «добре», закінчивши після цього розмову.

— Що «добре»? — поцікавився я.

— Не повіриш, вони зараз пришлють заміну. Приїде якась інша дівчина.

— Отже, тобі повірили, — трохи полегшено сказав я, розуміючи, що хоча б не приїде «криша» борделя нас вбивати.

— А як інакше могло б бути, — сказав, ніби нічого й не було, Даня, роблячи собі знову коктейль з ромом, якого вже майже не залишилося.

Я вже не хотів йти спати, а хотів дочекатися, щоб хай хто приїхав би ще сьогодні, та щоб якомога швидше поїхав назад. Щоб мені не довелося тривожитися, що Даня когось все-таки задушить цієї ночі. Ми ще трохи поговорили з ним, пройшло хвилин двадцять, як Дані хтось зателефонував. Він підняв слухавку, потім підійшов до вікна, виглянув і сказав, що вже спускається. Він як і був в трусах, взувся, одягнув на голе тіло тільки пальто, сказавши мені, що зараз прийде. Мені стало цікаво, який вигляд має та повія, і я вирішив залишитися на кухні почекати. Я почав робити собі чай. Я також підійшов до вікна і виглянув, але нічого, окрім таксі, яке стояло біля під'їзду, не побачив.

— Доброї ночі, — мило привіталася жінка років тридцяти, зайшовши в квартиру першою. За нею зайшов Даня. Вона була симпатичною, але досить простою на вигляд.

Навіть можна сказати, вона була непримітною. За одну годину в метро можна зустріти таких жінок декілька десятків і не звернути ні на одну з них ніякої уваги. Вона також була в легкому пальті. — Не знала, що вас двоє.

— О, ні, ні, — заперечив я. — На мене не звертайте ніякої уваги.

— Добре, — відповіла вона з усмішкою і, розвернувшись до Дані, запитала, куди їй йти.

Я залишився на кухні і вирішив дочекатися, коли ця жінка покине квартиру. Година — це не так довго, подумав я. Але пройшло всього хвилин двадцять, як ця привітлива жінка вийшла. Даня вийшов за нею, але коли побачив, що я на кухні, то сказав, що він спати і повернувся назад в кімнату.

— Він вас не душив? — спитав я.

— Ні, — усміхнулася вона, одягаючи пальто і при цьому тримаючи телефон в руках. — В мене ще пів години, але Артур сказав, що я можу йти.

— Артур? — перепитав я здивовано.

— Ну так, Артур, — вона вказала рукою на кімнату Дані.

— Зрозуміло, — сказав я. — Не хочете випити чаю? В мене є зелений, чорний і на травах.

Через декілька секунд сумнівів вона згодилася.

— А може, суп? В мене є ще прекрасний суп, — запропонував я. Вона, розсміявшись, відповіла, що можна й суп, пройшла на кухню і сіла за стіл, а я дістав каструлю, яку поставив на газ. Заглянувши туди, я побачив, що там залишилося якраз на одну порцію.

— Як вас звати? — запитав я.

— Давайте «на ти», — сказала вона і простягнула руку. — Амелія.

— Це справжнє ім'я?

— Катя, — відповіла вона, посміхаючись. — Ти не схожий на того, хто користується такими послугами.

— Ні разу не користувався. Але тепер обов'язково спробую.

— Не варто, — продовжуючи посміхатися, відповіла Катя.

Я подав суп і почав заварювати чай. Це все було трохи дивно, але чомусь я був радісний від своєї гостинності. Телефон Каті засвітився від повідомлення, і я побачив на екрані фото маленької дівчинки такого ж віку, що й Софія.

— Твоя дитина?

— Так, — відповіла вона. — Сумую за нею.

— А вона не в Києві? — поцікавився я.

— Ні. В Львівській області з моєю мамою.

— Ти родом із Львівської області? — не зупинявся я відволікати цю приємну жінку від супу.

— Так, приїхала недавно. Трохи підзаробити, — відповідала вона прямо.

— А вдома чим займаєшся?

— Я працювала лаборанткою на кафедрі, — здивувала вона мене своєю відповіддю, що я відразу перепитав ще раз:

— В інституті на кафедрі?

— Ну звичайно, в інституті, — усміхнулася вона.

— А чому ти зараз не працюєш в інституті?

— За п'ять тисяч гривень, коли ростиш сама дитину? — риторично запитала вона мене.

— Ну так, — не став заперечувати я. — Вибач.

— Немає за що вибачатися. Ти ж не винен, що такі низькі зарплати.

— Я надіюсь, суп не геть огидний? — спробував я перевести тему.

— Нормальний. До ідеалу звичайно дуже далеко, але їсти можна, — відповіла вона, закінчивши з супом, після чого я прибрав тарілку і подав чай.

— Тепер зрозуміло, чому Даня не їсть мій суп, — сказав я.

— Даня? — перепитала Катя.

— Артур, — відповів я, а вона не стала уточнювати, чому я плутаю імена.

Вранці я все ж вирішив взяти лікарняний. До п'ятої вечора я встиг зробити все, що не встиг зробити за вчора і пішов на трамвай, щоб доїхати до метро, а потім на метро доїхати до Марго. Ми мали зустрітися у неї вдома о шостій і виїхати на таксі звідти в аеропорт. Ніякої потреби супроводжувати її в аеропорт не було. Вона запропонувала, а я не відмовився. Зараз я не шкодую про це, тому що в той день ми бачилися востаннє.

Я приїхав о шостій і подзвонив у домофон. Марго відповіла, відчинила мені двері в під'їзд, і я на ліфті підійнявся на 9-й поверх. Це був новий будинок.

— Привіт, — привітала мене Марго. Звучала вона, як завжди, мило і кокетливо. Я більше не зустрічав у своєму житті людей, які так природно могли звучати настільки кокетливо. Неймовірний талант.

— Привіт, — я зайшов у квартиру, яка була простора із недавно зробленим ремонтом. Дві валізи стояли біля дверей. Вона була готова виїжджати.

— Пропоную вже попити чай в аеропорту. Я вже викликала таксі, — сказала вона мені, надягаючи куртку і дивлячись на себе у дзеркалі біля входу.

— Ти прекрасна, — сказав я їй, якраз в момент, коли вона подивилася в дзеркало. Вона повернулася до мене і з усмішкою подякувала. Через секунду перевела погляд на валізи, змінилася в лиці, застібнула куртку, взяла сумочку і сказала мені, що готова. Валізи були на мені. Вони були на колесах, тому я їх легко довіз до ліфта, а внизу, геть недалеко, вже на нас чекало таксі.

Ми сіли на задньому сидінні і говорили всю дорогу до аеропорту. Марго розповідала, що не хоче їхати. Що це дуже несподівано для неї. Що все, що планувала зробити в цьому місяці, вона вже не встигне. Я, навпаки, підтри-

мував її, що це класно, що вона зможе цей холодний і неприємний місяць бути в країні з теплим кліматом. Я запевнив її, що якби в мене була можливість зараз кудись поїхати відпочити, то я би не роздумував ні секунди. На що вона відповіла, що їй там самотньо і, окрім декількох знайомих з фітнес-клубу, вона нікого там не знає. В цій розмові я пам'ятаю, як проронив фразу, коли старався запевнити Марго різними аргументами, шукаючи плюси в її поїздці, що, окрім теплого клімату і зміни обстановки, то ще й звідти набагато безпечніше буде спостерігати за Україною, якщо все ж таки Путін вирішить розпочати повномасштабну війну. Вона відповіла тоді, що так само сказав їй її чоловік, що про всяк випадок краще поїхати — гірше не буде. Я відчув тоді, що мені неприємно повторювати те ж саме, що Марго вже говорили. Важко описати, але, здається, інтуїтивно я відчував, що це наша остання зустріч. Або зустріч, після якої наше спілкування зміниться. Я ще не розумів цього, але мені було сумно, як буває сумно, коли завершується черговий розділ і прийшов час перегорнути сторінку. В той момент я винив втому у відсутності настрою після алкоголю і поганого сну, але вже зараз я розумію, що щось передчував десь глибоко в душі.

— Сьогодні день святого Валентина, — сказала Марго після декількох хвилин паузи в розмові.

— Мені немає кого вітати, — відповів я.

— А пора вже знайти, — сказала мені Марго, поклавши свою руку на мою. Поклавши руку так природно легко, начебто ми найрідніші люди на цій планеті, але так само легко й забрала її через пару секунд, начебто це нічого не значить взагалі. Мені не вистачить ніякої майстерності слова, щоб передати цей природний дар Марго рухами свого тіла окутувати тебе аж до абсолютного заціпенін-ня перед сплетінням сили грації і краси. Нікому в світі не вистачило би слів, щоб описати її дар. Про який вона, здається, навіть ніби й не здогадується.

Приїхавши в аеропорт, ми зайшли всередину. До початку реєстрації було близько 50 хвилин.

— Пора випити чаю, — запропонувала Марго, показавши на кафетерій всередині. — Дякую, що проїхався зі мною. Хоча б не так сумно.

— Так і не зрозуміло мені, чому ти сумуєш, — відповів я. — Але в будь-якому разі, будь ласка.

— Я сама не розумію чому.

Поки ми пили чай, я розповів Марго майже про все, що сталося вчора. Мені стало цікаво, чи вона розуміє, як так може бути, щоб не бачити сина шістнадцять років і з такою ненавистю його зустріти.

— От як так можна? — запитав я її зі здивуванням, яке мене не покидало.

— В деяких жінок відсутній материнський інстинкт із народження. А в деяких із них материнський інстинкт був вбитий чи насиллям в дитинстві від власних батьків, чи з часом горілкою, — відповіла Марго.

— Для чого вони тоді народжують? — запитав наївно я. Марго розсміялася.

— А як ти дізнаєшся, чи є в тебе материнський інстинкт, поки не народиш сама? Та й половина жінок, які народжують, не планували цього.

— Для того щоб ненавидіти власну дитину, потрібна не відсутність материнського інстинкту, а відсутність базової емпатії, — сказав я.

— А чому ти думаєш, що таких людей мало? — запитала мене Марго.

— Тоді точно краще нікого не вітати на день святого Валентина, ніж вітати когось, в кого немає емпатії, — сказав я сумбурно. Після цього я, задумавшись, додав: — Хоча заводити стосунки — це завжди кіт в мішку.

— Ти знаєш, що ти мені вже це колись говорив точно такими ж словами про кота в мішку? — спитала Марго.

— Не пам'ятаю.

— Може, ти просто боїшся? — спитала вона, дивлячись мені в очі, поклавши знову свою руку на мою на пару секунд, і знову забрала її так само, як зробила це в таксі — через декілька секунд.

— Чого боюсь? — перепитав я.

— Заводити стосунки, — так само посміхаючись і невідривно дивлячись на мене, продовжувала Марго.

— Може, й боюсь.

— Нічого. Коли зустрінеш ту свою єдину дівчину, то перестанеш боятися, — підсумувала вона, будучи явно в піднесеному настрої від цієї теми.

— Ту свою єдину, — повторив я, опустивши голову з легкою насмішкою.

— Що, звучить дуже банально? — спитала Марго.

— Так, але мені все частіше здається останнім часом, що чим банальніші речі — тим менш вульгарні вони. А не навпаки.

— Подивись на ту дівчину, — Марго вказала на дівчину, яка працювала в тому кафе в аеропорту, де ми сиділи. — Можливо, вона саме та.

Я дивився в той момент на Марго і розумів, наскільки я був дурним. Річ не в тому, що я не міг забезпечити її, а в тому, що вона, на відміну від мене, знала, чого вона хоче. Марго зробила по-дорослому свій вибір. В неї було своє бачення, як їй буде краще. В мене ж не було взагалі ніякого бачення, що я хотів мати в житті. Я згадав, як мені сказав Даня, що мені вона подобається, тому що я ніколи таких жінок не зустрічав. Всі його роздуми про Марго були повною нісенітницею, окрім цього. Це був його стиль — не важливо, що говорити, головне вивести на емоції, але цією фразою він поцілив в яблучко. В той момент в аеропорту я признався сам собі, що Марго для мене така особлива тільки через ту причину, що я не бачив у своєму житті, як сказав Даня, таких «елітних» і, як би сказав я, таких елегантних жінок. Мною керувала цікавість і невисока

самооцінка, а ще незріла закоханість у свої фантазії про неї, а не в неї саму. Можливо, тоді, за п'ятнадцять хвилин до прощання з Марго, яке виявилося прощанням назавжди, я вперше в житті побачив її такою, якою вона була насправді.

— Мені завжди подобалися аеропорти, — сказав я до неї, роззирнувшись навкруги.

— Чому?

— А ти не відчуваєш, коли заходиш в аеропорт, як змінюється твоє сприйняття світу? Ти опиняєшся на декілька годин серед людей з різних куточків світу. Хтось буде повертатися додому в Лондон, а хтось їде в гості до когось в Мілан. Ти можеш стояти в черзі по каву за людиною, яка тут просто робить пересадку, і все, що її турбує — це швидше прилетіти або в Стамбул, або в Лісабон. На хвилинку ви опинитеся поблизу, а потім знову попрямуєте своїми життями далі. Щось в цьому є. Аеропорти подарували нам ще один спосіб відчути свободу — буквально відриватися від землі з рутинної повсякденності.

Після реєстрації, з квитком в руках, Марго обняла мене і сказала в своєму природно манірному стилі, щоб я не забував їй писати. Вона поглянула на мене з таким виразом обличчя, як дивляться на дітей, коли питають їх, чи точно вони все зрозуміли і будуть вести себе як належить. Потім вона обняла мене ще раз і пішла в сторону контролю.

Я залишився в залі сам. Роззирнувся навкруги ще раз. Так, справді в аеропортах є своя неповторна атмосфера, подумав я. І пішов у напрямку виходу, вирішивши не брати таксі, а їхати автобусом. Поки я йшов, я подивився наліво і побачив те місце в кав'ярні, де ми сиділи. Трохи поодаль стояла та дівчина, на яку жартома вказала Марго, припускаючи, що, може, саме вона є тією єдиною, хто змінить моє життя. Я відвернув погляд і ще деякий час продовжував йти до виходу.

— Чому б ні, — промовив я сам до себе, розвернувшись і тепер прямуючи в сторону кав'ярні.

Я йшов в сторону кав'ярні до тієї дівчини з однією простою ціллю. Саме з цією ціллю щодня мільйони чоловіків підходять до мільйонів жінок. Саме з цією ціллю сотні мільйонів людей по всьому світу сидять у своїх застосунках на телефоні, гортаючи анкети тих, хто так само сидить у цих же застосунках й гортає анкети інших. Я йшов з дуже простою ціллю — не бути самому.

Звичайно, ця дівчина зовні була не така ефектна, як Марго. Можливо, вона вже була втомлена надвечір. Можливо, її хлопець чи чоловік чекав на неї вдома. Але світ так влаштований, що не спитавши — не дізнаєшся. Волосся зібрано в хвостик, футболка, на розмір більша, мішкувато звисала на ній. На вигляд їй було років до двадцяти п'яти. На подив, вона дійсно була привабливою навіть в цій жахливій робочій обстановці. В такій обстановці не зможе працювати ніхто з даром кокетливості, який був у Марго, яка не потонула у вульгарності, а виросла до елегантності. Краще б цієї кокетливості не було взагалі, подумав я.

— Еспресо, будь ласка, — замовив я, краще роздивившись її обличчя. В аеропортах все дорожче, тому що ти платиш ще за атмосферу свободи, а не тільки за каву, заспокоїв я себе цією думкою, розраховуючись. Як тільки ця дівчина поставила переді мною еспресо, я запитав:

— Ви не ходили на побачення з тими, хто тільки що посадив на літак своє кохання і старається змінити своє життя? — питаючи це, я зрозумів, наскільки ж добре, що за мною не стоїть в черзі ніхто, хто б міг це почути.

— Розлюбили? — запитала привітливо у відповідь дівчина.

— Перший раз за весь час зрозумів, що я люблю свою фантазію про цю жінку, а не її саму, — відповів чесно я.

— Що ж, — поправивши хвостик правою рукою, відповіла дівчина, — не хочете, значить, боротися за своє кохання?

— Воно завжди було нерозділеним, — відповів я, посміхнувшись.

— Може, все ще попереду? — запитала вона, нахилившись до мене і поставивши лікоть на барну стійку таким чином, щоб обіпершись ним і зробивши руку опорою, невимушено своєю рукою підтримати голову, яку вона трохи награно поклала на руку, обійнявши підборіддя долонею. Тепер вона стояла перед мною в позі давньогрецького філософа і дивилися своїми блакитними очима просто в мої, від чого мені стало трохи ніяково.

— Якби все ще було попереду, то я би не зачаровувався зараз вами, — відповів я, посміхаючись.

— Є інстаграм? — вона дістала телефон, відкрила застосунок і поклала його переді мною, біля моєї ще не розпочатої чашечки з еспресо. Я побачив її ім'я — Оксана. Підписавшись на неї в інстаграмі, я запитав, чи вона вільна завтра, але виявилося, що в неї буде найближчий вихідний в четвер. Ми домовилися зустрітися.

Коли я зайшов додому, то зразу побачив, як Даня сидів на кухні тільки в трусах і тримав книжку Достоєвського в руках. Вона була з шафи моєї бабусі.

— Ти знову голий? — запитав я вже трохи роздратованим тоном.

— В тебе дуже тепло в квартирі, гріх цим не скористатися.

— Це Достоєвський?

— Так, «Біси». Один із моїх улюблених романів. Читав його двічі, а тепер подумую, зараз листаючи, щоб і третій раз перечитати. Твоя бабуся, видно, теж його читала, — говорив Даня, поки я знімав черевики.

— Фанат. Три рази читати один і той самий роман, та ще й Достоєвського, — сказав я, пройшовши на кухню.

— А що не так з Достоєвським? — спитав він мене.

— Думаю, як мінімум те, що Федір Михайлович був шовініст.

— Від цього він як письменник гіршим не став. А може, навіть кращим. Це по-перше, а по-друге — хто не був шовіністом в дев'ятнадцятому столітті? — запитав Даня. Після деякої паузи продовжив: — Взагалі, він був націоналістом, а не шовіністом.

— В чому різниця? — підтримуючи розмову, я все ще думав про ту дівчину з аеропорту.

— Націоналісти люблять «своїх», а шовіністи ненавидять «чужих», — відповів Даня.

— Добре, до чорта Достоєвського і шовінізм з націоналізмом.

— Нехай так, але цей роман прочитай, — порекомендував він мені.

— Про що роман? — запитав я, підтримуючи тему на автопілоті.

— Про доленосний вплив ідеологій на слабкий розум. Прочитай, — повторив Даня, поклавши книгу переді мною на стіл. Нічого не сказавши, він попрямував до себе в кімнату.

15.02.22

Даня приїхав на пів години раніше на сеанс. Він ходив у дворику двадцять п'ять хвилин без зупинок колами, то в одну, то в іншу сторону. Втома від останніх днів, яку він відчував вранці, зникла від тривоги, яку він відчував зараз. Він знав, що сьогодні йому доведеться зануритися в тему, якої уникав майже все своє свідоме життя і все своє свідоме життя лиш іноді торкався її ненадовго. Всі роки психотерапії, в основному, були присвячені тому, щоб торкатися цієї теми все частіше і напрацюванню вміння переносити, затримуючись на ній якомога довше. Він розумів, що результатом саме цієї довготривалої терапії стала його зустріч з мамою в неділю. Інакше він би знову не відважився. З тією самою мамою, яку він на багато років викреслив зі свого життя, і тією самою мамою, яка весь цей час була витіснена зі свідомості в частину несвідомого його психіки, породжуючи багато різних емоцій, причину яких було неможливо відслідкувати, коли вони з'являлися без, здавалося б, жодних причин на це. Даня всіма силами втікав від них, використовуючи все і всіх, щоб заповнювати в собі ту діру в душі, яку неможливо було залатати. Він прекрасно це розумів, присвячуючи себе терапії і пошукам причин тих, часом нестерпних, шквалів емоцій, які виринали з його внутрішнього пекла. Він знав, що хай як би старався викреслити її зі свого життя, це неможливо, поки вона витіснена і замкнена в несвідомому. Потрібно було зустрітися віч-на-віч і подивитися в очі своїм страхам, своїй ненависті, своєму нерозумінню. Це те, що могло його роздавити остаточно, але й іншого виходу не було. Якщо ігнорувати й далі, справляючись тільки зі

симптомами, то це призвело б до поступового поглинання його цими симптомами — закономірного згасання в алкогольній залежності або раптового чергового імпульсивного зриву в спробах самознищення, і якась з тих спроб закінчилася б фатально. Він усе це знав, розібравшись в тому, як влаштована психіка, і віддано приходив знову й знову на терапію працювати з цим. Звідки він знаходив мотивацію продовжувати, дуже важко сказати. Можливо, завдяки когнітивним здібностям, гострому розуму і своєрідному, хоча і цинічному й дуже дивному сприйняттю цього світу, який, так часто здавалося, він ненавидить усім своїм єством. А можливо, його спасли ті роки в Іспанії, де в сім'ї Хорхе він зміг відігрітися і отримати базові опори, які допомагали йому, прокидаючись вранці, зберігати якусь-не-яку, але цікавість до світу. А можливо, просто це був його хрест.

Даня ходив по цьому дворику, курившись сигарету, і думав, що нічого не може із собою зробити. Він був приречений на те, що, здавалося, неможливо контролювати. Те, що він не бачив у собі ще два роки тому, але в якийсь неочікуваний для нього момент почав помічати, як час від часу, один або два рази на тиждень, звідкись із середини прориває́ться хвиля з нестерпними переживаннями, і він наче потопає в ній. Спасаючись від неї, він починає тікати в алкоголь, наркотики, секс, бійки — в усе, де є драйв, яким можна заповнити ту діру всередині себе, через яку вириває́ться ця непідвладна йому хвиля. Ця хвиля є причиною приступу болю, нестерпної тривоги, страшної чорної прірви, яка виринає несподівано і до якої неможливо підготуватися. Тому що ця хвиля є тобою. Всім тим, що ти не хочеш бачити, всім тим, що ти ховаєш від своїх очей, бо якби ти не навчився колись так робити, то не вижив би. Він розумів, що він заховав маму, тому що вона могла вбити його душу. Звести з розуму, не залишити каменя на камені від його психіки. Знищити його особистість.

Дитині треба було вижити і тому її відправив в ті темні частини свого несвідомого, що дали змогу психіці вберегтися. Ціною зламаної особистості, назавжди зміненого характеру і психічного розладу, але він все-таки вистояв. Раз чи двічі на тиждень він мав ці приступи, які були все його свідоме життя з ним, але які почав помічати тільки пару років тому. Він стояв і думав про це перед сеансом. Він не розумів, чому не можна просто зібратися з волею і проявити характер, щоб перечекати цю хвилю, бо такі хвилі ж завжди як з'являються, так і зникають. Він відчував безсилля перед цим.

На цій сесії він мав розповісти про свою зустріч з мамою. Даня думав про свій симптом, про ці хвилі двічі на тиждень, щоб не думати про те, що так важко зносити. Про причину, саме про рідну матір — жінку, яка привела його в цей світ і яка все, що подарувала йому — зневіру і пустоту, від якої ніяк неможливо втекти. Пустоту від того, що ти тут зайвий.

В таких роздумах пройшли ці двадцять п'ять хвилин. Даня пішов до будинку, на п'ятий поверх, де був кабінет тієї єдиної жінки в усьому світі, в якій він бачив останні пару років образ свого ідеалу жіночності. Образ того, що можна жити інакше. Бачити, що жити інакше можливо. Образ цієї жінки жив у його голові безперервно. Вона ж, своєю чергою, старалася не ставити більше двох складних клієнтів по вівторках і не переносити зустрічі з Данею на інші дні.

— Як ти? — запитала терапевт, уважно дивлячись своїми зеленими очима на Даню після того, як він сів навпроти неї. На ній була легка усмішка і сконцентрованість погляду.

— Я тут подумав, поки піднімався по сходах, — розпочав Даня, — що якщо в 2014 році після Майдану було якесь піднесення і здавалося, що ми всі зробили крок вперед, то в 2019-му після виборів, хоча у багатьох знову було це відчуття піднесення, але ми всі зробили два кроки назад.

— А як це зараз про тебе?

— Ніяк. Просто хотів, щоб ти знала, що я на вибори не ходив, — пояснив Даня. — Я не зрозумів, як так сталося. Я досі цього не розумію.

— Люди зробили свій вибір, — відповіла вона. — Але краще скажи мені, як пройшов твій тиждень.

— Я зробив те, що збирався. Я її побачив.

— Маму? — запитала терапевт. Її лице змінилося. Привітна усмішка зникла і залишився тільки сконцентрований погляд, який став ще більш сконцентрованим через напруження деяких лицевих м'язів. Вона не поворухнулася і чекала на відповідь.

— Так, — сказав Даня, зробивши паузу. Він подивився на картину на стіні і продовжував дивитися на неї секунд десять, після чого додав: — Не можна сказати, що вона була рада мене бачити. Розповідати немає що. Я побив якогось алкаша, з яким вона живе, ледве не задушив її саму, а вона сказала, що ненавидить мене, бо я такий же садист, як мій батько. При цьому постійно кричала своїм мерзенним голосом: «Чого ти сюди прийшов? Чого ти сюди прийшов?»

— Ти її душив? — спитала спокійним тоном терапевт.

— І якби міг, то задушив би, — відповів таким самим спокійним голосом Даня. Його очі набралися сліз, але він був злим, що не давало йому заплакати. — От скажи, для чого я поїхав?

— Ти поїхав побачити маму, для себе.

— Щоб що? Щоб побачити кого? Щоб зрозуміти що? — Даня викрикнув кожне питання, які вирвалися з нього. Кожне із них супроводжувало махання перед собою правою рукою, яку потім знову поклав на бильце крісла.

— Я можу тільки зробити припущення, а ти мені скажи, чи в них ти зможеш побачити сенс для себе, — запропонувала вона монотонним спокійним голосом.

— Добре.

— Наприклад, я можу припустити, що ти міг побачити й усвідомити, що ти не був спроможний в тринадцять років нічого зробити. В ситуації, коли ти свідчив проти неї в суді. Що ти був заручником обставин, а не тим, хто може її спасти, хоч як би сильно ти цього хотів. Отже, ти не повинен був винити себе всі ці роки за те, що вийшов на трибуну суду і сказав правду, коли тільки правда могла щось змінити, — вона зупинилася і зробила паузу, але коли побачила, що Даня не збирається на це реагувати, то запитала: — Як тобі таке моє припущення?

— Які ще є припущення? — запитав у відповідь Даня холоднокровно, не змінившись в лиці після слів психотерапевта.

— На жаль, в мене є зараз ще тільки одне, — відповіла вона ще більш спокійним і монотонним голосом.

— Яке?

— Що зараз, на жаль, тобі теж не під силу нічим їй допомогти. Можливо, вже нікому не під силу, — сказала терапевт, уважно дивлячись Дані в очі і не змінюючи ні свого виразу обличчя, ні пози тіла.

— Тобто я сюди проходив три роки, щоб просто зрозуміти, що я безсильний? — запитав роздратовано Даня.

— І цим самим прийняти своє безсилля і позбавитися почуття провини, — відповіла на це вона.

— Враховуючи, скільки я плачу кожний тиждень, то це дуже дорого для того, щоб просто перестати винити себе в чомусь, — відповів Даня.

— Деяким людям це не дає жити все життя.

— І що? В одних одне в житті трапляється, а в інших інше, але якось же живуть люди без психотерапії, — продовжував Даня.

— Але так часто не можуть рухатися вперед, — не змінюючи спокійний тон, відповіла терапевт і продовжила: — Я вважаю, що ти, знайшовши хоробрість зустрітися з мамою вже як дорослий з дорослим, маючи за спиною

досвід життя, ти можеш сам стати опорою для свого внутрішнього дитячого «Я». Ти можеш повернутися до того наляканого хлопчика, який не розуміє, що відбувається і сказати йому, що ти знаєш: все з часом налагодиться і, на жаль, так буває в житті, що люди, яких ми любимо, втрачають себе і з цим неможливо нічого зробити, бо це їхній вибір. Від цього їхнім рідним боляче, але вони мають жити далі, бо життя насправді може бути різним і часто так буває, що воно дарує радість і наповнене сенсом. Твій внутрішній дорослий, який має життєвий досвід, може повернутися і сказати тому маленькому хлопчику, що він бачив його маму через шістнадцять років. Що на жаль, вона щаслива в тому світі, в який пішла і не хоче з нього назад повертатися. Що він буде рости і зустрічати людей, яким він буде важливий і які будуть його любити. Що він зможе вистояти, — терапевт промовляла кожне слово повільно спокійним тоном.

— Та дитина вже давно виросла, — сказав Даня.

— Можна я тебе щось спитаю, а ти дай мені чесну відповідь.

— Що? — спитав Даня.

— Хлопчик виріс, але страх, образа і злість того хлопчика залишилися? — запитала вона.

Даня заплакав. Він старався триматися до останнього, але не витримав. Трохи заспокоївшись, він запитав:

— І що мені тепер робити? Краще б вона померла.

— Ти потрібен тим, хто в тебе є і ти потрібен тим, кого ще зустрінеш, — відповіла на це терапевт.

— Але я не можу справитися з собою, — відкинувшись назад в кріслі, безнадійно сказав Даня. В нього були червоні очі, а якщо придивитися, то ще було видно його ледь помітний фінгал під одним із них.

— Для цього ти тут. Скажи, всі ці роки терапія допомагала тобі не зірватися і не зневіритися остаточно? Давала тобі опору, якої тобі так постійно не вистачало? — спитала терапевт.

— Давала, — Даня згадав, що ця жінка для нього значить, і регулярні сеанси давали йому досвід, який він не міг взяти ще десь. З часом цей досвід перетворювався у внутрішні опори і усвідомлення себе, які дуже повільно, але все ж впливали на нього позитивно.

— Я теж так думаю.

— І мені останнім часом часто сниться Ксюша, — сказав Даня після деякої паузи.

— Хто така Ксюша? — трохи розслабившись в кріслі, закинувши ногу на ногу і з приємним здивуванням, що можна тепер говорити про інше, запитала вона у відповідь.

— По суті, я пам'ятаю сни тільки ті, в яких є вона, — промовив Даня. Потім він подивився на психотерапевта, переводячи повільно погляд знизу вгору в роздумах. Тільки після цього він відповів: — Я розповідав про неї вже не раз. Це дівчина, з якою я прожив близько року після того, як ми з Артуром роз'їхалися. Пам'ятаєш?

— Згадую, так. Це було давно.

— Давно, — Даня знову зробив паузу. — Ксюша мені сниться час від часу, а так як, в основному, прокидаючись, я не пам'ятаю, що мені сниться, то сни з нею особливі, тому що це єдині сни, які я бачу.

— Часто сниться?

— Кілька разів на місяць точно, — відповів Даня.

— Ти про неї майже ніколи не розповідав, — зацікавилась терапевт. — Розкажи більше.

— Вона вже заміжня і давно не пам'ятає про мене, — розпочав Даня.

— Коли ти її бачив в останній раз?

— Приблизно шість років тому, — відповідаючи, Даня дивився на картину на стіні, вже як з хвилину відвів погляд від цієї зеленоокої жінки навпроти і, здавалося, не збирався відриватися від споглядання картини. — Можливо, рік з нею був найкращим в моєму житті.

— Ти був щасливий з нею?

— Безтурботно щасливий, але все зіпсував. Вона мене прощала знову і знову, а я все псував і псував.

— Чим саме? — не зупинялась розпитувати терапевт, сиділа вона розслаблено. Нарешті Даня перевів погляд з картини на неї.

— Я міг піти з дому, нічого не сказавши, і повернутися через дві доби. В такі моменти Артур, який поняття не мав також, де я, завжди старався мене прикрити, коли вона дзвонила до нього, не знаючи до кого звернутися. Але вона все розуміла. Міг зрадити її і розповісти про це, спокійно спостерігаючи за її реакцією. Садистично спостерігаючи за її болем. Один раз я її навіть вдарив. Що зі мною було, я не можу собі пояснити. Вона мене прощала знову й знову, — повторивши це, він зробив паузу. — Люди зі мною тільки страждають.

— Як ти себе відчуваєш, коли прокидаєшся після цих снів? — це питання прозвучало з такою ж інтонацією, як завжди, але якби ви знали цю жінку набагато краще, то могли б вловити, як голос трішки здригнувся від жалості.

— Це найщасливіші ранки в моєму житті.

В той день Даня не поїхав по барах і не нарвався на когось, хто міг йому знову дати по обличчю. Він поїхав додому. Точніше, до мене додому, де цілий день провів у кімнаті.

16.02.22

Я ж, навпаки, вчорашній день провів в офісі зі своєю колегою з команди. Цілий день разом, окрім одного короткого моменту, коли до нас навідалася прибиральниця. Колега приєдналася до нашої компанії нещодавно, тож вона була ще новенька і наскільки я знав, саме вона частіше за всіх відвідувала офіс. Більшість із цих днів проводячи в ньому в післяковідній самотності. В той день ми багато говорили і багато обговорювали. Настільки багато, що я нічого не встиг зробити з того, що запланував. Вона розповіла, що хоче скористатися можливістю поїхати на два тижні за кордон. Використати ту пропозицію, яку надавала компанія. В якийсь момент ця думка почала мене спокушати теж. Оплачений готель за рахунок компанії на два тижні. Інша країна — Польща чи Болгарія. Моя новенька колега в ролі мого супутника, а вона була достатньо приємною. До того ж вчорашня атмосфера в аеропорту ще лишалася в моїй пам'яті. Я задумався: а що мені заважає поїхати? Не знайшовши того, що мені заважає, я домовився з нею, що подумаю ще до завтра, перш ніж остаточно прийняти рішення. Добре, що я вирішив не брати другий день поспіль лікарняний і вирішив навідатися в офіс, думав я, коли їхав ввечері на метро додому. Цікаво, що на моє питання про війну вона відповіла однозначно, що нічого не буде. Що це політичні ігри, які нас не повинні хвилювати. Але якщо є така пропозиція, то чому б трішки не поподорожувати.

Вранці, коли я прокинувся, ідея поїхати мені здалася все ж таки не на часі. Даня не виходив з кімнати до дванадцятої, і весь цей час я присвятив тим робочим завданням, які накопичилися за понеділок і вівторок, тому залишився

працювати на кухні в компанії фікуса та мимоволі відволікаючих мене сумнівів про доцільність такої подорожі.

— Я спав одинадцять годин, — сказав мені Даня, не вітаючись, після того, як вийшов з кімнати за своєю звичкою, яка вже почала мене дратувати — ходити тільки в трусах. Він пішов у ванну, а потім повернувся назад до себе в кімнату. Тільки ще через хвилин тридцять він знову вийшов звідти і прийшов до мене на кухню. Благо, він вже був одягненим.

— Треба поснідати, — сказав він.

— Треба поговорити, — відповів я.

— Надіюсь, ти мене не виганяєш.

— Я про це думав, але не сьогодні, — відповів я і закрив ноутбук, відклавши його подалі. — Я думаю про те, щоб скористатися можливістю поїхати в недовгу подорож за рахунок компанії.

— Вони дійсно організовують релокацію на декілька тижнів? — поцікавився Даня, взявши з плити турку, підійшов і простягнув руку з нею до мене. Я не відреагував, але він продовжував так стояти.

— Так, — відповів я, беручи турку, щоб приготувати нам каву.

— Це трохи дивно. А якщо вони вас вивезуть, а потім повернуть і якраз після цього почнеться війна? Як вони можуть бути впевнені, що саме зараз розпочнеться війна, якщо вони допускають, що вона взагалі розпочнеться, — роздумував він.

— Гадки не маю. Може, їм просто немає куди витрачати гроші, — припустив я спокійно, без якогось відчуття, що війна це якась серйозна загроза особисто для мене.

— Або вони мають друзів, які мають друзів, які щось знають? — Даня сидів за столом і чекав на каву. Я подивився на його лице і зрозумів, що фінгал вже не видно. Підійшовши ближче, я звернув увагу, що все ж ледь видно, але можна було сказати, що вже пройшло. Я подумав ще

раз, щоб сказати йому, що на ньому все заживає, як на собаці, але знову чомусь не сказав. Зробивши паузу, він додав: — Або вони довіряють ЦРУ, а не так, як ми, віримо нашим новинам.

— Я не вірю тому, що говорять наші новини, — сказав я.

— Віриш. Інакше ти б не думав ні секунди, чи варто тобі їхати, — ця його фраза змусила мене задуматися, що, може, дійсно я недооцінюю небезпеку. Тоді, наливаючи каву на кухні, я ще раз переглянув цю можливість як таку, яка якраз дуже на часі, а не навпаки. Якщо, звичайно, повірити ЦРУ і всім знакам навкруги. Тільки тоді я і зрозумів, що якщо все-таки є дійсно небезпека, то немає ніяких причин у влади попереджати про це людей, а, навпаки, є причини їх заспокоювати.

Даня випив каву і, не снідаючи, знову зник у своїй кімнаті. Я відклав знову всі робочі питання, над якими працював, і почав переписуватися з колегами, детальніше їх розпитуючи, що хто думає і хто би куди поїхав. Було три опції. Рейс в Краків, але ще поки що не зрозуміло якого числа і взагалі про цей варіант не було невідомо нічого, окрім того, що він є. Ще був чартерний рейс в Софію двадцять другого лютого. І третій варіант був найменш привабливий для мене — поїхати в Львів чи кудись на захід країни з певною фінансовою компенсацією від компанії на житло і дорогу, але організовувати ти мав сам абсолютно все для себе.

Я не був ні в Кракові, ні в Софії раніше, тому обидва варіанти були однаково цікавими. Але та новенька, з якою я провів вчорашній день в офісі, написала, що вона поїде в Софію. Ще вона написала, що буде їхати зі своєю сестрою, яка не працювала у нас в компанії. Так я дізнався, що можна ще й брати членів родини.

Я вже давно хотів змінити роботу, але ніяк не наважувався. Мені подобалася думка, що якщо мене звільнять, то я і не буду проти. Якимсь чином мислити саме так мені

допомагало не боятися залишитися без роботи. Ця думка також допомагала мені працювати, коли немає бажання, як і не працювати, коли його теж немає. Тому, коли я написав відповідальному менеджеру про те, що хочу податися на поїздку в Софію, то ще спитав на всякий випадок без жодних докорів сумління, чи можу взяти з собою брата, хоча ніякого брата в мене не було. Менеджер відповів, що можна, але доведеться розділити з ним свій готельний номер. Все, що потрібно надіслати — це фото паспортів і мати вакцинацію від Ковіду або тест, зроблений за 24 години до прибуття в Болгарію. Це були ті останні місяці, коли це ще перевіряли. Написавши, що на рахунок брата ще точно не впевнений, я пішов до Дані в кімнату запитати його, чи він не хоче провести ще два тижні зі мною в Софії. Як казав мій колега Флемінг з «Копенгагена»: «Немає нічого кращого за старих друзів».

Я постукав в кімнату Дані і через секунд п'ятнадцять, не почувши відповіді, зайшов. Він лежав на надувному матраці і читав «Біси».

— А ти не жартував щодо цієї книжки, — розпочав я. Даня відклав книжку і відповів, що не так багато речей в цьому світі, про які не можна жартувати і що це одна із них. Я вже давно себе привчив не сприймати серйозно ті його вирази, коли не зрозуміло, серйозно він чи ні, тому відразу перейшов до того, для чого прийшов. — В тебе є закордонний паспорт?

— Так, — відповів він. Після цього я описав двома словами усе від вчорашнього дня в офісі до своєї переписки з менеджером.

— Я спитав, чи можу взяти свого брата з собою, бо подумав, що з тобою буде цікавіше туди поїхати, — сказав я.

— В нас різні прізвища, — відповів Даня.

— Думаю, це найменша із наших проблем.

— А рехаб?

— Ти скільки часу вже плануєш лягти в рехаб і відкладаєш? — спитав я.

— Але тепер я налаштований серйозно, — відповів він.

— Якщо ти налаштований серйозно, то за два тижні нічого не зміниться.

— Добре, поїхали, — Даня згодився дуже легко. — Добре, що це після весілля.

— Так, добре, — я вийшов з кімнати, а Даня знову взявся за книжку. Але через кілька секунд він її відклав, дуже швидко підвівся, буквально одним стрибком, з матраца і наздогнав мене в момент, коли я вже майже зачинив двері.

— Виходить, ми втікаємо від війни? — запитав він, заходячи за мною на кухню.

— Ми їдемо дивитися Софію, — відповів я, відкривши знову ноут і збираючись відписати менеджеру, що брат їде зі мною.

— Ми втікаємо від війни, — продовжував він. — Звичайно, війна, з однієї сторони, історичний шанс померти з сенсом, а з іншої, померти, як це й було завжди — ні за що.

— Що ти маєш на увазі? — запитав я. Даня в цей час збирався готувати сніданок, діставши сковорідку і яйця.

— Те, що коли люди йдуть на вибори, то вони голосують за покращення життя для себе: майбутній розвиток, соціальний статус. Але коли люди йдуть на війну, то вони йдуть захищати домівку і те розуміння себе в цьому світі, яке вони мають.

— Що тут поганого? — спитав я. — Чому ж померти ні за що?

— Мені здається, — сказав Даня, — має бути абсолютно навпаки. Хоча б з тої простої причини, що у більшості своїй люди не мають ні патріотизму, ні розуміння, для чого вони, окрім як виплатити іпотеку і відправити дитину вчитися в кращий університет, за той, в якому навчалися вони самі. Але коли приходить війна, то ця проста людина йде вмирати за те, чим ніколи не жила, а коли війна

закінчиться, то вона повернеться жити до того самого, чим жила перед цим — іпотеки і оплати навчання дітей.

— Я з тобою не згоден, — відповів я. Через пару секунд роздумів продовжив: — Люди вмирають за свій народ, щоб він не був поневолений ворогом і міг проводити ті самі вибори, на яких люди мають шанс вибрати тих, хто зможе зробити їх життя легшим. І зробити це в своїй країні — в рідному домі.

— Так я це ж і сказав, — засміявся Даня. — Все в цілому зводиться до іпотеки і майбутнього своїх дітей. І до нових виборів.

— Я не розумію, чому вмирати ні за що, — не міг второпати я, що Даня хоче цим сказати. — Не буде ніякої іпотеки і виборів, якщо не буде країни.

— Та тому що, — роздратовано відповідав Даня. — Помирати ні за що означає помирати за ті ідеї, які не сповідуєш в житті, а тільки сповідуєш тоді, коли треба вбити іншого, щоб вижити самому. Інакомислення, яке ми називаємо патріотизмом.

— А помирати з сенсом? — спитав я.

— Це помирати за ті ідеї, без яких ти не можеш жити навіть без війни.

— Тобто люди мають помирати за іпотеку і майбутнє дітей, а не за свободу і свою націю, — припустив я.

— Якщо вибирати, то краще за іпотеку і майбутнє своїх дітей — це хоча б звучить не лицемірно, — зі злобою посміхнувся Даня. — Люди помирають буквально за саме те, за що готові віддати свій голос на виборах. Помирають за свій вибір. В інакшому випадку, вони будуть помирати за те — за що їм скажуть померти. І вбивати так само.

— Я знаю, за що ще варто помирати, — сказав я. — За те, щоб до твоєї домівки, де твоя сім'я живе, не міг прийти ворог і ти не був безсилий їх захистити.

— Однозначно, — відповів Даня. — Особливо тоді, коли твою домівку, де живе твоя сім'я, не руйнує безкарно той,

кого ти вибрав на останніх виборах. І кого ти так само підеш захищати, як тільки відправишся захищати свою сім'ю.

— З твоїх слів виходить, що немає ніякого сенсу захищатися, — сказав я.

— Захищатися сенс є завжди. Немає сенсу захищати тих, хто хоче тебе тільки використовувати.

— Влада завжди використовує народ, — сказав я.

— В тому і трагедія, — відповів Даня. — Як кажуть лікарі: все може бути як отрутою, так і ліками — питання тільки в дозі. Питання тільки в тому, наскільки влада використовує народ. Демократія — це угода між ними про взаємне використання. Все інше — паразитування.

— Це логіка обивателя, — сказав я.

— Нехай так, але народ — це передусім обиватель. Влада має бути зацікавлена захистити обивателя так само, як і він її. Інакше ніяк, — відповів Даня.

— Ти не віриш в наш народ? — запитав я.

— Якщо я в когось і вірю, то це тільки в наш народ, — сказав Даня. І додав іронічно: — Якщо говорити про війни, а не про вибори.

— Що ти вчепився в ті вибори? Ніяк тобі це не дасть спокою, — сказав тепер вже я роздратовано.

— Бо я параноїк, — відповів він з насмішкою. — Але це ще не означає, що в цьому немає сенсу.

Даня повернувся знову в кімнату. Я повернувся до своїх робочих питань. Так тривало до шостої вечора, коли Даня знову з'явився на кухні і запропонував вийти кудись прогулятися. Якщо ще один вечір ми б провели в розмовах на кухні, то я б зійшов з розуму, тому ідея вийти хоч кудись здавалася привабливою. Сподобалося б гуляти по вулицях у таку погоду тільки мазохістам і собачникам. Це стало причиною, що все, що ми змогли придумати — це піти в якийсь бар. Хоча, якби не було Дані в моїй квартирі, я б переглядав який-небудь фільм наодинці з собою, з гарячим

чаєм в руках. Я відчував, що стає важко розділяти з ним побут і починав сумувати за часом, який би міг приділити тільки собі. Чому ж тоді я запропонував поїхати разом в Софію? Напевно, не хотілося в чужій країні відчувати себе самотньо. Може, мені щось підказувала інтуїція. А може, краще подорожувати з тими, хто тобі не байдужий. Чіткої відповіді на це я не знайшов, але в кожному разі попереду були насичені дні.

— Покажеш її інстаграм? — запитував Даня по дорозі до трамваю, після того, як я йому розповів про Оксану з аеропорту.

— Ні, — відповів сухо я.

— В любому випадку ти її бачив наживо. Вже непогано, — говорив він. — Інстаграм — це один із найголовніших світових обманів.

— Тому що там всі не такі, якими є в житті?

— Це дратує, скажи?

— Мене не дратує, — відповів я.

— Я був кращої думки про тебе, — говорив він, згорбившись від холоду в своєму нетеплому пальті.

— Є хоч щось в цьому світі, до чого ти ставишся без скептицизму? — запитав я.

— Треба подумати, — ми деякий час мовчали. Вже підходячи до трамвайної зупинки, коли я уявляв завтрашню зустріч з Оксаною і геть забувся, що запитував, Даня відповів: — До науки.

— Що? А, зрозуміло, — згадав я. — До науки, добре. Ти типовий нігіліст. — Після того, як з мене вилетіло це слово, я зрозумів, що так довго його не чув ніде, що ледве пам'ятав його значення і навіть не розумів, з яких закутків моєї голови воно раптово з'явилося в цей момент. Це було так несподівано для мене, що я навіть повторив його собі пошепки, але повторив достатньо гучно, щоб Даня його почув. Він повернувся, подивився на мене і сказав:

— Прочитай «Біси», може, й ти трохи станеш нігілістом після цього.

— Та відчепися ти від мене з цим… — я не закінчив, тому що ми обидва побачили, як під'їжджає трамвай і побігли до нього. Нам ще потрібно було добратися до зупинки через підземний перехід. Помчали через нього, щоб встигнути.

Ми доїхали до вокзалу на кінцеву, а звідти пройшлися хвилин п'ятнадцять до «Портер-пабу» на Жилянській.

— Могли б вибрати щось краще, — сказав Даня по дорозі.

— Могли б поїхати взагалі в іншу сторону, якщо ми вже йдемо в «Портер». Було б ближче, — відповів я.

— Якщо є вибір між центром і «іншою стороною», то завжди вибирай все, що ближче до центру. Навіть якщо це місце для пролетаріату, — пробурчав Даня, ще більш згорбившись.

— Холодно? — запитав я.

— Завжди, коли тверезий.

Зайшовши всередину, я здивувався, як багато там простору всередині. Я ніколи не був у цьому пабі. Тепер я розумів, що раніше то був завод чи фабрика, а тепер місце, де такі, як ми могли вбити вечір середи. Я так і не зрозумів: це так пусто на фоні просторості чи дійсно там було пусто. Ми сіли на барі, де, крім нас і бармена, не було нікого. Мені навіть цей бар почав подобатися.

— Що будете? — спитав бармен, який на вигляд був нашого віку. Даня замовив собі віскі, а я кухоль пива.

— Знаєш, яка ще ознака того, що паби для простолюдинів? — спитав мене Даня і, не дочекавшись відповіді, сказав: — Тут завжди показують тільки футбол.

— А що мають показувати? — спитав я.

— Немає ні одного пабу на землі, в якому би показували теніс.

— А що теніс є ознакою того, що місце не для простолюдинів?

— Ні, але він не підходить чомусь пабам, — розмірковував Даня. — Чому? Не знаю.

— Він потребує багато уваги, а це не для таких місць.

— Точно, — відповів Даня. — А ще в футболі більше простих емоцій. В тенісі вони більш складні.

— Більш складні?

— Так, особливо в жіночому тенісі. Коли я дивлюся ігри жінок, то, можливо, половина мого задоволення від того, як вони стараються приборкати свої ж власні емоції, граючи не тільки з суперником, а ще і з собою. В чоловічому це не так видно.

— Не знав, що ти любиш теніс.

— Я люблю жіночий. Я люблю його настільки, що іноді заплющую очі і тільки слухаю їх крики від ударів ракеткою по м'ячу. Мене це якимсь чином заспокоює.

— В пабах ти маєш пити, і чим більше — тим краще, і, можливо, ще з кимось вести свою п'яну бесіду. А не витріщатися дві години уважно на тенісисток, — сказав я.

— Чому так, а не інакше? — спитав Даня. — Хоча вести бесіду — це теж в деякому сенсі теніс. Я сьогодні, після нашої розмови вдень, знаєш, що ще подумав?

— Що?

— Що якщо війна все ж таки буде, то що нам робити за кордоном? Чекати? — запитав Даня.

— Думаю, що якщо навіть щось почнеться, то це не затягнеться, — відповів я. — Пару тижнів максимум.

— Може бути так само, як було з Кримом, — несподівано сказав бармен.

— Я теж думаю, що вони налякають, після чого наша влада щось підпише і будуть нові кордони в країні вже без Донецької і Луганської областей, — погодився Даня.

— Не впевнений, що їм саме це потрібно, — сказав бармен.

— Ти думаєш, що буде війна? — втрутився я, запитуючи у бармена.

— Так. А ви думаєте, Україні потрібен був Крим? — спитав він у відповідь. — Я в 2014 році служив там по контракту. В морській піхоті.

— Я звернув увагу, що цей бармен високий, з короткою зачіскою і, було очевидно, він займається спортом.

— Здали Крим? — спитав Даня.

— Здали, навіть не думаючи, — відповів він. — Нас підняли по тривозі і відправили на аеродром. Ми його зайняли і висадка на нього вже була після цього неможлива. Потім поступила команда повертатися в казарму. Вранці на аеродромі вже були росіяни.

— Ну все ж таки трохи подумали, якщо вас спочатку відправили, а потім відвели, то це вже схоже на якийсь процес мислення. Хоча, звичайно, чого очікувати від такої армії, — цинічно роздумував Даня, після чого замовив ще одну порцію віскі.

— Від якої армії? — спитав бармен, наливаючи Дані знову.

— Кинутої всіма. Залишеної і забутої, як непотріб якийсь, — відповів Даня.

— Не поспориш. В ті роки так і було. Навіть дівчата в якомусь третьосортному нічному клубі після того, як я говорив, що служу в армії, починали на мене дивитися, як на безпритульного. Але, точно можу сказати одне: ми з хлопцями були готові захищати аеродром до останнього, — сказав бармен.

— Навіть не сумніваюсь, — сказав Даня. А потім він подивився на мене і додав: — Це те, про що я тобі говорив вдень: ти хоч головою бийся об стіну, але як скаже начальство — так і буде.

— Так, — підтримав Даню бармен.

— То ти думаєш, що все-таки буде війна? — спитав я у нього.

— Схоже на те. Навіть якщо це навчання, то вони затягнулися, щоб залишатися всього лише навчаннями. Якщо це навчання, то навчання для майбутнього вторгнення. Чи як це все розуміти? Не знаю, не хочеться взагалі про це думати, — відповів він.

— Ти підеш служити, якщо призвуть? — запитав я його знову.

— Звичайно, — відповів він. — Мене призвуть в першу чергу. Як резервіста.

Після цього бармен пішов до якогось діда, який всівся з іншого боку бару. Дід теж був у дуже легкому пальті. Напевно живе поруч, подумав я. Потім я озирнувся навкруги. Все так само: дуже просторо і дуже пусто. Стало якось тривожно.

17.02.22

День проходив паршиво. На роботі нічого не клеїлося. Від вчорашнього дня залишився дивний присмак тривоги. В голову лізли думки, які не вдавалося вигнати надовго. Вони знову поверталися. Спроби відволіктися, спроби раціоналізувати, спроби не вірити. Але думки поверталися. Здавалося, що світ мене підхопив у вирій своїх подій, в яких я був не більше ніж заручник. Потрібно приймати рішення, бути готовим. Здавалося, що я схопив вірус параної від Дані. Бармен сказав, що може бути війна. Марго поїхала через те, що може бути війна. Я після обіду відправив наші з Данею документи, щоб виїхати, тому що може бути війна. Ракети, танки, вбивства, смерть. Що це? Хіба можливо до цього підготуватися? Ці думки поверталися, як невідоме, що наступає просто на тебе. Але наступає нібито не по-справжньому, тільки здогадками. Неможливо. Прийде сюди хтось, хто може мене вбити? Прийде, щоб я його вбив? Неможливо. Але відпустити ці думки все одно тепер вже не вдавалося. Непередбачуваність завтрашнього дня, яка, здавалося, що літає в повітрі, засіла в моїй голові. Вдень я, так само нічого не встигнувши зробити по роботі, вирішив прилягти подрімати. Але провалився в міцний сон на декілька годин. Прокинувшись о п'ятій годині вечора, я збагнув, що геть скоро маю зустрітися з Оксаною. Я навіть не повертався до роботи, а зразу пішов в душ.

Звичайно, я викликав таксі, щоб не псувати собі вечір громадським транспортом. Все-таки вже пора задуматися про власну автівку. Хоча б для таких вечорів. Я їхав і розглядав вулиці. Вони сприймаються по-різному залежно від того — працював ти сьогодні вдома чи працював в офісі.

Якщо це був день в офісі, ці вулиці втрачають щось романтичне, перетворюючись на невід'ємну частину рутини. Але якщо ти працював вдома, то вони перетворюються на твоїх друзів, які зустрічають тебе ввечері і хочуть зависнути разом, щоб викинути всю рутину з голови.

Я думав по дорозі, яка вона без тієї своєї мішкуватої футболки. Оксана — приємне ім'я. Я відкрив інстаграм і почав передивлятися її фото. Ця худенька брюнетка з кучерявим волоссям мене інтригувала настільки, що я не пам'ятав нічого з того, чим був стурбований цілий день. Ми зупинилися в заторі і почали їхати ривками. Звична справа, я спокійний, бо затори заклав в час на дорогу. Перестанеш рахуватися з ними — і вулиці міста не тільки можуть перетворитися на частину рутини, але на ту частину рутини, яка тебе буде тримати за горло, рік від року здавлюючи твоє горло все сильніше. Затори також можуть стати прекрасним способом побути наодинці з собою, але ж не кожний ранок, а потім ще й вечір, коли, скоріше за все, ти голодний, і так з понеділка по п'ятницю все життя? Я стояв у заторі, радіючи, що в мене така робота, що не обов'язково ходити в офіс. Це дуже дивно, коли щось погане, як Ковід, дає можливість позбавитися офісу, як твого обов'язку. Потім ти відкриваєш, що і метро, і затори, і сам собою офіс можуть бути приємними, якщо не перетворюються в рутину.

Ми домовилися зустрітися в «Pink Freud» на Подолі. Коли я вийшов з таксі, в мене було пів години в запасі. Ще я планував, що на хвилин п'ятнадцять Оксана запізниться. Пройшовши всередину, я сказав, що замовляв столик. Мені запропонували декілька на вибір, але всі вони були не затишні. Я був тут раніше, але чомусь не подумав, що це місце підходить для чого завгодно, але не для першого побачення. Я не перебирав столиками, а просто сів за найближчим із запропонованих. Замовив віскі сауер і чекав на неї. Оксана працювала в аеропорту в Борисполі, але

жила в Києві. На лівому березі, на Позняках. Ми могли б зустрітися й там, але це ще більш не підходить для першого побачення, ніж абсолютно не романтичний «Pink Freud». Я сидів і дивився на свій віскі сауер, поки збагнув, що цей заклад і атмосфера в ньому ідеальні для зваблення. Мені подумалося, що можна випити багацько коктейлів і постаратися затягнути її до себе, якщо розчарування від цього вечора спіткає мене швидко. Навіть якщо й не розчарування, то це теж непоганий варіант. Але в моєму випадку здавалося, що такий варіант із світу фантастики. Хоча я розумів, що чим більше буду пити, тим більше цей варіант мені буде подобатися. На телефоні засвітилося повідомлення від Оксани. Вона приїхала на п'ятнадцять хвилин раніше. Не знаю чому, та це застало мене зненацька. Я дуже швидко добрався від свого столика до входу, вийшов на вулицю. Я не зразу її побачив, а коли побачив, не впізнав одразу — мені знадобилося десять секунд дивитися на неї, щоб впевнитися. Що за ідіот? Підозрюю, що це моє вдивляння було дуже незграбне. За ці десять секунд мого споглядання її в майже завмерлому стані тіла, вона підійшла і привіталася. Ці десять секунд варто описати. Напевно краще знизу до верху. Вона була на підборах. В розстібнутому чорному пальті, під яким була вишневого кольору сукня. На голові вже не хвостик, а повноцінна укладка. Легка сумочка в руках. Її, як вона стояла переді мною, можна було сміливо звідти перенести просто на весілля Артура і Шаіри. Наскільки шикарно і навіть якось святково вона виглядала. Я цього не очікував. Я стояв в якомусь светрі, джинсах і черевиках з легкою щетиною та ще й при всьому десять секунд просто безглуздо витріщався.

— Привіт, — сказала вона.

— Привіт і вибач, — відповів я.

— За що? — усміхнулася вона.

— За те, що в мене такий вигляд… — я зробив паузу. Подивився на себе і показово провів рукою зверху вниз, ніби презентуючи себе, а потім сказав лише: — Отакий.

Ми пройшли всередину, сіли за столик, я розпочав з питань «Як доїхала?», «Як тобі це місце?», «Що будеш пити?». Питання були банальні і безглузді, і я починав себе ненавидіти за це. З кожним моїм безглуздим питанням, я все більше усвідомлював, наскільки вона гарна. Вона відповідала на кожне м'яким тоном з легкою усмішкою. Прекрасний голос. В якийсь момент я просто замовк. Вона вибирала коктейлі, але обрала теж віскі сауер. Я замовив собі також ще один, розуміючи, що мені це, може, й не допоможе, але хоча б знеболить моє відчуття нікчемності.

— Вибач ще раз, — сказав я після паузи і замовлення коктейлів.

— За що на цей раз?

— За те, що, окрім того, що я зустрів тебе в цьому светрі, то ще й зустрів тебе валом банальних безглуздих питань.

— Це мило, — відповіла вона.

— Ти дуже гарна, — сказав я.

— В аеропорту була інакшою? — запитала вона.

— Так, але зараз ти шикарна. Я відчуваю себе … — я не закінчив, так і не підібравши слово, ніби застрягнувши в паузі.

— Все прекрасно, — відповіла вона. — Скажи краще, чому ти вирішив підійти там, в аеропорту.

Я вирішив розповісти правду. Якщо ти вже провалюєшся, то напевно не варто вигадувати щось, стараючись з допомогою брехні вибратися. Я розповів про те, як проводив Марго.

— Це та, яка твоє кохання нерозділене? — спитала Оксана, пам'ятаючи нашу першу розмову.

— Я би не сказав, що вона моє кохання. Я би сказав, що хотів її зрозуміти дуже довго.

— Ну тобто закохався, — посміхнулася Оксана.

— Але не знаю в що і наскільки це було по-справжньому, — відповів я, посміхнувшись у відповідь.

— То що? Чому підійшов?

— Вона розмірковувала про те, наскільки мені потрібно знайти класну дівчину для себе і завести стосунки, а потім вказала на тебе, — відповів я, розуміючи, що звучить це так, що геть не красить мене, а навіть навпаки.

— Я пам'ятаю, як ви прийшли, взяли чай і сиділи за столиком, — сказала Оксана. — Ти здавався дуже задумливим.

— Багато чого відбувається в останні дні, чого я не розумію, — відповів я.

Розмова почала йти легше. Я трохи розслабився. Ми допили коктейлі і взяли ще по одному. Я розповідав про свої переживання, які не давали мені спокою в першій половині дня. Я розповідав про весілля Артура, про те, що в нього буде дитина. Я розповідав про Даню, який живе цей місяць зі мною і про ті пригоди, які в нас були за цей місяць. Я розповідав про все, що просто виривалося з мене саме собою. Вона слухала, уточнювала, я запитував у відповідь її думку про те чи про інше. Але, в основному, я більше говорив. У деяких паузах між цим моїм проривом назовні всього, що цей місяць приніс, я трохи розпитував про неї. Таким чином йшла розмова, і в якийсь момент я зрозумів, що ми замовляємо вже по п'ятому чи по шостому віскі сауер. Мені подобалося. Вона не просто була гарною, вона була шикарною. Я закохався, здавалося, безповоротно. Чим більше ми п'яніли, тим більше розмова ставала простішою, але приємнішою. Ми почали сміятися частіше і вже по черзі згадували смішні моменти із життя. В цей період розмови мої речення починалися «А в тебе було колись таке, що…» або «Ти ніколи не …». Але ми сміялись. Так швидко і так легко. Ще пару віскі сауер. Я дуже хотів, щоб цей вечір тривав, ще й ще. «Якщо він закінчиться, я буду нещасним», подумав тоді. В якийсь момент я просто спитав:

— Не хочеш поїхати до мене?

— Щоб познайомитися з твоїм сусідом? — запитала вона у відповідь, усміхаючись.

— Він не вийде з кімнати, гарантую, — запевнив я, хоча знав, що в мене вдома абсолютно неконтрольоване створіння. І я додав з бравадою: — Хоча Даня абсолютно неконтрольоване створіння, але я, а може, і тільки я, можу на нього впливати. Тому, запевняю, ти його не побачиш, — брехав я, хоча й брехав впевнено. Тому що якщо ти вже перестав провалюватися, то бреши, але тільки якщо вона сидить навпроти в сукні вишневого кольору і сидить вже три години поспіль.

— Поїхали, — нахилившись до мене і подивившись просто в очі, з деякою паузою відповіла вона.

Через емоції та алкоголь я не міг відчути всю повноту радості, але навіть так мене розривало зсередини. Відразу після того, як викликав таксі, пішов в туалет і почав дзвонити Дані. Він відповів на третій раз тільки, доводячи мене цим до сказу.

— Ти пам'ятаєш, що ти питав, чи я тебе ще не виганяю? — розпочав я.

— Не виходити з кімнати? — запитав одразу він у відповідь сміючись.

— Так. Я не сам приїду.

— Я зрозумів, — відповів він. — Не переживай. Ви мене не побачите. Щасти.

Я поклав трубку і подумав, що з Данею щось не так. Він дуже легко і по-доброму зі мною говорив. В мені залишалася тривога, що він вискочить із кімнати, як тільки ми зайдемо в квартиру. Але він не виходив з кімнати.

18.02.22

Оксана поїхала додому о сьомій ранку. Після цього я вже не спав. Почав готувати сніданок. Ввімкнув новини. Вимкнув через п'ять хвилин. Якщо наші новини для чогось і створені, то це для того, щоб нічого не було зрозуміло. Я вирішив одразу після сніданку сідати за роботу. Цей тиждень був насиченим, але це відбивалося на роботі в негативний бік. Даня з'явився достатньо рано, як для його стилю життя. О дев'ятій він вийшов на кухню і, підійшовши до мене, поклав руку мені на плече. Я подивився на нього, він усміхався мені у відповідь.

— Поїхала вже? — спитав він.

— Так, — відповів я небагатослівно. Він забрав руку і пішов за туркою, після чого повернувся і простягнув її до мене.

— Зроби каву, будь ласка, друже, — сказав він приємним тоном, незвичним для нього. Я взяв турку і, підійшовши до плити, зайнявся кавою. — Все-таки ти молодець. Наступне весілля твоє.

— Може, твоє? — спитав я.

— Ні, я проведу своє життя без зайвих ускладнень. Не думаю, що це моя доля. Її звати Оксана? — запитав Даня, згадавши те, що я йому вже розповідав про цю дівчину.

— Оксана, — відповів я.

— Гарне ім'я.

— Вона теж гарна, — додав я.

— Одружуйся. Це все ж краще, ніж жити з фікусом в такій стрьомній хаті.

— Чому вона стрьомна?

— Холостяцька. Вона для сексу і саморуйнування, а в тебе ні того, ні іншого майже немає. Одружуйся, — повторив він.

— Спочатку Марго мені це каже, тепер ти, — сказав я. — Люди, від яких менше всього я очікував таких порад.

— Тоді це точно знак, — сказав Даня. Я подав йому каву. — Піду покурю. В нас сьогодні ж великий день, прощаємся з Артуром.

Даня вийшов з кухні. Я подзвонив Владу і спитав, як ми сплануємо сьогоднішній вечір. Він мав забрати Артура і приїхати до нас. Далі стандартно все. Віскі і стрип-бар. Холостяцький вечір за два дні до весілля, коли здавалося, цей холостяцький вечір вже нікому не був цікавий. Чи, можливо, мені здавалося, тому що він не був цікавий тільки мені. Даня здавався радісним, можливо, якраз йому це тільки й було цікаво. Так можна було роздумувати скільки завгодно, якби на мені не повисло багато робочих завдань, які треба було терміново вирішити. Я продовжив працювати фактично без перерв до вечора. Ентузіазму мені в цей день вистачало.

О сьомій вечора Даня зайшов на кухню і поставив переді мною пляшку текіли.

— Я готовий, — сказав він і сів поруч.

— Влад з Артуром вже в дорозі, — я сидів навпроти відкритого ноуту і вже не працював, а просто витріщався на ексель-таблицю, яка була відкрита в одній із п'ятнадцяти вкладок браузера. Я вже так сидів хвилин з п'ятнадцять, втомившись, але нарешті зрозумів, що все, що було необхідно, я підтягнув до якогось мінімально пристойного стану.

— Хто взагалі працює до сьомої вечора в п'ятницю? — спитав Даня, дивлячись на мене.

— Той, хто живе з тобою і весь тиждень займався чим завгодно, крім роботи. Я в душ, — сказав я, залишаючи Даню на самоті на кухні.

— Не треба в душ, залиш на собі запах сексу, — прикрикнув мені він у відповідь після того, як я вийшов з кухні.

Поки я був у душі, Даня випив трохи текіли, ввімкнув на моєму робочому ноуті музику на максимальну гучність. Коли я зайшов, то хотів спочатку сваритися, що він його чіпав, але не зробив цього і всього лише зробив тихіше. Даня налив мені текіли.

— Ай, до чорта, все одно цей тиждень вже не буде іншим, — сказав я. Ми випили і через хвилин десять Влад і Артур подзвонили в двері. Даня підскочив і побіг до дверей. Він відкрив і по черзі обійняв обох. З ним щось було не так. Потім він повернувся і налив ще дві чарки.

— Як ти вирішив з машиною? — спитав я у Влада.

— Залишу в тебе в дворі, а завтра вранці вже заберу, — відповів Влад. Йому було потрібно вранці забирати Софію.

— То ми вранці ще зустрінемося, — сказав Даня. Він простягнув по черзі кожному по чарці текіли. — За тебе, Артур, за наш останній вечір на порозі нового життя, — виголосив він.

— Коли я одружувався, здається, ти навіть цього не помітив, а тут страждання на лиці, — сказав Влад, сміючись.

— Ми були молодші, та і Артур завжди для мене був тим самим єдиним, а не просто одним із… — Даня зробив коротку паузу, засміявшись, і додав: — Чотирьох.

Влад по-дружньому сказав, що це взаємно, і ми випили. Після цього ми випили ще раз, а потім, коли таксі, яке ми викликали, було вже десь недалеко, випили ще. Ми зібралися в «Арену-Сіті» в самому центрі, де мали піти в «Золотий Носоріг», достатньо відомий стрип-бар, але перед цим ще був час для пари шотів в якомусь першому, який попадеться під руку, барі.

Ми зайшли в трохи пафосне місце, яке краще за все надавалося на характеристику лаунж-бару. Здавалося, кожному із нас було байдуже, де ми будемо, всім було достатньо весело. Навіть в Дані було важко розгледіти звич-

ний песимізм. Я тоді подумав, що у всіх був настрій на диво легкий, і ми нагадували себе десятирічної давнини. Ще не потертих трохи цим життям. Десять років тому ми мали таку легкість не тільки по п'ятницях декілька разів на місяць. Вона була кожного дня, і останнє, що впливало на неї — це заклад, в якому ми були. Ми дуже не часто могли дозволити собі десять років тому такий заклад, як зараз, не так часто могли дозволити собі таку легкість. Але в цей вечір все було добре.

— Я хочу дещо сказати, — Даня підняв чарку з текілою, коли нам принесли наше замовлення. — Я хочу сказати, що мені пощастило в цьому житті з вами, як мало кому щастить з друзями.

Після цього Даня випив. Усі випили за ним. Влад подивився на Артура, а потім на мене.

— Це все? — спитав він у Дані.

— Що? — здивовано спитав Даня у відповідь.

— Ніякого сарказму?

— Не сьогодні, — відповів Даня, усміхнувшись і поплескав по плечу Влада.

— Ти що з ним зробив? — сміючись, спитав Влад у мене.

— Тепер я хочу сказати тост, — сказав Артур, піднімаючи чарку. — Прийшов час рухатися далі. Але я хочу рухатися далі знаючи, що ви так само залишаєтеся в моєму житті. — Потім Артур нахилився до Дані і сказав: — Але тільки не руйнуючи його.

— Ніколи, брат, — відповів Даня. Вони обнялись. Я подивився на Влада, а Влад на мене в цей момент зі здивуванням на обличчях. Ми всі знову випили.

— Може, все дійде до сліз і ридань в кінці цього вечора? — спитав Влад у мене, сміючись.

— Пам'ятаєш… — почав запитувати Даня в Артура. — Як ми прийшли на день народження до тієї дівчини, яка його організувала на яхті. Я тобі ще говорив, що… уявляєш, якщо там будуть її батьки.

— І коли ми прийшли, там були майже тільки одні її родичі, а яхта була її батька, який, катаючи людей на ній, заробляв на життя, — продовжив Артур. — Звичайно, пам'ятаю.

— Ми тоді каталися по Дніпру години чотири напевно, — сказав нам Даня.

— Давно це було? — спитав я.

— Це ще було до того, як ми з вами познайомилися, — відповів мені Артур. — Дивно, що ми не розповідали цю історію.

— Це точно, — сказав Даня. — Ми йшли Подолом посеред ночі за сигаретами в цілодобовий магазин. До нас підійшла дівчина і спитала, чи немає в нас курити. Таким чином ми втрьох пішли в той магазин, а потім залишилися на одній із лавочок поряд магазину з пляшкою чогось — і так просиділи всю ніч.

— А через декілька тижнів у неї був день народження, — додав Артур.

— Тільки зрозумів, що після того дня народження ми більше не зустрічались ніколи з нею, — сказав Даня. — Але це неважливо. Найкраще, що вона могла нам дати — вона дала.

— Катання по Дніпру на яхті? — спитав я.

— Так. Ми почали ввечері, коли ще було світло, а закінчили геть вночі. Гітара, вино і ми якимсь незрозумілим чином там серед чужих людей. Дуже атмосферний вечір, — сказав Даня.

— А пам'ятаєш, як ти відмазав того панка з його вагітною жінкою від поліції? — спитав Артур вже у Дані. Додавши, що це також було до того, як вони познайомились зі мною і Владом.

— О, це історія. Теж було на Подолі, — розповідав Даня. — Я тільки недавно повернувся з Іспанії. Ми вийшли з Артуром кудись в магазин чи прогулятися і зустріли одного панка з моєї школи ще до Іспанії. Він святкував день

народження з якимись такими ж волоцюгами, але прикрасою того вечора була його, як виявилося, дружина. Вона була напевно на місяці вже дев'ятому в свої дев'ятнадцять років, з таким великим, я би навіть сказав, неймовірно великим животом. Вони нас позвали до себе святкувати, а святкували вони на вулиці, всівшись на таких дерев'яних піддонах, які на складах використовують та які напевно просто викинули на вулицю. А потім в один момент цей Жора, чи як його там, запропонував покурити трави. Ми з ним пішли за Житній ринок. За нами ув'язалася його вагітна дружина. Десь там, біля смітників ми тільки зробили по затяжці, як під'їхав патруль. Це, мабуть, була якась точка, тому що пояснити, як вони так швидко з'явилися, інакше не можна. Начебто їх навели на нас. Цей Жора все викинув, але викинув ледь нам не під ноги. Так ми стояли втрьох: я, Жора і дівчина з животом, а Артур з панками чекали нас за метрів п'ятсот звідти. Коротше кажучи, Жора і його дружина втратили дар мови, так що, нічого не втрачавши, я відвів в сторону сержанта і сказав, що в нас там друзі недалеко і нехай дасть мені п'ять хвилин, щоб я знайшов якісь гроші, щоб цю історію просто забути. Так я прибіг до панків і Артура з криками, щоб давали бабки відкупити нас. Панки просто звалили, сказавши, що нічого немає.

— А в нас не вистачало щось типу 70 гривень, — втрутився Артур.

— Так, там треба було двісті п'ятдесят, а було щось ніби сто сімдесят шість чи щось таке… — перехопив ініціативу розповіді Даня. — Насправді ми могли просто піти додому і залишити того панка зі школи і забути про них.

— То чому ж ми не пішли? — засміявся Артур.

— І що далі? — спитав Влад з цікавістю, йому це нагадало їхню історію з Данею.

— Ми прийшли туди, маючи сто сімдесят гривень з копійками, і просто віддали сержанту все, що мали. Він заморочуватися, що не вистачало сімдесяти гривень, не

став, та ще й до всього віддав мені ту траву, яку Жора скинув, — сказав Даня. — Прокатило. Вони нас відпустили й поїхали ловити інших студентів.

— Траву ми забрали і скурили вдома, — сказав Артур, посміхаючись.

— Вона реально була вагітна і курила траву? — здивувався я.

— Панки, — відповів Даня, підтверджуючи це. — Гірші від них тільки хіпі.

— Це ще було до того, як ми познайомилися з вами? — запитав я.

— Так, незадовго, — сказав Артур.

— Це було років одинадцять тому, — додав Даня і підняв руку з чаркою текіли. — За тебе, Артур, ще раз!

Артур знову обійняв Даню. Це бачити зі сторони було трохи дивно, з огляду на те, що вони мали останнім часом напружені стосунки. Здається, обидва вирішили примиритися. Нас всіх очікувало попереду нове життя і зміни, але старе життя було повне історій. Що ще треба для щастя?

19.02.22

Я прокинувся від бризок води на своєму лиці. Розплющивши очі, побачив, як Даня стоїть наді мною з пульверизатором в руках. Мене охопила злість в цей момент, настільки сильна, що я б не думаючи ні секунди виставив його геть зі своєї квартири назавжди. Але я не зміг навіть крикнути на нього через глухий сильний біль у скронях. Не можна влаштовувати парубоцький вечір за добу до весілля, подумав я. Даня й далі стояв і дивився на мене, ніби маніяк — мовчки і з якоюсь садистичною цікавістю. Але замість ножа в його руці був пульверизатор.

— Ти знущаєшся? — спитав я його.

— Відчув тепер, як це? — спитав він у відповідь. — Прокидайся. Вже дванадцята майже.

Дійсно була дванадцята година. Я виглянув у вікно і побачив, що машини Влада немає. Отже, він її вже забрав, не зайшовши до нас, і поїхав за Софією. Вчора він не пішов в стрип-бар, відправившись додому раніше спати. Влад не пропускав вихідні з донькою за жодних обставин. Після того як ми відправилися втрьох у стрип-бар, Артур теж не затримався надовго і поїхав звідти через годину, пояснивши, що багато справ перед весіллям. Залишившись удвох, ми з Данею випили ще пару коктейлів, розглядаючи голих жінок. Незадовго до того, як Артур нас залишив, я вже втратив відчуття міри і пив за інерцією.

Голова ще більш пекельно розколювалася після того, як підвівся на ноги. Я вийшов на кухню і побачив Даню, який, ніби й не було нічого, готує собі яєчню. Пульверизатор стояв біля фікуса.

— Ти себе нормально почуваєш після вчорашнього? — спитав я його, присівши за стіл.

— Страшенно розчарований таким паскудним парубоцьким вечором, — відповів він, хоча я запитував про фізичний стан, але Даня продовжував, а перебивати його в мене сил не було. — Ми мали всі вчотирьох прокинутися в тебе в квартирі серед розкиданих пляшок і голих тіл якихось незнайомих жінок. Ось це правильний парубоцький вечір, — підсумував він.

— Таке буває тільки в кіно, — сказав я, відчуваючи, що мене починає нудити, коли я подивився на яєшню на сковорідці. — А похмілля в тебе немає, як я бачу.

— Ні, — відповів він. — Переваги тривалого вживання.

Я вийшов з кухні і повернувся в кімнату. Згадавши, що я йшов перший раз на кухню за таблеткою знеболювального, але, прийшовши, чомусь забувся, для чого приходив, тому я знову повернувся на кухню. Я взяв таблетку. Випив. Секунди дві мені вистачило, щоб пульсуюча біль у скронях переконала мене, що однієї таблетки точно буде недостатньо. Я випив другу таблетку. Даня в цей час їв свою яєшню і читав щось у телефоні.

— Завтра весілля, — сказав він мені, продовжуючи дивитися в телефон.

— Думаєш, що я міг це забути? — зітхнувши, я раптом зрозумів, що потрібно попрасувати ті сорочки, які ми купували з Данею спеціально на весілля. Праски в мене не було. — В нас є проблема.

— І завтра вона офіційно оформиться, — сказав Даня, так само не відриваючись від телефона.

— В нас немає праски.

— Для чого нам праска? — запитав він, подивившись на мене, і я повірив, було очевидно з його виразу обличчя, що він щиро не здогадувався.

— Сорочки, які ми купували, — сказав я. Вираз обличчя Дані змінився. Тепер за цим виразом приховувалася

робота мозку. Він прикладав, здавалося, неймовірних зусиль, судячи з виразу, щоб знайти якісь аргументи, що дозволяють все таки піти в трохи пом'ятій сорочці. Потім Даня підвівся і пішов у свою кімнату. Я пішов за ним. Він дістав сорочку і розглядав свою нову сорочку, яка була дуже сильно пом'ята.

— Начебто не сильно пом'ята… — констатував він.

— Зрозуміло, — більше нічого не сказавши, я повернувся в свою кімнату. Знову приліг і почав думати, коли останній раз користувався праскою. Не зміг пригадати.

Через деякий час я піднімався на поверх вище до Марти Іванівни. Її квартира розташовувалася просто над моєю. Це була жінка років сімдесяти п'яти. Я часто був в її квартирі ще дитиною, коли товаришував з її внуком. Після того, як внук з мамою переїхали на інший район, я припинив заходити до неї, як і товаришувати з її внуком. Його б зараз побачивши, я напевно навіть не впізнав, враховуючи, що пройшло з того часу майже двадцять років. Іноді зустрічаючи Марту Іванівну в під'їзді, я по-сусідськи завжди пропонував допомогти з сумкою чи просто запитував, як її життя. В останній час я зустрічав її нечасто. Було краще піднятися до Марти Іванівни, ніж їхати купувати праску, якою я не міг згадати коли користувався в останній раз.

— Марто Іванівно! — бадьоро розпочав я, коли двері відкрилися. — В мене до вас питання.

Давно я її не бачив, подумав я. На вигляд вона постаріла ще більше. Це була худа жінка невисокого зросту, яка, побачивши мене, чомусь дуже зраділа. Вона широко відкрила двері, що я зміг побачити весь коридор позаду неї. Здавалося, ніби за всі ці роки в її квартирі нічого не змінилося. Позаду неї сидів кіт і втомлено дивився просто на мене. На вигляд коту було ще більше років, ніж Марті Іванівні.

— А на чому ти будеш прасувати? — запитала вона. Я задумався.

— На столі, — відповів я з деякою паузою.

— На столі не годиться, — сказала вона дуже однозначно. — Що потрібно попрасувати?

— Сорочку.

— Знаєш що, бери сорочку і приходь до мене. Я все зроблю.

Я попрямував назад за сорочкою.

— Де твоя сорочка? — спитав я у Дані. — Марта Іванівна нам все зараз попрасує.

— Я з тобою, — відповів він. Сил заперечувати знову не знайшлося.

Ми піднялися вдвох. Я знову подзвонив в дзвоник, після чого почув зсередини квартири голос, який, наближаючись, повторив двічі, щоб я заходив. Я зайшов і відрекомендував Даню.

— Хлопчики… — почала Марта Іванівна говорити нам якось по-дитячому радісно, поки ми стояли поряд з Данею в її коридорі, тримаючи кожний свою сорочку. — Що це у вас за свято намічається?

— Завтра весілля, — відповів Даня. — Найкращого нашого друга.

Ми пройшли трохи далі в кімнату, де вже на прасувальній дошці стояла ввімкнена праска. Здавалося, ця праска була куплена ще за часів Сталіна.

— Одну хвилину, нехай нагріється, — Марта Іванівна дістала шмат марлевої тканини.

— А це для чого? — запитав з цікавістю Даня.

— Так треба, — сказала вона, не пояснивши. — Не хочете випити чаю? — запитала вона. Не давши мені часу, щоб відмовитися, вона запропонувала: — Ще в мене є борщ, але вчорашній. Окрім борщу… більше нічого. На гостей я не чекала сьогодні, а в магазин піду тільки завтра.

— Борщ? — запитав Даня. Я подумав про себе в цей момент, що тільки не це і тільки не зараз. — Я би, чесно кажучи, не відмовився від борщу, — сказав він і продовжив: — Не так часто випадає шанс поїсти борщ.

До мене в цей час підійшов кіт і, піднявши свою стару голову, на якій була або залисина, або лишай, почав витріщатися вперто, здавалося, мені просто в очі. Але при цьому всьому Марта Іванівна стала ще радіснішою. Я подивився на Даню, поки вона пішла на кухню поставити на плиту борщ.

— Що? — спитав він. — В тебе багато справ на сьогодні?

Дуже швидко дві сорочки були готові і висіли на бильцях стільчиків у вітальні. Ми пройшли на кухню. Це була така сама маленька кухня, як і в моїй квартирі, але в ній нічого не змінилося з часів, як я приходив сюди ще дитиною. Та сама плита, той самий стіл, той самий холодильник. Я спитав у цієї худенької бабусі, як поживає її внук.

— Працює. Одружився років з п'ять тому. Його дитині вже чотири роки, — Марта Іванівна видала мені короткий звіт. Я запитав у неї, чи часто він заїжджає сюди, на що вона відповіла, що не так часто, як їй хотілося.

— Куди там… Сім'я, робота — своє життя. Головне, що все добре, — говорячи це, вона поставила перед Данею тарілку з борщем. Потім дістала з холодильника хліб.

— А тебе я бачила пару раз через вікно, — сказала вона, звертаючись до Дані.

— Через вікно? — перепитав він. — Я тут перекантовуюсь декілька тижнів.

— Чому це ти тут перекантовуєшся? — запитала вона з цікавістю, присівши теж за стіл.

— Мусив з'їхати з квартири, яку я знімав, а на нову я переїхати зможу тільки в березні.

— І сім'ї в тебе немає? — зненацька запитала вона.

— Немає, — відповів Даня коротко, будучи зайнятий ще й борщем в цей час. Марта Іванівна перевела погляд на мене, а потім знову на Даню.

— Чому? Важко знайти собі пару? — розпитувала вона.

— Я не збираюся одружуватися, — сказав Даня.

— Як це так? — трішки прикрикнувши, вона здивовано запитала.

— А для чого? — спокійно спитав Даня у неї. Я й далі мовчав. В цей час на кухню зайшов кіт. Він знову підійшов до мене і підняв свою голову, дивлячись мені в лице. Я вже не розумів, що відбувається з цим котом, котрий вирішив мене переслідувати.

— Як це для чого? Як можна навіть таке говорить… — із цілковитим осудом сказала Марта Іванівна і, щоб напевно хоча б трохи вгамувати емоції, після цих слів, побачивши кота, звернулася з розчаруванням в голосі вже до нього: «Барсік, ну ти чув таке?» Барсік ніяк не відреагував, вже переставши пиляти мене поглядом і просто влігся на підлозі там, де сидів. Потім вона помовчала недовго і пояснила: — Ну як це для чого? А сім'я? Тільки в сім'ї можна бути щасливим. — Вона знову зробила паузу, а потім сказала: — Такі гарні хлопці і пропадаєте даремно.

— Марто Іванівно, може, вам щось потрібно? — вирішив я змінити тему. — Може, в магазин сходити чи допомога в чомусь?

— Нічого не потрібно. А в магазин я й сама люблю ходити. Куди мені ще ходити, як не в магазин? — відповіла вона, але так легко тему з сім'єю відпускати не збиралася: — Все-таки, я вас не розумію. Як так можна? Ваш друг, у якого завтра весілля, вашого віку?

— Так, — сказав я.

— То беріть приклад з нього, — сказала вона владно.

— Я пам'ятаю цей холодильник ще з дитинства, — спробував я ще раз змінити тему, побачивши, що Даня майже закінчив з борщем.

— Та викинути б його до чортової матері… — сказала трохи засмучено Марта Іванівна, яку, видно, схвилювала життєва позиція Дані.

— То викиньте, — сказав спокійно Даня.

— Та куди? — вже трішки усміхнувшись, відповіла вона. — Де взяти новий… з такими пенсіями?

Після того, як ми повернулися в мою квартиру, Даня запитав, чи буду я ще зустрічатися з Оксаною. Я відповів, що в неї завтра якраз буде вихідний, але я ж буду на весіллі. На що він, прямуючи в свою кімнату з сорочкою в руках, сказав: «Покликав би її з собою» і, зайшовши в кімнату, закрив двері. Чому це мені не приходило в голову? Я хотів її побачити, тим паче, що більше вихідних до моєї поїздки в Софію в неї вже не було.

— Ти думаєш, це було б нормально? — спитав я через двері, постукавши в кімнату Дані.

— Цілком, — відповів той. — Заходь.

— Ми ж тільки познайомилися, — сказав я, зайшовши в кімнату.

— Це має якесь значення? Тим більше, здається, знайомство у вас вийшло успішним.

— Вона ж нікого там не знає…

— Це ж весілля. Однією людиною більше, однією менше — яка різниця? Ти міг би хоча б запропонувати.

Дійсно, що мені заважає запропонувати, думав я. До вечора в переписках з Оксаною і після моїх запевнень, що це просто весілля в дружньому колі, вона згодилася.

20.02.22

О пів на десяту ранку ми з Данею спустилися на вулицю. Костюм я не одягав з університетського випускного вечора. Даня розповідав, що взагалі ні разу в житті не одягав костюм, як, зрештою, і сьогодні був не в ньому. Він стояв у джинсах і чорних кросівках, в нетеплому пальті, яке було одягнене просто на білу сорочку. Було мерзлякувато навіть мені, хоча моє пальто було значно теплішим. Влад із Софією мали бути з хвилину на хвилину, але мене більше турбувало, що має приїхати Оксана. Хвилин з десять тому вона написала мені, що вже в таксі. Зустрівшись біля мого будинку, ми мали після цього всі виїхати в Бучу. На одинадцяту годину була запланована церемонія розпису, а після того вже всі мали йти в ресторан.

— Як багато людей буде сьогодні? — запитав мене Даня, підкуривши.

— Звідки мені знати? — відповів я.

— Напевно, десь біля тридцяти, — припустив він. — А що за ресторан?

— Називається «Рим».

— Ти був в Римі? — спитав Даня.

— Ні. Я взагалі небагато де був за кордоном, — відповів я.

— А я був двічі, — сказав він. — Ми літали декілька разів, поки я жив в Іспанії. Неймовірне місто. Єдине місце, яке мене цікавить ще за кордоном — це Рим. Інші міста мене не сильно цікавлять. Особливо, якщо вони не в Італії.

— А Іспанія? — спитав я.

— Не знаю чому, але туди я повертатися точно більше не хочу.

У двір заїхав мерседес Влада. Він під'їхав до під'їзду, де ми стояли. Відкрились задні двері — і вибігла Софія. Вона, як завжди, була радісною. Вперше в житті вона підбігла до мене, а не до Дані, і відразу після слова «привіт» дуже безпосередньо запитала, хто така Оксана.

— Це моя подруга, — відповів я, здогадавшись, що Влад розповідав, що сьогодні з нами ще поїде вона.

— Можливо, вони також одружаться, — сказав Даня. — Але вже не сьогодні.

— І коли вона приїде? — спитала Софія. В цей момент з машини вийшов Влад і підійшов до нас.

— Скоро. Вона вже їде в таксі, — відповів я. Ми привіталися з Владом, і він запитав, як довго чекати на Оксану.

— Ви все-таки чимось схожі, — сказав Даня, коли почув, що Влад запитав те ж саме, що і Софія. — Якщо не проти, то я в машину. Холодно.

Ми всі перемістилися з вулиці в машину.

— Цікаво, яка вона, — продовжувала Софія. Я збагнув в цей момент, що хоча Софія й проводить час із Владом серед різних людей, коли він її забирає на вихідні, але всі ці люди чоловіки. Можливо, в цьому була причина її цікавості.

— А мені цікаво, як багато людей буде на весіллі, — сказав Даня.

— Мені теж, — сказала Софія і додала: — Це моє перше весілля.

— Моє теж, — тепер вже сказав Даня.

— Ти що, ніколи не був на весіллі раніше? — здивовано запитала Софія. — А на весіллі мого тата і мами?

— Ми не робили весілля, — сказав Софії Влад.

— Ви не робили весілля? — вона підплигнула, перепитуючи, а потім долонею правої руки вдарила собі по лобі і затримала руку в такій позі на пару секунд. — Чому я про це не знала? — сказала вона обурено.

Ніхто в машині не знайшов відповіді на це питання. Приїхало таксі і зупинилося навпроти машини Влада.

— Це вона? Це вона? — з неприхованою цікавістю Софія нахилилася вперед так сильно, що вже майже сиділа на підлокітнику між двома передніми сидіннями.

— А ти бачив її? — запитав Влад у Дані.

— Ні.

— Отже, нам всім цікаво, хто з'явиться з таксі, — сказав Влад. Він, далі за ним Софія, яка вже сиділа майже на підлокітнику, і за нею Даня — сиділи як в один ряд і уважно дивилися на таксі навпроти. В цей момент я вийшов з машини і підійшов до таксі.

— Я вже розрахувалася. Привіт, — сказала Оксана, виходячи з машини. Вона подивилася на мерседес навпроти і спитала, чи на цій машині ми поїдемо. Я відповів, що на цій, а вона у відповідь, подивившись ще раз на мерседес Влада, промовила «непогано».

Я відчинив задні дверцята. Софія вже сиділа в своєму дитячому кріслі й уважно роздивлялася, хто сідає біля неї. Оксана сіла поряд з нею, а я наступним, зачинивши двері. Вона була в тому самому пальті, але з-під нього виглядала інша сукня. Вже не вишневого кольору, а світло-голуба. Я її всім представив, назвавши кожного, але після цього Софія ще раз представила себе сама.

— Привіт. Я Софія, — і вона простягла свою маленьку ручку.

— Дуже приємно, Софіє, — відповідала на рукостискання Оксана.

Ми виїхали. На секунд тридцять в машині повисла тиша.

— Це моє перше весілля, — сказала Оксані Софія. — А твоє?

— Не перше.

— І не виходили заміж ніколи перед цим теж? — спитала по-дитячому прямо Софія.

— Я теж про це хотів спитати! — сказав, розсміявшись, Даня.

— Ніколи! — відповіла, сміючись, вона.

— А мої батьки наче й одружувались, а наче й ні, — сказала Софія.

— Як це? — поцікавилась Оксана.

— Ще не зрозуміла сама, — сказала Софія. — Вони розлучалися, але в них не було весілля. Ти можеш уявити таке? — спитала вона, знову прикрикнувши і повернувшись вправо до Оксани настільки, наскільки це дозволяв пасок безпеки на кріслі. — Я сама про це тільки дізналася. Тільки що. П'ять хвилин тому. Якраз перед тим, як ти приїхала.

— Так теж іноді буває… — відповіла Оксана, трішки розгубившись.

— А в тебе батьки розлучені теж? — продовжувала Софія, розговорившись.

— Так. Давно вже.

— Коли ти була дитиною?

— Так, але коли я була трохи старша, ніж ти зараз, — відповіла вона зі спокійною приємною інтонацією. Я подумав, що це цікавий спосіб дізнатися про неї більше. Треба просто не перебивати їх.

— Мені вже 6 років, — не зупинялась Софія. — А ще мені в наступну п'ятницю вже будуть видаляти аденоїди. Пора… — зітхнула вона.

В цей момент Даня розвернувся до них.

— В наступну п'ятницю? Чому я про це не знав? — сказав він. Влад на нього подивився здивовано.

— Так, в наступну, — сказала Софія. — Тато нас відвозитиме в цей день в лікарню, а потім назад додому. Він сказав, що я засну, потім прокинусь і не згадаю, що щось було.

— Тільки трохи ще поболить потім, — додав Влад. — Але недовго.

Даня дивився на Влада.

— Я пам'ятаю, як це, — сказав він Владу.

— Це вже не так, як було у нашому дитинстві, — тепер Влад заспокоював Даню. — Все під наркозом.

Я в цей час переглянувся з Оксаною. Вона усміхалася. Я усміхнувся у відповідь, але відчував себе скуто всередині.

— Не бійся. Нічого страшного в цій операції немає, — Софія взяла приклад, напевно, з тата і теж вирішила заспокоїти Даню.

— Ну добре, — з полегшенням сказав Даня, вже трішки підіграючи їм. — Давайте вип'ємо кави десь на заправці!

— Давайте вже коли приїдемо, — відповів Влад. Ми їхали по кільцевій дорозі.

— Я хочу в туалет, — повідомила Софія. Даня розвернувся до неї і простягнув кулак. Вона відповіла йому стукнувши своїм маленьким кулачком по його. Ми зупинилися на найближчій заправці.

Я цьому навіть зрадів, тому що коли ми вийшли, я почав відчувати себе не так скуто і зміг з Оксаною перекинутися парою слів. Мені здавалося, що їй це також було потрібно. Даня пішов швидко за кавою, а Влад із Софією зайшли за ним. Ми залишилися вдвох на кілька хвилин.

— Яка гарна дівчинка, — почала Оксана про Софію, але я її перебив.

— А ти також, як завжди, дуже гарна.

— Правда? Як тобі це плаття? — вона розстібнула пальто і показала мені плаття під ним.

— Дуже гарне.

— Це не ризиковано запрошувати на друге побачення відразу на весілля? — спитала вона, застібаючи пальто.

— Не хочеться втрачати час, — відповів я. — І технічно сьогодні вже третя наша зустріч.

— А цього достатньо?

— Хто сказав, що має бути якийсь правильний сценарій? — банально, але правдиво відповів я. — Дуже хотів побачитися з тобою.

— Може, тому я і тут, — відповіла вона.

В цей момент вийшов Даня і підійшов до нас. Він тримав два паперові стаканчики з еспресо.

— Це Оксані, — сказав він, підійшовши.

— Я не п'ю еспресо, дякую, — сказала вона.

— Отже, тобі, — він простягнув мені каву, усміхаючись.

— Дякую.

Ми приїхали за п'ятнадцять хвилин до церемонії. На вулиці біля входу в будівлю стояли люди. Я відразу, ще як тільки ми під'їжджали, побачив Шаіру в білій сукні, поверх якої вона одягла чорну коротку шубку. Артур стояв біля неї зі своєю мамою. Групки людей острівками були розкидані навколо них. Коли ми вийшли з машини, то одразу пішли до наречених. Але перед цим Влад відкрив багажник і дістав два букети квітів. Один із них він віддав мені. Інший ніс сам. Софія знала Артура, хоча його вона бачила набагато рідше, ніж нас з Данею. Мені подумалося, що найбільшу цікавість у неї має викликати наречена. Софія з Владом за руку через острівки людей йшли перші. Після них пробиралися я з Оксаною. Даня залишився біля машини курити, сказав, що наздожене нас.

— Ти, напевно, Софія? — нахилившись, запитала Шаіра у неї, як тільки ми підійшли. Поки Шаіра знайомилася з донькою Влада, ми привіталися з Артуром, і я відрекомендував йому і його мамі Оксану. В цей час Влад взяв на руки Софію і таким чином повернув Шаіру і Софію в нашу зустріч. Я познайомив Шаіру з Оксаною, яка привітала її. Ми перемовилися кількома словами.

— День настав! — перше, що сказав Даня, коли підійшов до нас. Він обійняв Артура. Взяв, не сказавши ні слова, з моїх рук букет квітів і віддав його Шаірі. Вона одразу віддала мені їх назад. А потім Даня підійшов до мами Артура і обійняв її.

— Даня, — ніби виспівуючи його ім'я, привітливо сказала вона. — Не бачила тебе років п'ять, напевно.

— Сто років ми вже не бачилися, — відповів він їй. Ця жінка пам'ятала його ще десятирічним хлопчиком, коли вони тільки почали товаришувати з Артуром в школі. Якимсь чином це відчувалося в її погляді і сентиментальних інтонаціях. Можливо, якщо ти хороша мама, то і чужі діти не такі вже й чужі.

— Знаєте, що в нас зараз спільного? — спитав жартівливо Даня у мами Артура. — Нам тепер треба навчитися якось жити без нього.

— Ой, перестань, — сказала вона таким самим приємним голосом. — Я зараз щаслива, як ніколи.

Даня, нахилившись до неї ближче, сказав напівпошепки, але, звичайно, всі ми почули:

— Подивіться на неї, — Даня якось незграбно вказав головою в сторону Шаіри. — Заради такої жінки я би поїхав на інший кінець світу, попрощавшись з усіма кого знаю назавжди, — пробурмотів він швидко напівпошепки. Потім він знову підійшов до Артура і обійняв його, наче прощаючись з ним. Все це було хай і незграбно, зате щиро.

Ми всі пройшли на церемонію. Білий зал з білими стільчиками всередині, які були розставлені так, щоб між ними був прохід для наречених. Я з Оксаною сіли праворуч від проходу. Біля мене сидів Даня. Він мав розслаблений вигляд і дивився навколо саркастичним поглядом, який демонстрував тільки знецінення. Хоча пару хвилин тому він говорив слова, які звучали дуже щиро. Дивна його риса, яку я досі не зрозумів. Влад із Софією сіли в першому ряду біля батьків Артура. З іншої сторони в першому ряду сиділи батьки Шаіри. Позаду нас були люди, з яких я знав тільки декількох. Наприклад, одного з колег Артура. Але, в основному, нікого не знав. Було декілька бабусь за сімдесят чи навіть старші, але не було ні одного дідуся. Може, дідусям не цікаві весілля, подумав я. Оксана сиділа біля мене й іноді пошепки в декількох словах підмічала то одне, то інше. Яка гарна сукня у Шаіри або яка мила

мама в Артура. Вона трималася більш впевнено, ніж я, хоча нікого не знала взагалі. Можливо, тому дідусям і не цікаві весілля, подумав я. Їм з дитинства дають зрозуміти, що деякі емоції не для них. В цьому є деякі переваги для світу, продовжував думати я. Саме тому на похоронах можна відшукати багато мужніх чоловіків, а на весіллях — багато незграбних. Але бувають ті весілля, які ти не можеш пропустити. Церемонія закінчилася швидко.

«Рим» був одним із тих закладів, яких у нас вистачає навколо Києва. Трохи вульгарний, трохи банальний, але при цьому залишався пристойним рестораном. Як тільки ми приїхали, Софія побігла всередину, Влад її наздоганяв, йдучи позаду. Я з Данею і Оксаною вирішили спершу трохи пройтися територією. Там були декілька фонтанів, біля яких стояли невисокі статуї і декілька альтанок. Мені здалося місце затишним.

— Краще не називали б це «Рим», — сказав Даня, випускаючи дим в лице одній статуї, навпроти якої він зупинився і несхвально махав головою зліва направо. — Боюсь навіть уявити, що всередині.

— А мені подобається. Затишно, — відповів я.

— Мама Артура не так вже й сильно змінилася. Вона має якусь особливість не сильно змінюватися чи непомітно змінюватися, — сказав Даня. І після паузи додав: — Не зрозуміло.

Ми зайшли всередину. Гості гомоніли, займали свої місця, знайомилися. Все це тривало достатньо довго, але мені було зручно — я цей час провів у розмовах з Оксаною. Даня пішов шукати шампанське і сніданок. Це виявилося не складним завданням. Сніданок він запивав шампанським, чи, навпаки, шампанське заїдав сніданком і так захопився, що випив сам всю пляшку, засівши в сусідньому залі, де було відносно спокійно. Коли тамада розпочав надавати святкуванню певний курс, Даня ще не з'являвся за нашим

столом близько години. Артур і Шаіра сиділи за головним столом з батьками. Інші столи були розташовані так, щоб з будь-якого було видно наречених, як і наречені могли бачити всі інші столи. Гостей стало трохи більше, не всі захотіли приїжджати на церемонію, а відразу вирушили в ресторан. Зрозуміти їх можна.

— Поки я снідав в іншому залі… — почав Даня буденно розповідати, коли повернувся за наш стіл. Я його перебив.

— Ти міг не снідати в іншому залі, а просто поїсти щось тут, — я взяв тарілку з нарізаною червоною рибою і переставив ближче до нього.

— Ні, це не сніданок, це вже весілля, — продовжив він, напевно не розуміючи, що на весілля не приходять снідати. — Поки я там снідав, через той зал пробігла Шаіра. Чому вона там пробігала, я не знаю, але коли вона побачила мене на самоті, то підійшла до мене. Взяла за руку і покликала за собою. Я, звичайно, не зміг сказати, що я зайнятий, хай як би мені хотілося це зробити. — На цьому моменті він усміхнувся. — Як тільки вона мене провела, тримаючи під руку, в цей зал, де ми зараз сидимо, вона вказала на трьох своїх подруг. Он там вони сидять, — Даня вказав на столик, який був неподалік від нас. За ним сиділи три дівчини і дві жінки старшого віку, приблизно років п'ятдесяти. Даня, наливаючи собі віскі, підсумував: — Попросила їх розважити.

— Кого саме із тієї п'ятірки ти маєш розважити? — запитав я, серйозно дивлячись на нього. Оксана усміхнулася.

— Його почуття гумору стає кращим, — звернувся Даня до Оксани. — Як правило, з цим було все набагато гірше раніше.

— Не забувай їсти, — сказав я Дані, коли він зробив ковток віскі.

— Я тільки й буду сьогодні те робити, що їсти, — він зробив ще один ковток віскі. — А де Влад?

Я показав на один із столиків поодаль, за котрим Влад із Софією сиділи до нас спиною в компанії ще двох дітей і двох жінок.

— Тимчасово переїхали, — сказав я. В цей момент тамада, який ходив по залу, щось розповідаючи і намагаючись веселити публіку, проходячи повз нас, зупинився біля нашого столика просто за спиною Дані. Тамада не переставав говорити, тому Даня розвернувся і плавно натиснув йому на спину рукою, відштовхуючи. Тамада звернув на це увагу, так як напевно і всі, хто на нього дивилися. Він це перевів у жарт, але Даня вже знову сидів до нього спиною, промовляючи до нас: «Я вже ненавиджу цього балакучого покидька».

— Ти підготував промову? — спитав Даня в мене після деякої паузи. А потім перевів погляд на Оксану і пояснив їй: — Хтось із нас трьох мав сказати промову. Артур попросив мене в стрип-барі, щоб… хай як би мені хотілося, щоб я утримався від промов сьогодні. Хоча я і його найкращий друг, але я його розумію. Іноді я перебираю з алегоріями.

— І не тільки з алегоріями, — додав я, поплескавши по кишені свого піджака. — Промова в мене в кишені.

— Не дочекаюся це почути, — сказав Даня.

— Я теж, — сказала Оксана.

Даня нас залишив, спочатку перейшовши за стіл до жінок, на яких йому вказала Шаіра. Він провів там декілька годин, напиваючись в їхній компанії. Я за нього не переживав, пам'ятаючи його слова про переваги тривалого зловживання. Один раз тільки він покинув той стіл, коли побачив, як мама Артура виходила із зали. Він пішов за нею. Повернулися вони разом через хвилин двадцять. Зайшовши, вони продовжували розмовляти, а потім, посміявшись над чимось, розійшлися. Пізніше ввечері він запросив її на танець. Вони станцювали два поспіль.

Так проходив цей день. Через декілька годин час слів настав. Хоча я і розхвилювався, але зрадів, що вже скоро

з мене впаде тягар очікування. Говорити публічно — те, що завжди викликало в мені внутрішній дискомфорт. Я був третім, кому передали мікрофон. Підвівшись, я оглянув зал. Спочатку я побачив зосереджені погляди Влада і Софії, які спостерігали за мною. Потім перевів погляд на Даню, який підняв свою склянку в мою сторону в знак підтримки, але тієї підтримки, коли тебе одночасно жартома благословляють, як це роблять з дебютантами в передчутті заїкань, тремору і нудного тексту. Я не сумніваюсь ні секунди, що в той момент підняття його руки зі склянкою віскі в ній і лукава посмішка, просочена знеціненням, саме це якраз і означали. Я добре його знав. Потім я подивився на Шаіру і Артура. Що ж, це все для них. Я розгорнув складений вчетверо листок з текстом.

— Я буду говорити не тільки від себе зараз, але ще й від трьох людей в цьому залі. Влад і Софія. — Я вказав в їхню сторону рукою, на що мені Софія також відповіла піднятою своєю маленькою ручкою. Потім я перевів свою руку в сторону Дані, направивши її на нього. — А також Дані, — додав я. — Вони мені довірили сьогодні сказати ще й за них. — Я зробив після цього коротку паузу і продовжив: — Ми дізналися, що весілля відбудеться саме сьогодні рівно два тижні тому. І рівно два тижні тому ми дізналися, що Шаіра і Артур чекають на дитину. Минуло десять років, як я познайомився з Артуром, Данею і Владом. Для мене це ціле життя, розділене з трьома моїми найкращими друзями. Згадуючи ці десять років, що я можу сказати зараз? По-перше, що мені пощастило. По-друге, я бачу, дивлячись на Артура і Шаіру, як життя веде нас далі. Воно стає ширшим. Більше ніж шість років як нас вже не четверо, а п'ятеро друзів. Софія привнесла в нашу компанію не менше, ніж хтось із нас чотирьох. Сьогодні я вітаю в цій компанії Шаіру від імені всіх нас. І ми всі чекаємо, як через вісім місяців ми познайомимся ще з одним другом. Ми з Данею рівно два тижні тому, трохи

спантеличені від прекрасних новин і того, як все швидко розвивається, одразу після нашої з вами вечері вирішили пройтися, щоб трохи прийти до тями. Даня тоді сказав, що важливіше, щоб Артур кохав Шаіру сильніше, ніж вона його. Я мало що знаю про кохання. Але, здається, точно знаю більше, ніж Даня, — дехто в залі засміявся. — Тому що навіть я розумію, що такі загадки душі не надаються до ніяких розрахунків. Але в чому я навчився розбиратися за останні десять років, то це в дружбі. Для неї також немає формули, але є два прості правила: дозволяй другу залишатися собою і не забороняй собі це теж. Нам потрібні саме ті, перед ким ми зможемо знімати наші маски. Тому я піднімаю цей келих, — я підняв келих з шампанським. — За вас, Артур і Шаіра, кохання вам, а також не забувайте бути один для одного найвірнішими друзями.

Я випив все шампанське, яке в мене було в келиху і нарешті відчув легкість, промова залишилася позаду. Як тільки я сів на своє місце, до нас за стіл повернувся Даня.

— Я дві години витратив, справляючи враження на тих жіночок, щоб якусь із них затягнути сьогодні до себе в ліжко, а ти мене прибрав однією своєю промовою, — сказав він, усміхнувшись Оксані. — Гарно сказано. За тебе, брат. — І він, піднявши склянку з віскі, додав до своєї похвали ще компліментарний кивок головою, після чого випив до дна.

21.02.22

— Я питаю, що зробити для тебе і тільки й чую від нього, що не знаю, — говорила одна із подруг Шаіри в другій годині ночі, проводячи долонею по стрілці на колготках. Навпроти неї в кріслі готельного номеру сидів Даня з напівпорожньою пляшкою віскі в руці в наполовину розстібнутій білій сорочці. Він дивився на пляшку і слухав цю настільки сильно п'яну тридцятитрьохрічну брюнетку, яка навряд чи наступного дня пригадуватиме ясно цей вечір. — Він тільки і відповідає, що не знає. А я хочу, щоб він знав. За дев'ять років нашого шлюбу він міг би вже й знати. Не знаю і не знаю — все, що я чую постійно, — вона повторювала раз за разом, як це роблять ті п'яні люди, котрі стараються змиритися з тим, від чого вони втікають тверезими кожного дня. Даню мало хвилювали її проблеми. Він сидів і далі мовчки дивився на пляшку в своїй руці. Жінка не замовкала:

— Звичайно, порівнюючи з першим шлюбом, то він ідеальний. Якщо треба щось зробити — він без жодного слова це робить. Просто робить і все.

— Але він як робот? — запитав Даня, подивившись на неї.

— Як робот, — сказала вона.

— Як не живий? — запитав знову Даня, розглядаючи її зовнішність. Це була струнка брюнетка з довгим волоссям, якій пасував її грецький профіль обличчя. Цей профіль, як це буває не завжди, її робив цікавішою.

— Як не живий, — повторила вона, зітхнувши, і розляглася в кріслі закинувши обидві ноги на одне із поручнів крісла, а спиною лягла опираючись на інше. Волосся звиса-

ло, тягнувшись до підлоги. Після того, як ноги випрямила, сукня їх оголила ще більше. Тепер Даня побачив, що це не колготки, а панчохи.

— А що не так було з першим чоловіком? — Дані вона стала цікавіша після того, як він побачив панчохи.

— Я була молода, — сказала вона. — Яка ж молода я тоді була. І він був так само молодий. Потім я завагітніла, а він… Що я можу сказати? З ним було весело, навіть занадто весело, але як тільки я завагітніла, все це закінчилось.

— І ти знайшла собі повну протилежність? А він, як не живий, — сказав Даня, не дочекавшись відповіді на питання.

— За дев'ять років вже можна було зрозуміти, чого ти хочеш. Немає нічого гіршого за цю відповідь «Не знаю», — сказала вона зі злістю в голосі.

— Як я зараз з тобою згоден, — відповів Даня, зробивши ковток віскі з пляшки. Він знову уперся поглядом в пляшку.

— Іноді я думаю, що мені потрібна окрема квартира, — продовжувала вона виливати душу. — Куди я б змогла йти просто, щоб побути сама. Я не хочу нічого руйнувати. Мені просто потрібне місце, де я змогла б побути тільки з собою.

— Йти, щоб захотіти повертатися.

— Точно, — сказала вона. — Він працює вдома. Я не працюю і ми постійно в одній квартирі. Постійно разом. Йому так нормально. Йому все завжди нормально. Я втомилася. Мені треба… — Вона не могла підібрати слово.

— Свій простір, — сказав Даня, побачивши це.

— Так. Свій простір.

— Можна про хобі ще подумати, наприклад. Чи про коханця, — сказав Даня.

— Коханця, — повторивши, засміялась вона. — А ти забавний.

— Всі так кажуть, — відповів на це Даня, хоча подумав, що ніхто йому це не каже.

— Ну от як його розворушити? — спитала ця сильно п'яна жінка, розкинувшись на кріслі ще більше, що тепер Даня вже не просто бачив панчоху, а й трохи вище неї.

— Давай йому зателефонуємо зараз і скажемо, щоб переставав козлити, — сказав він монотонним голосом. Вона розсміялася.

— А може, й дійсно подзвонити. Щоб ревнував.

— Де твій телефон? Я готовий! — сказав Даня, вперше за цю розмову посміхнувшись.

— Та ні, — зітхнула вона.

— Краще катувати фантазією, — сказав Даня.

— Що? Як катувати?

— Фантазією, — повторив він. — Фантазії часто можуть бути страшніші за реальність. Якщо ти орендуєш квартиру тільки для себе, то в його голові поселяться спочатку сумніви, потім нав'язливі думки, а потім, пропалюючи його душу, там стануть панувати ревнощі.

— Звучить непогано, — розсміялась вона знову.

— Все, що я вмію, це звучати непогано. Мені це також часто кажуть, — Даня знову подумав після сказаного, що йому ніколи таке не кажуть.

Даня зробив ще один ковток віскі, після чого спробував дотягнутися рукою до столика поруч, щоб поставити туди пляшку. В нього майже вийшло, але вона все одно впала на підлогу. Він підвівся з крісла і зрозумів, що відчуває себе страшно п'яним. Не ставши піднімати з підлоги пляшку, він підійшов до вхідних дверей в номер, підняв своє пальто, яке лежало просто перед ними і повісив його на вішалку при вході. Потім він підійшов до цієї привабливої жінки з грецьким профілем в панчохах.

— А звідки ти знаєш Шаіру? — спитав він.

— Ми вже три роки працюємо разом, — відповіла вона.

— Зрозуміло, — все, що відповів на це Даня. Він підійшов ближче і, нахилившись, спробував взяти її на руки, щоб перекласти на ліжко, яке стояло за один крок від них.

Трохи переоцінивши сили, як тільки він її підняв і, зробивши цей один крок до ліжка, вони разом повалилися на нього. Акуратно перенести і покласти, як це було в нього в голові, йому не вийшло. На щастя, ця його невдача тільки розсмішила її.

— А ти справді забавний, — сказала вона, поки Даня спускався рукою униз по її спині, розстібаючи блискавку сукні.

Я знав, що Даня залишився в готелі і його не буде. Прокинувшись вранці, я провів Оксану, яка знову, як і минулого разу, поїхала о сьомій годині ранку. Я подумав зателефонувати Дані, але він все одно не підняв би слухавку. Надіюсь, він живий, подумав я. Через декілька годин я отримав повідомлення, що наш чартер в Софію перенесли на одну добу вперед, і виліт запланований тепер на десяту вечора двадцять третього лютого. Я подумав, що так навіть краще.

22.02.22

Ми з Данею їхали на таксі об одинадцятій вечора в лабораторію у Голосіївському районі, яка працювала цілодобово, щоб зробити йому тест на Ковід. До вильоту залишалася доба.

— А ти все-таки не жалкуєш, що не зробив вакцину від Ковіду? — запитав я по дорозі.

— А для чого? Завтра з'явиться новий вірус, не буду ж я вакцинуватися від всіх? — запитав він мене у відповідь.

— Але з цією вакциною твоє життя було б легшим. Не треба було б зараз їхати робити тест.

— Це перший раз, коли мені Ковід ускладнює життя, — відповів Даня. — Ну і ще маску носити з собою постійно теж радості небагато, — додав він. — Взагалі, це дуже дивно, як так швидко все змінилося, що на людину без маски в натовпі звертають таку увагу, як перед цим звертали увагу на людину в масці.

— Навіть гірше, — сказав я. — Тому що захворіти і померти — це проблема, але куди гірше — це заразити і вбити.

— Але все одно дивно, як швидко люди готові тебе ненавидіти за відсутність маски.

— Якщо вірус загрожує суспільству, то ти маєш з цим рахуватися, — продовжив я.

— Через таку саму причину охоронці Освенциму без мук совісті заводили євреїв в крематорії, — відповів Даня. А потім додав: — Питання гігієни.

— Як можна порівнювати Ковід і Освенцим? — запитав я.

— Можна. Тому що кожний із нас міг би бути тим охоронцем, — відповів він. — Кожний може перетворитися на гіршу версію себе. Не важливо: це Ковід, Освенцим чи святий хрестовий похід. Чому я маю щось робити, зрештою, якщо не хочу цього робити? — він трохи помовчав. — Я готовий зробити вакцинацію для близької людини, якщо це потрібно, але я ніколи не буду готовий її зробити для суспільства.

— Я не міг би бути охоронцем в Освенцимі, — заперечив я.

— Навіть якби ти народився в Німеччині в сім'ї батька-садиста, який, повернувшись з війни, де мерз в окопі чотири роки, але все ж дивом вижившим, нічого не отримав в результаті, окрім приниження? Та й ще при цьому не знаючи, чим годувати тебе завтра, маленького покидька, що звалився на його голову після якогось випадкового зв'язку. А коли тобі виповнилося п'ятнадцять чи двадцять років, то перша людина, яка дала тобі надію і сенс, був би Гітлер. Ти дійсно думаєш, що в певних обставинах не зміг би бути охоронцем Освенциму? — запитав у відповідь Даня. — Дуже сумніваюсь. Ти б відкривав двері крематорію, впускаючи туди один за одним тих, кого вважаєш паразитами, та ще й при цьому робив би це з посмішкою, як швейцари при готелях посміхаються, відкриваючи двері для гостей.

— Даня, — сказав я, втомившись від його психопатичності. — Ковід — це не фашизм, а вакцина — не крематорій.

— Фашист тобі сказав би, що крематорій для євреїв — це необхідна вакцина для німців, — відповів Даня. — Я не говорю, що Ковіду не існує, я не говорю, що не потрібно вакцинуватися, я кажу тільки те, що якщо я не хочу, то я не згоден з тим, що суспільство, піклуючись про мене чи про себе, має право мені наказувати взагалі що-небудь.

Починаючи від вакцини і закінчуючи фашистською чи комуністичною партією.

— Ти перебільшуєш.

— Мені просто не подобаються ті, хто нічого більше за лозунг не можуть витягнути зі своєї голови. Та й все, що за тим лозунгом для них — це їх страх і приниження, — сказав він, додавши після короткої паузи: — Натовпу все одно: Ковід чи фашизм, дай тільки причину принизити тих, хто сумнівається. А влада чомусь завжди в руках найбільш аморальних із цього натовпу. Хорхе був правий, повторюючи ту цитату, що в цьому світі злі люди переслідують добро сильніше, ніж добрі люди його люблять. Натовп завжди сильніший за особистість, але тільки особистість може в повній мірі називатися людиною, навіть якщо вона не зможе чинити опір.

Ми зайшли в клініку. У віконці потрібно було заповнити форму й отримати номер. Черги не було, тому все зайняло не більше ніж п'ять хвилин. Тест мав прийти на електронну пошту до ранку. Ми вийшли на вулицю. Поки чекали на нове таксі, Даня курив. Я вже не хотів починати розмову знову, тому що все, що б я не сказав би зараз, викликало у нього роздратованість, з якою він старався справлятися за допомогою своїх ігор розуму. Йому ще досі було недобре після кількості випитого на весіллі. Все ж, переваги перевагами, але від наслідків не втечеш. Таксист відмінив замовлення, яке підхопив інший і тепер в нас було на п'ять хвилин більше.

— Єдине, що справді й треба культивувати, то це право кожному вирішувати самому, — вів далі Даня. — Але люди й цього не можуть зробити, надивившись серіалів.

— В тебе все в чорних тонах сьогодні, — сказав я з бажанням закінчити розмову.

— Тому що суспільство, для якого лідерами думок стають ті, хто краще розкрутив свій інстаграм, буде приреченим на владу не тільки аморальну, а ще й безглузду.

Даня продовжував свої розмови в такому дусі до приїзду таксі. Весь цей час я не проронив ні слова, щоб ще більше не заохочувати його продовжувати. В таксі ми їхали в тиші. Видно, що йому було кепсько. Як тільки ми приїхали, він зайшов до себе в кімнату і не виходив з неї до ранку наступного дня.

Я спробував відібрати речі, які хотів взяти з собою в Софію, але вирішив врешті відкласти це теж до завтрашнього дня.

23.02.22

Я взяв собі вихідний в цей день. Я домовився з колегою, що я з Данею візьмемо таксі і заїдемо заберемо її з сестрою, щоб на одній машині вирушити разом в аеропорт. Я хотів приїхати трохи раніше, щоб в мене ще був час випити кави і трохи поговорити з Оксаною. Вона в цей день була на роботі. Тому ми вирішили, що будемо орієнтуватися на те, щоб приїхати о восьмій, а отже, виїхати потрібно було о сьомій. Оскільки колега жила в центрі, то ще треба було закласти певний час на затори. Хоча їй здавалося, що це рано, але я вмовив її, що мушу замовляти таксі о пів на сьому.

Даня спав до дванадцятої години і вийшов з кімнати в гарному настрої. Він сказав, що в нього речей майже нічого — пара футболок і роман «Біси», який він, недовго думаючи, все-таки почав читати вже втретє. В мене було речей більше, а ще робочий ноут, хоча це все теж поміщалося в один рюкзак. Так що я теж був, в деякому сенсі, не обтяжений зайвим. Єдине, що ще потрібно було зробити — це купити Дані рюкзак, тому що та сумка, з якою він переїхав до мене, була занадто велика для пари футболок. Я вирішив зробити йому подарунок і ми разом вирушили шукати рюкзак, а ще пообідати перед дорогою. Цього разу ми не прислухалися до поради Дані завжди вибирати центр міста і поїхали в протилежну сторону до найближчого торгового центру на «Колібріс».

— Я тисячу разів дивився фільми в цьому кінотеатрі, — сказав я, вказуючи на кінотеатр «Лейпциг», коли ми йшли від трамваю в бік торгового центру, де рюкзак ми знайшли

і купили дуже швидко. Це був простий чорний рюкзак. Дані він подобався.

Потім ми зайшли поїсти в «Пузату хату». Даня сказав, що Іван напевно привозив нам борщ якраз саме з цієї «Пузатої хати». Потім додав, що якщо ми його зустрінемо, то треба просто пройти повз, зробивши вигляд, що ми його не пам'ятаємо. Я тоді відповів йому, що, скоріше за все, якраз він нас не пам'ятає. Ми замовили так само, як і минулого разу, однаково кожному по борщу і котлеті по-київськи. Але після цього я нам ще замовив по чізкейку і каві. Даня сказав, що якщо ми вже тиняємося без діла, то можемо зайти десь, щоб він ще підстригся. Перед весіллям він про це не задумувався. Зайшли ми в те, що називалося «експрес-зачіска». На вигляд це було, як кіоск при дорозі. Даня довго пояснював втомленій жінці, яка там працювала, що чуба чіпати взагалі не потрібно, а лише трохи підстригти внизу. Декілька разів, після того, як перукар розпочала, він ще нагадував їй про всяк випадок, щоб не дуже коротко внизу. Чесно кажучи, коли ми вийшли з перукарні і я ще раз подивився на його зачіску, то різниці між тим, як було до і як стало після, не побачив. Можливо, через чуба, який все ж так само, як і раніше, виглядав трохи дивно.

— То ми все ж таки втікаємо від війни? — спитав Даня, коли ми стояли на трамвайній зупинці.

— Ми їдемо подивитися Софію.

— Але офіційно мета поїздки — це втеча від війни, — сказав Даня.

— Ну якщо це можна так назвати, то напевно, що так, — трохи подумавши, сказав я.

— Все-таки це трохи дивно.

— Все, що зараз відбувається навкруги нас, трохи дивно, — відповів я. Ми сіли в трамвай і через п'ять хвилин вже йшли в сторону мого будинку.

— А де ми будемо жити в Софії?

— Мені прислали інформацію, але посилання на готель я ще не відкривав, — після короткої паузи я додав: — Для мене всі готелі майже однакові.

— Знаєш що, краще не дивися. Нехай буде сюрприз, — ми трохи пройшлися мовчки. Потім Даня, роздумуючи про щось, сказав, що давно не літав і взагалі давно не був в аеропорту.

— Там є якась атмосфера свободи, тобі не здається? — запитав я його.

— Ще й як здається, — він не став заперечувати.

О пів на сьому ми сіли в таксі і їхали на Жилянську до будинку, де живе моя колега. Даня сів наперед, а я на заднє сидіння. Приїхавши, я побачив, що біля моєї колеги стояла геть молода дівчинка. На голові в неї був капюшон від куртки і було дуже важко сказати скільки їй років. Здавалося, що їй може бути навіть п'ятнадцять. Але виявилося, що їй було вісімнадцять, і коли вона зняла капюшон, якась часточка дитячості в її образі зникла. Я познайомив їх з Данею і весь час до аеропорту від нього не почув ні одного слова. Від сестри колежанки теж. А ми розмовляли про якісь буденні справи, навіть не розуміючи, як говорив Даня вдень, що насправді ми їдемо в цьому таксі, щоб сісти в літак, який має нас вивезти з країни тільки з однієї причини — війни. Це дуже дивно, як можна бути на порозі чогось надзвичайно масштабного, що може тебе розчавити без ніякої в тому твоєї вини, але при цьому наскільки вважати це абсурдом, що спокійно продовжувати їхати в таксі в аеропорт, бо це всього лише можливість поподорожувати.

Приїхавши, ми мали ще достатньо часу і я пішов одразу в кав'ярню. Оксана в цей день мала інший вигляд, ніж в день знайомства. Не було тієї футболки і був макіяж. Хочеться думати, що вона чекала на цю зустріч. Даня підійшов до неї зі мною, привітався, замовив каву і сів за столиком, де на нього чекали наші супутники. Йому дове-

деться з ними поговорити і при цьому не забути, що він мій брат. Тим більше, як виявилося, та вісімнадцятирічна дівчинка — студентка першого курсу філософського інституту, тому передбачити русло, в яке потече їхня розмова, можна було легко.

— Я сумувала за тобою, — сказала Оксана.

— Я теж, — відповів я. — Всього два тижні — і я повернуся.

— Ти знаєш, де мене знайти, — говорила вона. Усміхалася. Ця усмішка — найкраще, що зі мною трапилося того дня. Чомусь мені здалося, що це і є саме те, чого мені не вистачало так довго.

— Шкода, що я не можу поїхати з тобою.

— Ти їдеш зі своїм братом, — казала вона, не переставаючи усміхатися.

— А міг би поїхати з сестрою, — подумав вголос я.

— Пізно вже, — сказала вона, і після цього мені довелося поступитися нею новому клієнту кав'ярні, який прийшов за кавою і довго вибирав серед тістечок. Я не зміг його не ненавидіти в той момент. Потім ми продовжили розмовляти. Потім знову з'являвся хтось і я знову ненавидів, тільки, можливо, навіть сильніше. Так повторювалося, поки не прийшов час йти.

На проходженні прикордонного контролю ми стояли з Данею за моєю колегою і молодим філософом. Вони пройшли перші і за ними пішов Даня. Він дав паспорт. Я стояв розслаблено і чекав на свою чергу.

— Якого суду? — спитав Даня, нахилившись до віконечка зі службовцем пограничної служби. — Від якого числа? — старався щось зрозуміти Даня, розпитуючи його. Даня розвернувся до мене і розвів руки, показуючи, що не знає, що відбувається. Я підійшов, але мені службовець сказав відійти назад за лінію. Через короткий час Даня забрав свій паспорт з віконечка.

— Мене не випускають, — сказав він мені, відводячи мене трохи в сторону від черги. Я стояв як вкопаний і не міг зрозуміти. — Рішення Подільського суду від червня двадцять першого року про заборону виїзду за кордон через непогашену заборгованість.

— Що було в червні двадцять першого року? — спитав я.

— Є тільки припущення, — сказав сухо Даня.

— Яке?

— Я розбив декілька пляшок в алкогольному відділі магазину на Подолі, а в мене не було чим заплатити. Після приїзду поліції вони склали протокол, і на цьому все.

— Що все? — спитав я, перебуваючи в легкому шоці.

— Мене нікуди не викликали і нічого не приходило на пошту. Я подумав, що справа загубилася, і ніхто не став за пару пляшок морочити собі голову. Через деякий час я про це взагалі забув. Скоріше всього, це ця історія. Я ще накричав на адміністратора в той вечір. Видно, він все-таки став собі морочити голову.

— А чому ти розбив пляшки? — спитав я. Але після того, як побачив, як Даня подивився на мене, то зрозумів. — Ти був п'яний?

— Дві випадково розбив, а потім ще одну спеціально, — згадуючи, сказав Даня. — Тому що, посварившись з адміністратором я, напевно, вирішив, що дві чи три — яке вже це має значення… — промовив тихо Даня, скрививши обличчя, розуміючи, як він облажався.

— Тримай ключі, — відповів я йому, передаючи ключі від квартири. — Нічого. Я навіть не знав, що за якийсь штраф можуть не випустити людину за кордон, — сказав я, змирившись.

Даня мовчки відкрив рюкзак і дістав звідти роман «Біси». Останні слова, які він сказав мені тоді, я пам'ятаю: — На, спробуй. А я перечитаю через два тижні вже, коли повернешся.

Я обійняв його і повернувся на контроль. Стоявши знову в черзі, я дивився, як Даня попрямував назад в сторону виходу. Він ще один раз повернувся і, приклавши два пальці до голови, відсалютував мені. За цим жестом, окрім побажання мені гарної подорожі, ще ховалася його розгубленість. Я це знав. Тоді перед тим же службовцем прикордонної служби я не приховував свого погляду, повного зневаги. В той момент він став мені ворогом, і я дотепер не змінив до нього ставлення.

Рейс затримали більш ніж на пів години. Потрапивши нарешті в літак, я виявив, що моє місце біля ілюмінатора. Ми почали виїжджати на злітну смугу. Я подивився на годинник. Було декілька хвилин до опівночі. Ми злетіли і я побачив під собою вогні міста. Відтоді я не повертався.

Зміст

05.02.2022 5
06.02.22 13
07.02.22 28
08.02.22 34
09.02.22 50
10.02.22 57
11.02.22 63
12.02.22 72
13.02.22 91
14.02.22 109
15.02.22 121
16.02.22 129
17.02.22 141
18.02.22 147
19.02.22 154
20.02.22 161
21.02.22 173
22.02.22 177
23.02.22 181

Літературно-художнє видання
Василь Сторчак
ЛЮТИЙ
Роман

Випусковий редактор *Галина Завалій*
Редактор *Інна Корнелюк*
Обкладинка *Вадим Карасьов*
Макет і художнє оформлення *Сашко Шевцов*

Підписано до друку 30.07.2024. Формат 84x108/32.
Папір офсетний. Ґарнітура Serif. Друк офсетний.
Обл.-вид.арк. 7,16. Ум.-друк. арк. 8,4. Наклад 1500 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №4873 від 26.03.2015 р.

Видавець: ТОВ «Видавництво Анетти Антоненко»
Інтернет-магазин: www.anetta-publishers.com
Для листування: anetta@anetta-publishers.com

Віддруковано з готових діапозитивів
в друкарні ТОВ «Друкарня «Рута»,
ДК №4060 від 29.04.2011,
м. Кам'янець-Подільський, вул. Пархоменка,1,
т. 038 494 22 50, drukruta@ukr.net
Замовлення №

СТОРЧАК Василь

С 82 Лютий. *Роман*. — Львів: Видавництво Анетти Антоненко, 2024. — 188 с.
ISBN 978-617-553-068-9

Це роман — прощання, зворотний відлік до точки неповернення. Нас усе ще об'єднує те, що було до 24 лютого. Попри те, що прощання з тим світом неминуче. Це роман-маніфест героїв проти ідеологічності як такої, проти нав'язливості будь-якої ідеології суспільству і кожному зокрема. Дійсність оголює справжні цінності і знімає маски. Автор зображує суперечливі почуття і вчинки героїв, один з яких має межовий розлад особистості, і закрадаються сумніви, наскільки адекватно тепер можемо говорити і, тим паче, писати про війну. Про втрачене назавжди, вже без жодних ілюзій. Але це світ, який варто було б запам'ятати, двері в той світ зачинилися назавжди. Свою історію стримано пише ексвійськовий і психолог, і хай нема в його словах надлюдського саспенсу війни, та проникливо виписана повсякденна реальність, будні життя киян перед вторгненням зла. Більшість людей за повсякденністю не бачать цінності власного життя, кожного прожитого дня і світу навколо, історії вулиці, дому. А в цій круговерті вирує таке безмежне життя, що жодна війна не спроможна його спинити. І життєствердність почуттів відгукується в уяві: зима тривоги нашої не може тривати вічно.

УДК 82-32